

#osvita.pl
4/2023

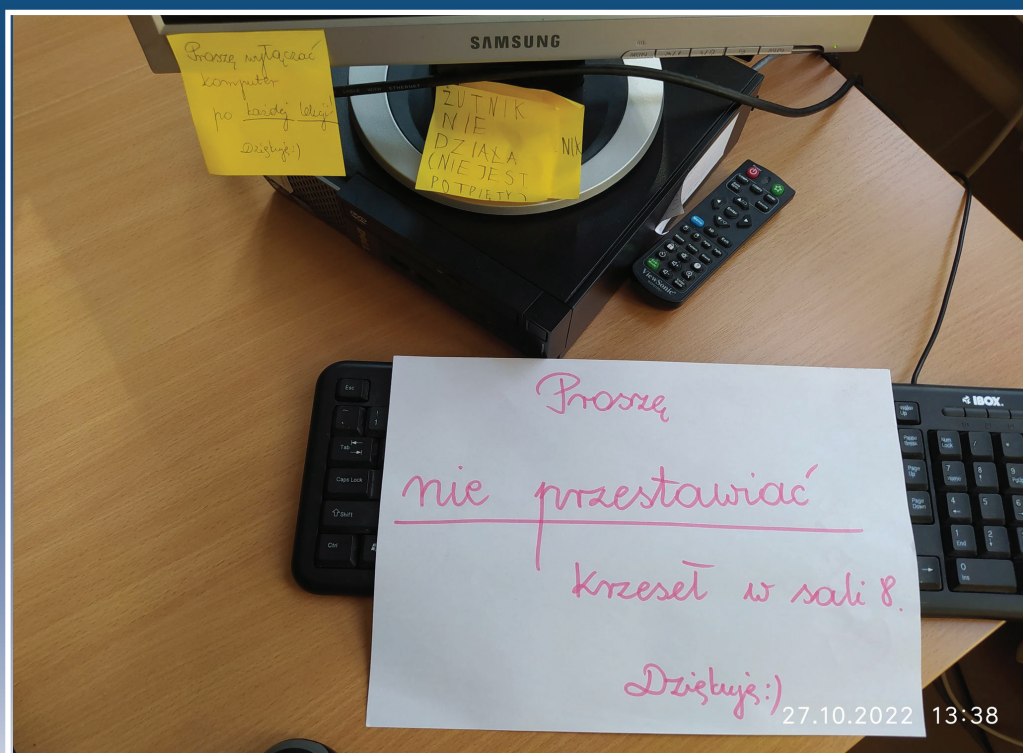

Фонд ПРОСВИТА - Валч
Fundacja PROSVITA - Wałcz

ОСВІТНІЙ ЖУРНАЛ

Ф О Н Д У П Р О С В І Т А

Актуальне • Методика • Матеріали • Статистика • Історія

Фонд ПРОСВІТА - Валч
Fundacja PROSVITA - Wałcz

ОСВІТНІЙ ЖУРНАЛ

Ф О Н Д У П Р О С В І Т А

Актуальне • Методика • Матеріали • Статистика • Історія

*Фахове періодичне видання
Фонду ПРОСВІТА*

#osvita.pl
4/2023

Wałcz 2023

#osvita.pl - nr 4/2023

Zdjęcie na okładce jest autentyczne. To informacja dla nauczyciela języka ukraińskiego dochodzącego na zajęcia do "jakiejs" innej szkoły. W skrócie - niczego nie dotykaj, nie rusz. W domyśle - nie jesteś tu mile widziany. W dodatku tekst napisany z takimi błędami ortograficznymi, że nawet nam było wstyd to zdjęcie eksponować. Rzeczywistość skrzeczy ...

Фото поміщене на обкладиці автентичне. Це "пояснення" вчителеві української мови, в одній з міжкільних груп навчання у Польщі, йому треба поводитися. Не чіпай, не руш Іншими словами - ти тут небажаний. Окремої уваги потребує сама "записка". Таке враження, що принципи польського правопису автору незнайомі. Навіть нам соромно... .

Redaguje zespół:

Marek Syrnyk – Wałcz (redaktor naczelny)

Mirosława Hanasko – Bytów

Lubomira Tchórz – Bartoszyce

Marianna Jara – Sanok

Maria Steć – Przemyśl

Jaroslawa Kobyłko – Giżycko

Piotr Tabaka - Godki

Katarzyna Dobrzańska - Pieniężno

Wydawca: Fundacja Prosvita (Wałcz),

Pedahohichna dumka (Kijów)

Adres redakcji:

78-600 Wałcz

ul. Okulickiego 10-14/12,

Kontakt:

e-mail: prosvita@o2.pl

Elektroniczna wersja czasopisma dostępna jest na stronie:

www.osvita.org.pl

oraz: www.prosvita.org.pl

Wsparcie finansowe:

Urząd Marszałkowski

Województwa Zachodniopomorskiego

Nadrukowano: Wydawnictwo Pedagogichna Dumka (Kijów)

dla Fundacji Prosvita (Wałcz)

Nakład 550 egzemplarzy

Wałcz-Kijów 2023

ISBN 978-966-644-748-0

© Fundacja Prosvita, 2023

© Pedagogichna Dumka, 2023

Від редакції	5
--------------------	---

Актуальне

Марко Сирник

Життя міфами та ілюзіями – тобто: як нам (не)втекти від реальності?	7
---	---

Людмила Лабович

Успішно, хоч не без проблем – навчальний рік на Підляшші позаду	10
---	----

Леся Соболівська

Міжшкільний пункт навчання української мови в Любліні: традиції та проблеми	13
--	----

Єлисавета Кремінська

Вісті з Гданська 2023/2024	16
----------------------------------	----

Любомира Тхір

Бартошицька школа в перспективі останніх 17-ти років	17
--	----

Anna Oksana Napasko

Działalność edukacyjna Międzyszkolnego Punktu Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie	23
--	----

Методика

Наталя Богданець-Білоskalенко

Ознайомлення дітей з пізнавальними текстами	45
---	----

Юлія Шумейко

Посібник з українознавства	52
----------------------------------	----

Ніна Голуб, Олена Горошкіна

Метод вправ у процесі вивчення лексики української мови	59
---	----

Історія

Marek Syrnyk

Nauczanie języka ukraińskiego w województwie szczecińskim i koszalińskim w 1964 roku w świetle relacji Naszego Słowa	81
---	----

Мирослав Маркович

Про першу українську школу в Лабуню (спогад)	84
--	----

Ярослава Кобилко

«ПРОСВІТА» – далеке минуле та близька сучасність – (155-ліття)	88
--	----

Статистика

Тенденції – навчання української мови у Польщі (як мови меншини)	97
--	----

Marek Syrnyk

Dane według stanu bazy danych SIO na dzień 10 stycznia 2023 r.	98
---	----

Marek Syrnyk

Dane dotyczące nauki języka ukraińskiego (jako języka mniejszości narodowej) w roku szkolnym 2023/2024	99
---	----

Матеріали

Юлія Кожем'яченко

Конспект лекції: «Закріплення букви "знак м'якшення"» 101

Лариса Артеменко

Інтегрований урок в 3 класі з образотворчого мистецтва, природознавства та позакласного читання з нетрадиційною технікою роботи зубною щіткою
Тема «Як птахи врятували ліс» 104

Галина Куцій

Інтегрований урок позакласного читання та природознавства для 3 класу "Весна іде – красу несе" 112

Оксана Кандела

Урок: «Лексичне значення слова» 122

Олена Грось

Звук [г], позначення його буквою «ге» 125

Право

Marek Syrnyk

Pismo do Ministerstwa Edukacji i Nauki 130

Informacja Ministra Edukacji i Nauki 131

Marek Syrnyk

Tworzenie grup międzyoddziałowych, międzyklasowych, międzyszkolnych w nauczaniu języka mniejszości – stan prawny: 2023 r 136

Deklaracja z dnia 24 października 2017 r. 138

Porozumienie między Ministrem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Oświaty i Nauki Ukrainy o współpracy w dziedzinie oświaty 140

Різне

о. д-р Андрій Коначович

Учні Бджільницького технікуму знову у фіналі Православної олімпіади з релігійних знань 153

Informacja Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji na temat sytuacji i problemów mniejszości narodowych i etnicznych z terenu województwa zachodniopomorskiego 158

Marek Syrnyk, Natalia Bogdanet's-Biloskalenko

Nauczanie języków mniejszości narodowych i etnicznych w Ukrainie. Podręczniki 168

Документи 179

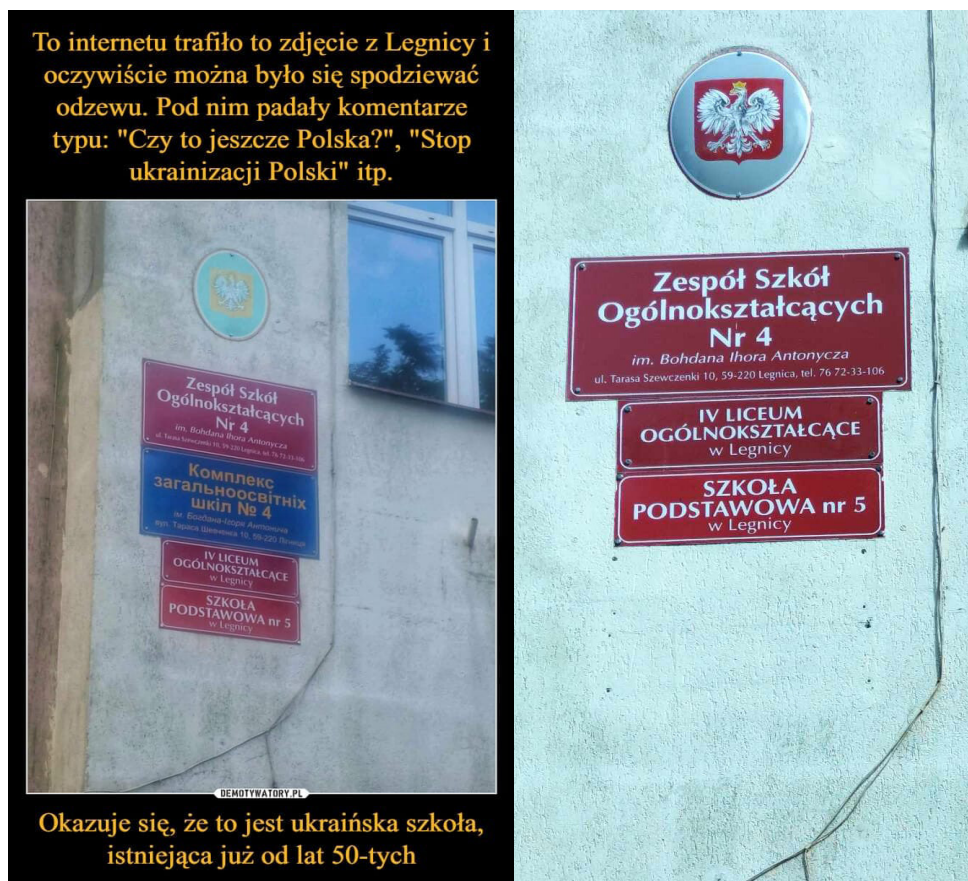
Marek Syrnyk

Walcz – warto wracać / Валч – варто повернутися 187

Розповідають, що в час зіткнення пароплава «Титанік» (1912) з айсбергом оркестр грав останньої хвилини, оскільки самому екіпажу та учасникам рейсу здавалося неможливим, що такий потужний лайнер можна так просто затопити. Однак сталося так, як вирішила доля. Загибель стала фактом і реальністю.

Слідкуючи за процесами, що відбуваються в нацменшинному середовищі в Польщі, зокрема в навчанні української мови, доходимо висновку, що порівняння з "Титаніком" виправдане. Як ніколи. Виникає лише питання: коли ми зіткнемося зі своїм айсбергом? Тим, який остаточно нас потопить.

Бо оркестр досі грає. Парадоксально: вересні 2023 році пройшли святкування 65-ліття від дня заснування лігницького загальноосвітнього ліцею. Славного ліцею, якого вже немає. Зараз у комплексі шкіл в Лігниці

Було – стало. Видалення дошки українською мовою на будівлі школи в місті Лігниця (Legnica) 2023 р.

функціонує лише міжшкільна група навчання української мови, до якої записано аж (!) 9 учнів! І це лише на рівні початкової школи. Уявляєте? В Лігниці! У ліцеї не знайшлося жодного учня... А фото учасників «свята» усміхнені, радісні...

Оркестр загибелі грає також у Білому Борі. Там на рівні ліцею (2023/2024) знайшлося аж 4 учні з Польщі. Вивчають мову (в ліцеї з українською мовою навчання!) у кількості 3 години на тиждень у міжкласній групі.

Ані в одній, ані в другій школі немає навчання української мови для учнів громадян України (152 особи в початковій школі в Лігниці 90 учнів на рівні ліцею та 74 учнів з України у Білому Борі). Не зацікавилися тим ні українські організації, ні дипломатичні установи України...

Зараз уже понад 92% учнів, які вивчають українську мову в Польщі, роблять це у малоефективних групах – міжкласних та міжшкільних.

А ми надалі сподіваємося на диво. Чекаємо. Може, щось або хтось із цим зробить.

Що ж. Чекаймо!

Хоч можемо теж протидіяти. Спочатку хоч би тим, що станемо активнішими. І відважними, щоб відстоювати свою думку. Навіть тоді, коли будемо зустрічатися з хейтом, закидами. Бо – і один у полі воїн!

Марко Сирник

Урок української мови в місті Старгард (Stargard).

*Марко Сирник**Walcz***Життя міфами та ілюзіями – тобто: як нам (не)втекти від реальності?**

У 2022 році за сприянням відомства Внутрішніх справ та адміністрації Польщі нам вдалося за співучасті та в партнерстві з іншими українськими громадськими організаціями в Польщі та школами в Гурові і Бартошицях, зорганізувати I Український освітній конгрес. Мав він стати (і на нашу думку – став) місцем обговорення та оцінки того що зуміли ми (як громада) зробити – в освітньому аспекті – впродовж років (починаючи з далекого 1952). І головне – як надалі нам просувати мовне питання, навчання української мови в Польщі для учнів української національної меншини.

Одним із результатів Конгресу 2022, стало декілька звернень, які згодом були надіслані прем'єр-міністру Польщі, міністру національної освіти та науки. На наші звернення відповів останній. Розуміємо, що це офіційна позиція польського уряду і польської держави. Якщо говорити прямо, нас просто... послали... Відповідь пана міністра поміщена в цьому випуску журналу, у розділі «Документи». Звичайно, ілюзією було б сподіватися іншого. Також ілюзією є сподівання на те, що коли до влади прийде якась інша партія з іншими цінностями, нам якось зразу стане легше, і все зможемо. Не стане і не буде!

Тому що ми цій державі непотрібні, ми для неї зайвий клопіт. До речі, державі Україна ми теж непотрібні. Так що на міждержавному рівні нічия! Жодна влада в Польщі (!) влада в Польщі якою б вона з 1989 року не була, не наважилася щиро поговорити з національними меншинами і хоча б якоюсь мірою спробувати розв'язати їхні проблеми, відповісти на їхні очікування. Коли у 2023 році дійде до зміни правлячої партії, основних та якісних змін очікувати теж непотрібно. Повернуть дві години навчання німцям, зустрінуться з нами (разом або окремо), щоб знову ознайомитися з проблемами та нашими очікуваннями, і на цьому все.

Єдиним, реальним поштовхом до розв'язання накопичених проблем було б призначення державної установи, яка мала б на те відповідний статус, правове оформлення та врешті-решт – інструменти. І це буде перевірка щирості інтенцій.

Чому однак Конгрес був потрібний? Бо мав показати владі, що меншіна має свої пропозиції і своє уявлення, як цей гордієвий вузол неспроможності розв'язати. Хоч, звісно, це мала б бути не наша роль і не наше завдання. А завдання саме держави.

Жити в соціумі без хоч якихось ілюзій майже неможливо. Ілюзії згладжують гострі кути, деколи вселяють надію або не дають людям пересваритися між собою і навіть можуть виконувати терапевтичну функцію. А ось зовсім інша справа – це жити ілюзіями. Коли йдеться не тільки про свідомий самообман та несприйняття дійсності, але й про настирливе нав'язування іншим свого суб'єктивного бачення світу. Коли

Урок української мови у місті Щецин (Szczecin).

замість реальних планів наполегливо просуваються ілюзорні проєкти. Коли через ілюзії хтось намагається компенсувати власну недолугість і некомпетентність. Це своєрідне «зализування» своєї особистої травми далекими від дійсності фантазіями та плеканням несамовитих ілюзій.

Держава нам нав'язує своє – все добре, все працює. Є, звісно, проблеми, але вони не надто великі.

Ми в свою чергу пробуємо жити міфами і своїми ілюзіями. Зализуємо свої травми, свою некомпетентність та недолугість. Бо як інакше назвати здачу шкіл в Лігніці чи Білому Борі. Втім я забув... ми зробили все! Оскільки так, тож лишилося тільки померти. Чи не так?

Учні з пункту навчання української мови у місті Старгард (Stargard).

Людмила Лабович

Успішно, хоч не без проблем – навчальний рік на Підляшші позаду

Закінчився 2022/2023 навчальний рік. Яким він був, коли йдеться про навчання української мови в садочках і школах у Підляському воєводстві? Які перспективи на наступний рік?

В останньому навчальному році уроки української мови в Підляському воєводстві відбувалися у шести навчальних закладах у трьох місцевостях: Більську-Підляському, Черемсі і Білостоці. Це були: Дитячий садочок № 9 «Лісова поляна» в Більську-Підляському, Початкова школа № 4 ім. А. Міцкевича в Більську-Підляському (окремі українські класи), Шкільно-дошкільний комплекс у Черемсі, Громадська початкова школа св. св. Кирила і Методія в Білостоці, Початкова школа № 9 ім. 42-го Полку піхоти в Білостоці та Самоврядний інтеграційний садочок № 26 у Білостоці (міжсадочковий пункт навчання). Як і в попередніх роках, не велися заняття для ліцеїстів.

З учнями працювало шість вчительок. У Більську-Підляському це були: Єлизавета Томчук, Агнешка Гіза і Олександра Іванюк, у Черемсі – Ірина Вишенко і Йоанна Романюк, та в Білостоці – Олександра Іванюк і Алина Мельниченко.

Минулого навчального року в у кожній місцевості були свої проблеми.

У Білостоці заняття відбувалися не в чотирьох, як раніше, а в трьох шкільних установах. На жаль, ліквідовано навчання української мови для дошкільнят у Громадському садочку «Ангелятка» при Православній парафії Святого Духа. Просто не було бажання дирекції продовжити заняття для малюків. І хоч батьки заявляли, що вони зацікавлені вивченням української мови, на початку шкільного року всі довідалися, що занять все-таки не буде.

У Більську-Підляському, який є центром навчання української мови на Підляшші, головною проблемою було те, що не вдалося створити окремого українського класу на рівні першого класу в початковій школі № 4.

- Ми мали проблему з першим класом, але там також йшло навчання української мови для декількох осіб – пояснювала Агнешка Гіза. – Натомість від другого по восьмий клас навчання відбувалося в окремих українських класах.

Проблемою в Шкільно-дошкільному комплексі в Черемсі була загалом мала кількість дітей у школі, що пов'язано з демографічною кризою в малих місцевостях.

- Ми мали таку прогалину в класах 4, 5 і 6, бо там було зовсім мало дітей у класах – говорила Ірина Вишенко. – Наприклад, у п'ятому класі було 10 осіб, а в цілому сьомому класі – 7 осіб, як православних, так і католиків. Так що не мали з кого набрати на уроки української мови.

Попри ті всі недоліки навчання української мови в Підляському воєводстві в минулому навчальному році проходило успішно, рідної мови на рівні садочка і початкової школи вчилася понад 400 дітей.

Як підкреслюють вчительки, після нестабільної ситуації, пов'язаної з дистанційним навчанням, врешті можна було проводити нормальні уроки з дітьми.

- Не було занять онлайн і помаленьку все верталось до того, що було до пандемії – підкреслювала Олександра Іванюк. – Думаю, в наступному році взагалі вже буде супер, так як у попередні роки.

У минулому навчальному році можливими стали не лише нормальні стаціонарні уроки в садочках і школах, а також численні заходи з участю дітей.

- Це був дуже працюючий рік – підсумовувала Єлизавета Томчук. – Усе вернулося до нормальності, бо були і конкурси, і фестивалі, і екскурсії, і майстер-класи. Так що, думаю, що рік був насичений.

І дійсно, упродовж цілого шкільного року відбувалося багато позашкільних ініціатив, спрямованих до українських учнів. Перш за все діти брали участь у численних майстер-класах – рукодільних, співочих, танцювальних, які проходили передусім в рамках проєктів Союзу українців Підляшшя. Вони знову виїжджали на екскурсії, а також виступали на різних заходах. Вчоргове для всіх дітей з Підляшшя зорганізовано в Більську-Підляському Міжшкільний конкурс колядок «Бог ся рождає, зірка сіяє», українську ялинку, а також Воєводський декламаторський конкурс «Українське слово», у якому дошкільнята та учні початкових шкіл читали українську поезію. Музично обдаровані діти брали участь у Конкурсі української пісні «З підляської криниці».

Учні, які вивчають українську мову в Більську-Підляському, Черемсі і Білостоці, виступали також на різних заходах у своїх школах та місцевих осередках культури. Для прикладу, вчителі з Більська-Підляського зорганізували для своїх дітей «Вечір колядок», українські учні з Черемхи провели «День мами», з черги учні білостоцької «дев'ятки» організували інтеграційні заходи у школі разом з дітьми воєнних біженців з України.

Успішно працювали підляські колективи, в яких співають і танцюють діти, що вивчають українську мову. Перш за все, ансамбль «Гілочка» з Черемхи поповнився танцювальною групою – у минулому шкільному році проходили репетиції танцювального колективу, які вела хореограф Вікторія Гарасим'як з Рівного. Після перерви, спричиненої пандемією коронавірусу, дитячі ансамблі

знову почали виїжджати поза регіон та виступати на фестивалях поза Підляшшям. Для прикладу, Український ансамбль пісні і танцю «Ранок» з Більська-Підляського взяв участь у Фестивалі дитячих українських ансамблів у Кошалині.

Зараз канікули та більшість дітей відпочиває. Однак як і в минулих роках, літом відбудуться екскурсії та майстер-класи в рамках проєктів Союзу українців Підляшшя. Діти, які співають в українських ансамблях, будуть проводити час на виїзних репетиціях та виступати на концертах, можливо, також поза Підляшшям.

У вересні почнеться новий 2023/2024 навчальний рік. Вчителі підходять до нього з оптимізмом.

Перш за все, вдалося зібрати відповідну кількість дітей, щоб створити перший український клас в Початковій школі № 4 ім. А. Міцкевича в Більську-Підляському:

– Від вересня буде перший клас, до якого записалося сімнадцятеро дітей – пояснювала Єлизавета Томчук. – На жаль, відійшли два українські восьмі класи, тобто загалом буде один клас менше. Однак все таки тішить, що буде перший клас. У цьому році просто зібралася більша група дошкільнят з садочка № 9 та поодинокі діти з інших садочків. Дуже з того тішимося.

Попри демографічну кризу, буде також нова українська група в Шкільно-дошкільному комплексі у Черемсі.

- Поки що маємо постійну кількість груп, утримуємо їх на наступний рік – говорила Ірина Вишенко, – бо коли відходить восьмий клас, то маємо знову набір у першому класі. На цей рік буде 7-8 дітей, так що група буде. Знаю, що на сьогодні в садочку є досить багато дітей, тому думаю, що на кілька років це будуть діти до українських груп.

У білостоцьких установах поки що невідомо, скільки дітей в окремих пунктах буде вчитися української мови, бо і в садочку 26, і в «дев'ятці», і в православній школі дирекція буде творити списки щойно у вересні.

Як підкреслює Беата Юззович, директорка Садочка № 26 у Білостоці:

- Вистачить зголоситися до нашого садочка, виповнити декларацію, тоді записуємо цих дітей на заняття української мови. Запрошуємо, варто, бо це розвиваючі та цікаві заняття.

Не лише в садочку 26, але також в двох білостоцьких початкових школах відчутне сприяння з боку дирекції. Тому, дивлячись на дотеперішній досвід, можна сподіватися, що кількість дітей на заняттях української мови в усіх шкільних установах у Білостоці залишиться на подібному рівні, як у минулих роках.

*Леся Соболівська
Вчителька Міжшкільного Пункту
Навчання Української Мови в Любліні*

Міжшкільний Пункт Навчання Української Мови в Любліні: традиції та проблеми.

З 2010 року Любліні було організоване офіційно навчання української мови як мови національної меншини. Проте, задовго до цього часу уроки проводилися у рамках Української недільної школи в прицерковній світлиці у Православній Парафії свт. Петра Могили після служби. Пізніше, почалося навчання офіційно, так як має виглядати, з оцінками для учнів і майже з підручниками. Питання підручників, мабуть, є болючім не тільки для мене, вчительки з Любліна, але і для всього вчительського товариства в Польщі. Кожен цьому намагається зарадити по-своєму. Привозила книги з України, але рідко використала більше ніж 20 відсотків завдань і текстів. Бо все-таки різниця програми є. Хоча і ми, і вчителі в Україні вчать дітей грамотно писати, читати, формулювати свої думки. Проте різниться словниковий запас учнів, кількість уроків на тиждень і, звичайно, те що стараємося зробити це більше в ігровій формі. Те що це є обов'язковим предметом для тих, чий батьки подали заяву про навчання української мови, як мови національної меншини – це добре, але для інших ровесників цього предмету не має. Отже, якби обов'язковим, а в той же час десь знаходиться на периферії. І думаю, що оті чорно-білі ксерокопії і видруки, які роздаємо учням на уроках, а не справжні кольорові підручники чи зошити вправ – це все якби ще більше підкреслюють другорядність предмету в свідомості учнів. А потім ще доходить оцінювання, бо пильнувати і пояснювати вихователям, що оцінка з української мови дораховується до середньої і мусить бути на свідоцтві закінчення школи, цілком належить до «обов'язків» батьків а іноді, якщо говоримо про ліцей і старших дітей, у компетенції самих учнів. Часом батьки висилають «Rozporządzenie ministra edukacji» вихователям і директору школи, щоб ті знали, про що йдеться.

Але, повертаючись до проблеми підручників, не потрібно хіба описувати захвист і учнів, і вчителів новими зошитами з українознавства. Кольорові, з наклейками. Для кожного учня свій, власний! Як я їх отримала, то хотіла скакати від радості. А діти по три рази перепитували, чи можна підписати цей зошит і забрати додому. Втім, працюючи вчителем у Міжшкільному Пункті навчання з 2014 року, назбирала і розробила стільки матеріалів, що можна було б видати не один підручник. А якщо взяти до уваги, що я така не одна, то, можна навіть мати декілька підручників для одного рівня навчання.

Почала працювати вчителем у Міжшкільному Пункті, коли вже склалися певні гарні традиції, які намагаємося далі дотримувати.

Одна із них – це майстер-клас з писанкарства, який традиційно вже проводимо у Вербну неділю, у нашій Православній Парафії святого Петра Могили. Декілька років поспіль цей майстер-клас відбувався в офісі Українського Товариства. Але з 2022 року знову в парафії. Саме тоді була найбільша кількість учасників. Поряд із моїми учнями та їх батьками, були діти-біженці (страшно не люблю цього слова). Навіть важко було всіх розмістити у прицерковній світлиці. Кількість учасників цих майстер-класів мене, м'яко кажучи, дуже вражала. Бо, як усі знають, мало того, що потрібно навчити, але потрібно ще пильнувати, щоб ніхто собі не обпік пальця, ноги, сусіда або щоб не спалив церкву, школу і т.д. Але мене приємно вразило те, що майже всі присутні знали, як писати писанки, навіть найменші. Коли запитала, хто хоч раз писав писанки, то був ліс рук. Що не може не радувати. Тому обов'язки для мене і для моєї колеги звелися майже тільки до допомоги при фарбуванні.

Наступна традиція – це Шевченківські дні. Щороку Українське Товариство в Любліні організовує Шевченківські читання в сквері ім. Тараса Шевченка. Хто хоче може прийти, взяти «Кобзар» і прочитати свою улюблену поезію чи то українською, чи то польською мовами. Звичайно, приймають у цьому заході участь також і учні МПНУМ. А у неділю після служби учні показують художню програму, присвячену життю і творчості Тараса Шевченка.

Говорячи про традиції, не можна не згадати про урочисте закінчення навчального року, яке відбувається на свято П'ятидесятниці. Цій традиції вже більше 20 років. У цей день Українське Товариство організовує фестиваль української культури «Українська бесіда». І саме тоді відбувається прем'єра вистави, яку готують учні МПНУМ. Теми підбираємо актуальні, до тих подій, які відбувалися колись на цих землях. «Князь Данило» (про заснування Холма і Львова), «Дорога на Захід» (до 70-ої річниці акції «Вісла»), «Холмське біженство», «Великий Українець з Холма» (до 150-річниці з дня народження Михайла Грушевського). У 2022 році ми підготували художню програму «А ми тую червону калину підійmemo...» Сценарії пишу сама, бо знайти готові на ці теми просто неможливо. Це маса прочитаної літератури, консультації з істориками і т.д. Мені це дуже подобається. Проте найбільшим викликом є те, що для кожного свого учня маю написати роль. Не так як у справжньому театрі – спочатку сценарій, а потім кастинг. Учнів у мене небагато, на весь пункт у цьому навчальному році 9 осіб: від першого класу початкової школи до ліцею. Тому ще, крім того, щоб було історично правдиво (наскільки це можливо), треба придумати такі сценки і діалоги, щоб це виглядало

достовірно. Дитині першого класу початкової школи не дам роль НКВдіста. Маю придумати відповідну до віку, зросту, статури.

Учні на цьому святі отримують подарунки, свідоцтва, а також дякують учителям (української мови, історії і культури України, Закону Божого) за цілий рік праці. Потрібно сказати, що фестиваль «Українська бесіда» відбувається на природі. За моєї пам'яті ще ніколи не було дощу або поганої погоди.

Щодо проблем МПНУМ у Любліні, то, звичайно, розклад уроків. Дуже важко знайти спільний термін, щоб трьом чи чотирьом учням підходив. Часом відбувалися уроки по суботах або неділях, бо іншого терміну знайти просто не вдалося. Іноді починали уроки о 18.10, з ліцеєм плюс три години і маємо 20.25, не враховуючи перерв.

Хвилює також дуже мала кількість учнів. Думаю, що якби могли долучитися до уроків учні – громадяни України, то скористалися би з цього всі. Пам'ятаю 3 роки тому: хлопчик, який щойно приїхав з батьками з України, з великим нетерпінням чекав уроків української мови (тоді діти без польського громадянства ще ходили на уроки української мови). І коли я йшла на лікарняний, то був розпач і плач: «Бо це єдиний предмет на якому я знаю, що відповідати». Більшість дітей-біженців з України дуже погано пишуть і читають українською (що хіба не одна я помітила), навіть ті, які вже мали би бути в третьому класі. Найгірше, те що більшість з них не знає, що буде далі. Чи вони залишаться в Польщі і потрібно вчити польську мову, чи повернуться в Україну до української системи освіти. І думаю, що інтеграція дітей громадян України з дітьми української меншини, які живуть у Польщі від народження, принесла б свої плюси. «Ось він – українець, але добре говорить польською, є одним з найкращих учнів у школі. Значить і я зможу», - подумає Сашко і це його страшенно змотивує.

У цьому короткому тексті лише окреслила проблеми, з якими борюся щодня. Розповіла також про деякі традиції нашого Міжшкільного Пункту навчання з надією на те, що, можливо, когось це зацікавить, заінспірує, а хтось поділиться своїм досвідом, а, можливо, розпочнемо цим дискусію «Камо грядеши Міжшкільні Пункти навчання?»

*Єлисавета Кремінська
Gdańsk*

Вісті з Гданська 2023/2024

Відповідно до прохання батьків, пункт навчання української мови перенесли до іншої школи – початкової школи nr 45 (Gdańsk-Wrzeszcz). Заяву про заміну місця навчання Відділення освіти міста Гданськ розглядало цілих 3 місяці. Відповідне рішення надійшло в останні дні червня 2023 року. ОУП рекомендувало 4 вчительок (для навчання української мови та історії). Всі вони з України, в тому числі 3 особи – біженці. Лише одна з них працювала вже у минулому шкільному році. Змінилися теж вчительки релігії – навчання зараз ведуть сс Одена та Оксана (чин Сестер Службниць).

Уроки українських мови проходять:

- у середи – класи I, II, III (початкова школа)
- у п'ятниці – класи IV, V, VI (одна група)
- у п'ятниці – класи VII – VIII
- у п'ятниці – ліцей, класи з I по IV

Загалом створено 6 груп, для яких призначено 18 годин навчання української мови та 2 години історії України на тиждень.

У 2022/2023 шкільному році на навчання української мови записано 40 учнів (катехиза – 80 дітей). Колись учнів було до 120 осіб.

Відбуваються теж зайняття з дошкільнятами – але поза шкільною системою, оскільки вони організовані в домівці в неділі та охоплюють також дітей з України (фінансуються грантом).

Надалі немає розв'язки проблеми організації у Гданську навчання української мови для дітей з околиць міста. Дуже часто змінюються вчительки, немає підручників. Потрібна методична допомога. Школи вимагають від учителів з України нострифікувати дипломи.

План уроків – учні класів I-III в школі з 16.30 по 19.45 (чотири години), старші з 15.40 по 20.45! Батьки просто не дають з тим ради!

Відбувається асиміляція учнів з України. У 2023/2024 Фонд Незалежна Україна організує одну школу «Материнку» у Гданську, для учнів з класів IX по XII. Школа платна.

Любомира Тхір
Bartoszyce

Бартошицька школа в перспективі останніх 17-ти років

На північному сході Польщі у вармінсько-мазурському воєводстві у місті Бартошиці від 32 років веде просвітницьку та виховно-профілактичну діяльність Початкова школа № 8 імені Лесі Українки з українською мовою навчання. Популярно школу називають «Лесиною школою», «Українською школою» або «Вісімкою».

Щороку школа відкриває свої двері для нових учнів та дітей у садочку, зустрічає їх ясними коридорами, гарно влаштованими класами. Весь інтер'єр школи дає родинний затишок, а усі її працівники створюють приємну атмосферу, яка сприяє тому, що діти в цій школі почувують себе дуже добре і безпечно.

Учні реалізують загальнопольські програмні основи навчання предметів згідно з діючими освітніми законами, а крім цього, вивчають мову своїх предків, українську літературу, пізнають історію та культури України.

Завдяки активності працівників школи та школярів бартошицька школа стала своєрідним центром української культури. У ній на різних патріотичних та культурних заходах зустрічається кілька поколінь українців, які після горезвісної депортаційної акції «Вісла» у 1947 році опинилися на вармінсько-мазурській землі, а з часом українці з України, які опинилися тут з причин економічних, та сьогодні громадяни України, які внаслідок воєнних дій знайшли безпечне місце у мальовничих Бартошицях, званих містом «трох культур».

Коротко з історії школи

1 вересня 1990 року пролунав перший дзвінок для майже сотні дітей, які розпочали навчання українською мовою. Створення нового освітнього закладу в північно-східній території Польщі з українським педагогічним колективом було дуже важливою подією в історії українського шкільництва в Польщі. І тут велика заслуга організаційного комітету, в склад якого входили батьки та бартошицькі громадські діячі на чолі з першим директором Ярославом Марушечко. Належить велика вдячність усім, хто був причетний для покликання школи з українською мовою навчання, яка сьогодні починає 32-ий рік функціонування.

На сьомому році існування, у жовтні 1997 року наша школа отримала ім'я Лесі Українки – геніальної письменниці, що частину своєї творчості присвятила дітям. Письменниця своєю життєвою поставою показала

незламність і силу духа. На шкільному прапорі вишиті золотими буквами слова поетеси:

«Ні! Я жива! Я буду вічно жити. Я в серці маю те, що не вмирає».

Лесині слова дуже повчальні, особливо для нас, українців у Польщі, які далеко від своєї духовної батьківщини намагаються зберегти свою українську ідентичність та спонукують нас, учителів, учнів, їхніх батьків і вчителів школи, працювати далі для кращого життя, здійснювання своїх мрій та збереження найціннішого: любові до батьківської мови, української духовної спадщини, любові до України.

Сьогодні, в час жорстокої війни в Україні, Лесина думка надалі підтверджує, що ідеї незалежної України та любові до неї не є в силі знищити жоден ворог.

Ми пишаємося нашими досягненнями

Кожен новий навчальний рік приносить нові виклики, які намагаємося подолати. Кожен, навіть найменший, успіх на освітній ниві дає багато радості. Завдяки добре підготовленій та творчій вчительській кадрі учні отримують ґрунтовні знання, розкривають свої здібності і таланти.

Школа гордиться високим рівнем навчання, про що кожного року засвідчують результати державних екзаменів з польської мови, математики та іноземних мов, а також велика кількість лауреатів і фіналістів у престижних воєводських предметних конкурсах, високі місця у загальнопольських конкурсах для молодших учнів, а останнім часом наші учні беруть медалі у спортивних досягненнях на воєводському рівні.

Підготовка та участь у конкурсах створює для кожного школяра можливість розвитку зацікавлень та поглиблення знань та вмінь, а кожен успіх дає багато вдовolenня учням, батькам та вчителям.

На особливу увагу заслуговують успіхи наших учнів у воєводських предметних конкурсах, організованих Вармінсько-Мазурським куратором освіти в Ольштині. Від кільканадцяти років школа може пишатися великою кількістю лауреатів та фіналістів з польської мови, іноземних мов, математики, суспільствознавства, біології, географії.

Ось, наприклад, наша школа тільки у 2016/2017 навчальному році посіла аж 5 звань лауреатів та 8 фіналістів, у 2018/2019 навчальному році – аж 10 лауреатів та 11 фіналістів.

Навчальний рік 2021/2022 був певною перевіркою знань та навичок набутих у складний період дистанційного навчання під час епідемії Covid. І тоді ми також підтвердили наш рівень: 3 звання лауреатів та 2 звання фіналістів серед восьмикласників – це найбільший результат серед бартошицьких шкіл. Число переможців становило майже 50% учнів класу (їх всього в класі лише 11), що означає їхній надзвичайний успіх та успіх школи.

Навчальний рік 2022/2023 також приніс нам гарні досягнення. З поміж 4-х фіналістів вперше у нас появилось 2 фіналістів з історії.

Щороку наша чисельна учнівська команда переможців разом із вчителями щедро нагороджується бургомістом Бартошиць під час традиційного гала-концерту «Кращі з найкращих», який проводиться на підсумок навчального року.

Цьогорічну врочистість мала честь організувати наша школа і так ми 20 червня 2023 р. презентувалися на дуже гарному рівні. Майже всі учні на сцені, як переможці у різних дисциплінах, так і художні колективи. Кожен школяр творчий, кожна дитина талановита, а багатство і різноманітність української музичної культури та майстерна її презентація захоплювали всіх присутніх.

І хоча кількість учнів у нашій школі невелика порівняно з польськими школами (класи середньо нараховують від 7-ми до 16-ти учнів) – результати конкурсів у нас доволі високі і переможців багато. Слід згадати, що усі лауреати звільнюються з державних екзаменів із предметів, а на сертифікати про закінчення школи отримують 100 відсотків за знання з певного предмета.

Конкурси - це лише одна складова, яка визначає рівень навчання та розвиток українського шкільництва .

Учителі розвивають важливі в повсякденному житті емоційні й соціальні навички дітей із раннього віку. Уроки та позаурочні заняття не лише збагачують знання, але виконують важливу роль у формуванні соціальних компетенцій учнів, тобто формулюють здатність ефективно вирішувати соціальні ситуації. Учні вчаться ефективно працювати в групах, установлювати контакти з іншими людьми або звичайно адаптуватися до середовища, в якому живуть.

Важливе значення у навчально-виховному процесі має шкільна навчальна база та реалізація проєктів, які впливають на якість праці школи.

Протягом 16-ти років нам вдалося провести чимало освітніх проєктів, що фінансувалися в рамках локальних завдань, за підтримки Товариства «Калина», таких як: «Театрально-поетичні зустрічі», або «Театрально-художні зустрічі», що відбуваються циклічно від 15-ти років, та інші заходи, наприклад: «Зустрічі з колядою», Дні української культури та родини, Свято Лесі Українки, Шевченківські концерти тощо.

У роках 2008-2009 вчителі реалізували перший освітній проєкт «Учень відкритий на знання» фінансований Європейським соціальним фондом (EFS). Школа була також переможцем державного проєкту «Цифрова школа» у 2013 році, в рамках якого отримала 22 нотбуки, а також Національної програми розвитку читання у 2016 році, яка актуально проводиться у школі вдруге (2023 р.), міністеріального проєкту «Активна дошка» у 2018 і 2019 роках.

Недавно ми завершили реалізацію довготермінового навчального проєкту «Бартошицькі школи ставлять на ключові компетентності»

(2019-21 рр). Завдяки державному фінансуванню ми постійно збагачуємо навчальні засоби у книжки, комп'ютери, мультимедійні проєктори, а також проводимо чимало позаурочних занять, що служать розвиткові різних предметних, мовних, комп'ютерних, спортивних та художніх зацікавлень.

Однак це все не дається легко. Все це - результат спільної роботи директора школи, вчителів та працівників адміністрації, яка вимагає багато уваги, часу та зусиль.

Дбаємо про розвиток української ідентичності молодого покоління українців

Крім освітньої та виховно-профілактичної діяльності, Лесина школа реалізує дуже важливе завдання, спрямоване на розвиток національної ідентичності молодого покоління українців. Цьому служать уроки української мови, історії та географії України, а також різноманітні форми роботи з учнями, а саме: майстер-класи української народної творчості, конкурси, присвячені українській тематиці, навчальні екскурсії українськими місцями у Польщі, зустрічі з представниками українського світу культури, позаурочні заняття співу і танців.

Дуже важливу роль відіграють закордонні екскурсії в Україну та міжнародні обміни з Україною, під час яких учасники пізнають культуру та знайомляться з українськими друзями.

Від початку існування бартошицької школи діє хор *Лісова пісня*, який успішно популяризує українську дитячу пісню на численних культурних заходах, дитячих та міжнародних фестивалях, фестивалях національних меншин та оглядах художньої творчості в регіоні та у всій Польщі.

Свою активність проявляли також танцювальні ансамблі «Барвінок» та «Зіроньки», дитячий гурт «Малі співаки», релігійно-музична група «Дар любові», тріо «Веселинка», тріо «Сонечко» вокальний гурт «Водограй», які були присутні на всіх заходах, присвячених Тарасові Шевченку, Лесі Українці, вшануванні жертв Майдану, Голодомору та регіональних свят.

Останнім часом наші ансамблі брали участь у благодійних концертах для хворих дітей, організованих владою міста та іншими організаціями, українською піснею також давали розраду пораненим у війні на сході України військовим, які перебували у реабілітаційних центрах Польщі.

Безперечно, наші художні колективи зробили вагомий внесок у розвиток українського культурного життя не лише бартошицької землі, але і усього вармінсько-мазурського регіону.

Крім художніх ансамблів, сьогодні школярі мають багато можливостей розвивати свої здібності і таланти. Журналістські здібності розвивають під час підготовки українських передач Ольштинського радіо та редакції шкільної газети «Відлуння із глибини серця».

Для збереження національної ідентичності дітей, молоді та вчителів необхідний також зв'язок з Україною, про яку діти дізнаються багато цікавого на уроках рідної мови, історії та географії, пізнають її красу під час мультимедійних презентацій та в музичній творчості.

Реальну поїздку в Україну можна було здійснити завдяки проектам польсько-українського обміну молоді. Вперше в історії школи ми зреалізували такий проєкт на межі жовтня і листопада 2007 р., відвідуючи Синьківську школу Радохівського району, з якою до сьогодні підтримуємо тісну співпрацю. Слід тут згадати інші освітні заклади у Черкасах, Баштанці (Миколаївська область), Львові, Сухополові (Чернігівська область), з якими ми проводили обміни молоді. Досі ми провели 12 міжнародних проєктів. Навчальні поїздки мають не лише пізнавальний характер, а й дозволяють зав'язати приятельські стосунки з українськими ровесниками на довгі роки.

Від 2018 року школа бере участь у міжнародному проєкті під назвою «Ми українці – Я і Ти!» Львівської обласної бібліотеки для дітей, у рамках якого реалізує педагогічну інновацію «Уроки онлайн з Україною». Наші учні з нетерпінням чекають на онлайн-уроки з українськими бібліотекарями з різних регіонів України, під час яких збагачують знання із дитячої літератури, культурознавства, географії та історії України, а також розвивають мовні навички.

Співпраця з Україною має також надзвичайну користь для вчителів у формі методичних конференцій та навчальних поїздок в Україну, які дають можливість підвищувати українознавчі кваліфікації.

Свої акторські здібності учні можуть проявляти у театральному гуртку «Плеяда», який дебютував ще у березні 2007 року під час Шевченківського концерту виставою під назвою *Тарас Шевченко у Вільнюсі*.

З часом народилася ідея організувати більші театральні заходи за участі дітей з інших шкіл та місцевостей. І так від 2009 року наша школа стала організатором єдиного на той час і донині Воевідського огляду малих театральних форм «Я і малий театр», а на сцені Бартошицького будинку культури кожного року появлялися малі акторські таланти з цілого вармінсько-мазурського воєвідства.

Бартошицька школа відома у Польщі також як організатор багатьох заходів, які мають всепольський чи воєвідський характер і стимулюють українських школярів та вчителів до більшої активності та інтеграції, наприклад: Всепольські конкурси малюнків «Тарас Шевченко – наш Приятель», «Іван Франко в моїх очах», «Леся Українка - приятелька дітей у Польщі», «Моя Україна сьогодні і у майбутньому», Декламаторський конкурс української поезії в перекладі на польську мову «Пізнай наш Край» тощо.

Інноваційним заходом, якого школа є ініціатором та проходить від кількох років у різдвяний час є *Зустріч з колядою*, під час якою об'єднуються у Бартошицях три культури: польська, українська і німецька, тому не дивно, що наше місто отримало другу назву «Місто трьох культур».

Рік 2021 був особливим в історії школи. Ми відзначали 30-ліття існування української Альма Матер. 30 років активної просвітницької та виховної діяльності, якої пріоритетом є зберегти українську мову, традиції предків та розвиток національної ідентичності серед наймолодшого покоління українців Бартошицької землі.

30-тий рік діяльності святкує також наш шкільний хор «Лісова пісня», який розвиває музичні таланти дітей та є своєрідною візитною картою школи.

Наші шкільні ювілеї збіглися у дуже важливому часі для українців в Україні та усіх, які проживають у різних країнах світу, а саме у рік 30-ліття відновлення державної незалежності.

І цю важливу подію наша шкільна громада відзначила святково але нестандартно, після довгого локдауну, реалізуючи у вересні навчально-інтеграційний проєкт «Незалежній Україні - діти з Вармії і Мазур».

Сьогодні ми можемо бути горді із дуже високих навчальних результатів, які ставлять нас у колі найкращих шкіл повіту, а також воєводства.

Ми відрізняємося також неугасаючою активністю у багатьох культурних, спортивних, виховних і патріотичних заходах.

Успішне функціонування школи і безліч досягнень - це результат роботи творчих вчителів і працівників школи, учнів та їхніх батьків, чимало людей доброї волі, які завжди підтримували і надалі підтримують працю школи та співпраці з багатьма інституціями і організаціями, з-поміж яких варто назвати такі: Товариство «Калина» з Бартошиць, Фундація Просвіта з Валча та Об'єднання українців у Польщі.

З перспективи сімнадцятирічного мого буття і роботи в колі творчої вчительської команди, у якої велике навчальне та культурне надбання, вірю в те, що Початкова школа № 8 імені Лесі Українки з українською мовою навчання в Бартошицях надалі буде гордістю української громади у Польщі, а в її стінах завжди палко плекатимуть рідну мову та українські традиції малята у садочку і школярі із бартошицького району та учні з України, які нещодавно почали навчання в нашій «Лесиній школі»

Любомира Тхір, директор школи з 1 грудня 2006 року

Anna Oksana Hanasko

Bytów

Działalność Międzyszkolnego Punktu Nauczania Języka Ukraińskiego przy Szkole Podstawowej nr5 w Bytowie. Studium przypadku.

Działalność edukacyjna Międzyszkolnego Punktu Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie.

Język ukraiński w polskim szkolnictwie jest językiem mniejszości narodowych. Wiąże się z tym inne podejście nauczania. Podstawowym założeniem, co do nauki języka mniejszości narodowej, zawartym w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 roku, w § 1 jest podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej¹³⁷. Oprócz poznawania alfabetu, słownictwa, gramatyki i składni, podczas nauki języka mniejszości narodowej, dzieci poznają historię, kulturę, tradycję narodu oraz literaturę. Jednak, jak podkreśla nauczycielka (Miroslawa Hanasko): „*Lekcje języka ukraińskiego to przede wszystkim nauka, z elementami zabawy, sztuki*”. Sposób wprowadzania dzieci do nauki języka ukraińskiego, na przestrzeni lat zmienił się diametralnie. Nauczycielka analizuje, że zmiana nastąpiła na poziomie operowania językiem ojczystym. Jej pierwsi uczniowie bez problemów mówili po ukraińsku, bo język ten wynosili z domu. Aktualne pokolenia nie posługują się językiem ukraińskim na co dzień, więc naukę rozpoczyna się od oswojania z językiem, jego brzmieniem. Mgr Miroslawa Hanasko: „*Nie można się temu dziwić. Już ich rodzice, a czasem i dziadkowie wyrastali w Polsce, w środowisku, w którym nie operowano językiem ukraińskim. Nie mieli oni dostępu do ukraińskiego języka mówionego, żywego, nie oglądali ukraińskiej telewizji, nie słuchali i nie słuchają radia, nie mieli prasy ukraińskiej, a dostęp do literatury współczesnej był prawie niemożliwy. Etap oswojania z językiem to nic innego jak poznawanie baśni ukraińskich, oglądanie filmów z ukraińskim dubbingiem oraz wszelkiego rodzaju zabawy ruchowe. Później uczniowie poznają cyrylicę*”.

Fotografia przedstawiona poniżej ukazuje uczniów klasy pierwszej, którzy podczas zajęć poznawali wspólnie literę. Na tym etapie rozpoczynają się pierwsze próby czytania w języku ukraińskim.

Z własnych doświadczeń wiem jak trudno jest przestawić się na inny alfabet, który jest rzadko spotykany w Polsce. Ciągłe przyswajanie języka poprzez czytanie i pisanie towarzyszy uczniom aż do zakończenia edukacji w Punkcie.

Proces nauki języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej, uwagę skupia na nauce globalnej. Gdy dzieci oswoją się z językiem ukraińskim, wprowadzana jest literatura, geografia oraz historia i kultura Ukrainy, które figurują jako kolejny przedmiot obowiązkowy dla klasy 5 i 6 szkoły podstawowej, w wymiarze 25 godzin w ciągu roku szkolnego. Podczas mojej rozmowy z nauczycielką Punktu zaznacza ona, jak ważne dla niej jest wdrażanie poznawania języka przodków nie tylko poprzez czytanie książek.

„Przełomowym momentem, który urozmaica lekcje języka ukraińskiego okazał się ogólny dostęp do Internetu. Obok dostępności do wielu publikacji, które wcześniej były ciężko osiągalne, uczniowie bez większych problemów mogą poznawać współczesny język ukraiński w filmach, słuchać go w popularnych w Ukrainie piosenkach. Korzystamy z materiałów Nowej Ukraińskiej Szkoły. Podpatrujemy na bieżąco nowinki wydawnicze. Uzupełniamy nasze materiały dydaktyczne.

Dzięki pieniądzom z subwencji oświatowej możemy kupić uczniom książki prosto z Ukrainy. Przez ostatnie sześć lat byliśmy jedyną szkołą oraz punktem w Polsce, która zadbała o prenumeratę współczesnego miesięcznika dla dzieci i młodzieży „Zerniatko”.

Uczniowie w Punkcie uczą się o najważniejszych ukraińskich poetach i pisarzach. Dzięki dostępności do literatury, o którą dba nauczycielka, często przywożąc z Ukrainy kartony pełne książek, obok klasycznych autorów, uczniowie mają możliwość zagłębiania się w twórczość nowoczesnych literatów. W przyswajaniu języka ukraińskiego pomocne są też gry. Nauczycielka Punktu, w rozmowie, zaznaczyła, że nauka przez zabawę jest lubianą formą poznawania języka przodków. Pierwszą grą jaką mieli do dyspozycji były, w wersji pierwotnej, rosyjskie Scrabble, w których, aby nadawały się do nauki ukraińskiego, nauczycielka przerobiła kilka liter.

„Pierwsze ukraińskie scrabble, no a raczej rosyjskie, które przerabiałam na ukraińskie, przywiozłam z Ukrainy w roku 2016. W roku 2019 Fundacja Prosvita wydała już w Polsce grę o podobnych zasadach (...). Do kolekcji ukraińskich gier, które są do dyspozycji dzieci w Punkcie są między innymi Fiszki, Memory i Viktoryna również wydane przez Fundację Prosvita”.

Kolejną metodą na poznanie języka ukraińskiego u źródła są tygodniowe wyjazdy edukacyjne do Lwowa, organizowane przez Mirosławę Hanasko, (przed pandemią i wojną), co dwa lata. Podczas pobytu w Ukrainie uczniowie zwiedzają muzea, skanseny, zamki. Oprócz tego jeżdżą do zaprzyjaźnionej szkoły we Lwowie, gdzie wspólnie z ukraińskimi uczniami biorą udział w lekcjach, zgodnie z planem klasy, do której zostali przydzieleni.

Oprócz odwiedzin w szkołach, uczniowie spędzają czas na różnych warsztatach, które odbywają się we Lwowie, oglądają spektakle w teatrze, operze, chodzą do kina na filmy z ukraińskim dubbingiem, czy po prostu osłuchują się z językiem na ulicach miasta. Uczestniczyłam w trzech takich wyjazdach edukacyjnych, dwa spędziłam jako uczestnik, trzeci w 2018 r. jako jeden z opiekunów grupy. Jest to niewątpliwie okazja to sprawdzenia swoich umiejętności językowych oraz niesamowita przygoda i dodatkowa możliwość integracji grupy.

Fotografia. Wyjazd edukacyjny do Lwowa i Żółtkwi, 2018 r. Źródło: zbiory własne.

Największym utrudnieniem, z jakim mierzy się Punkt w Bytowie, ale i inne placówki, które nauczają języka ukraińskiego w Polsce, niewątpliwie jest brak nowych, aktualnych podręczników do nauki języka mniejszości ukraińskiej. Wydawnictwo WSiP zaprzestało wydawania jedynych podręczników do nauki języka ukraińskiego w 2011 r. Od tego czasu, aż do 2020 r. nie wydawano potrzebnych materiałów. Pracy nad wydaniem nowych zeszytów ćwiczeń i podręczników podjęła się Grupa Prosvita, która powstała w 2015 r. i na główny cel wzięła sobie wsparcie nauczycieli języka ukraińskiego oraz Punktów Nauczania Języka Ukraińskiego w Polsce. Mirosława Hanasko, wraz z siódmką nauczycieli z całej Polski oraz siódmką z Ukrainy od 2018 r. tworzą podręczniki, zeszyty ćwiczeń i inne materiały edukacyjne. Rozmówczyni o Prosvicie:

„Grupa Prosvita powołała do życia międzynarodowy polsko-ukraiński zespół autorski. Od 2018 roku pracujemy w nim, nad nowymi podręcznikami do nauki języka ukraińskiego. Niestety, sprawy organizacyjne, finansowe i ogólna biurokracja bardzo spowalnia proces wydawniczy. Mimo, że pierwsze podręczniki, zeszyty ćwiczeń i czytanki są już gotowe do wydania, to potrzeba bardzo dużo trudu i starań ze strony szefa Fundacji, Marka Syrnyka, aby proces ten doprowadzić do finału”.

Pierwszy zeszyt ćwiczeń, wydany w Polsce po tak długim czasie, trafił do uczniów Międzyszkolnych Punktów Nauczania Języka Ukraińskiego w całej Polsce, jak i w Bytowie w lutym 2021 r. Po raz pierwszy od 10 lat dzieci uczące się języka ukraińskiego w Polsce otrzymały, wydane specjalnie dla ich potrzeb materiały edukacyjne. Prawie 10 roczników uczniów skończyło szkołę podstawową

i gimnazjum bez podręczników. Podczas tych lat to nauczycielka dbała o potrzebne materiały dydaktyczne dla uczniów. W 2020 r. zaczęła redagować miesięcznik *Moja Kazka* (Moja bajka), który miał na celu być dodatkową formą pomocy przy nauce języka ukraińskiego w Polsce. Miesięcznik jest udostępniany na stornie Fundacji Prosvita, dostępny dla wszystkich chętnych nauczycieli języka mniejszości ukraińskiej w Polsce.

O własnej gazetce Mirosława Hanasko:

„Tematyka miesięcznika jest zgodna z kalendarzem, z opracowanymi najważniejszymi w danym miesiącu datami, wydarzeniami. Jest ona z założenia tylko czarno-biała, tak, aby stanowiła swoisty zeszyt ćwiczeń, do uzupełniania, kolorowania, zaznaczania”.

Fotografia 17 Zeszyt ćwiczeń do języka ukraińskiego „Podróż przez Ukrainę” wydany przez Fundację Prosvita, 2021 r. Źródło: <https://osvita.org.pl/> dostęp: 17.05.2021 r.

Nauka w małych, kilkuosobowych grupach podczas zajęć w Międzyszkolnym Punkcie Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie sprawia, że nauczyciel więcej czasu jest w stanie poświęcić uczniowi indywidualnie. Skupia się bowiem na jednostce i jego problemie. Ponadto zapisy do Punktu są dobrowolne, więc dzieci chcą bywać na tych zajęciach, chcą tworzyć i współpracować. Pytając absolwentów czy chętnie uczęszczali na zajęcia nie spotkałam się z przeczącą odpowiedzią:

Michał: Tak, bardzo chętnie. Był to fajny czas, niby w szkole, ale robiliśmy dużo innych rzeczy.

Hanna: Uczęszczałam tam jak na każdy inny przedmiot. Bez żadnego wydziwiania, czasem się nie chciało, czasem się chciało. Chociaż było ciekawiej niż na innych lekcjach, dużo zabaw, śpiewania, malowania, oprócz nauki oczywiście.

Natalia: Tak. Bardzo lubiłam te zajęcia.

Fotografia. Uczniowie Międzyszkolnego Punktu Nauczania Języka Ukraińskiego z rysunkami przedstawiającymi kulturę Ukrainy, 2018 r. Źródło: zbiory własne.

Działalność kulturowa Międzyszkolnego Punktu Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie.

Mniejszość ukraińska w Polsce dbanie o kulturę ukraińską stawia na wysokim szczeblu w pracy nad utrzymaniem własnej tożsamości narodowej. W Międzyszkolnym Punkcie Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie poznawanie kultury odbywa się zgodnie z wydarzeniami roku kalendarzowego, za zwyczajami Słowian oraz późniejszych Ukraińców. Zaczynając od jesiennych tradycji Uśpienia Przyrody, poprzez tradycje związane ze Świętami Bożego Narodzenia, kultów i obchodów Nowo rocznych, przywitania wiosny aż do Święt Urodzaju.

W mojej pracy wspominałam o wielu wydarzeniach kulturowych, które organizowane są w Polsce przez mniejszość ukraińską oraz o licznych zespołach

artystycznych, które czynnie działają w kraju. Korzystne następstwa łączenia nauki języka mniejszości wraz z muzyką, poezją zaobserwowała Mirosława Hanasko na początku swojej pracy w Punkcie:

„Od razu zauważyłam, że ruch, dźwięk, kolor, symbol czy rytm są bardzo pomocne w nauce języka, w tym tego ojczystego, choć dla niektórych już bardziej obcego, wyuczonego i nauczanego, a nie wynoszonego z domu. Dlatego też, zupełnie naturalnie powstała w naszym punkcie grupa teatralna. Grupa do zadań artystycznych”.

Fotografia. „Żorzyna” po występie na Festiwalu Ukraińskiej Bajki w Białym Borze 2016 r. Źródło: zbiory własne

Podczas rozmów z absolwentami punktu oraz z nauczycielką Mirosławą Hanasko wiele razy przewijał się temat zespołu artystycznego, które od ponad dwudziestu lat zrzesza wszystkich uczniów punktu. Początkowo grupa nazywała się Barvinok. Kilka lat później Barvinok zmienił się w Żorzynę. Obie nazwy wzięły się od ukraińskich nazw kwiatów, żorzyna po polsku dalia, a barvinok - barwinek.

Mgr Mirosława Hanasko:

„Grupa nasza nazywa się „Żorzyna”, już sama nazwa jest niezwykła i brzmi potężnie, każe się zastanowić i zwraca na siebie uwagę. Na przestrzeni lat, zmieniają się uczniowie. Jedni kończą szkołę, a następni do naszej grupy dołączają. I to jest w tym zespole piękne, przekazywanie umiejętności młodszym uczniom, przez starszych. Patronat starszych nad młodszymi np. w czasie prób lub wyjazdów. Ponieważ nasza „Żorzyna” wyjeżdża i występuje”.

Fotografia . Mgr Mirosława Hanasko wraz z uczniami przed występem na Festiwalu Dziecięcej Twórczości w Koszalinie, 2019 r. Źródło: zbiory własne

Absolwenci wspominali, że najbardziej z nauki w Punkcie pamiętają między innymi przygotowania do występów i wyjazdy z grupą Żorzyna: Hanna: Najciekawsze chyba były próby do występów razem z Żorzyną. Dużo występowaliśmy, więc nauczyliśmy się piosenek, wierszy. Czy nawet małe sztuki teatralne były. Te występy wiązały się z wyjazdami, na które chyba każdy czekał.

Natalia: Najlepszym wspomnieniem były przygotowania do występów jak i same występy.

W ciągu roku kalendarzowego uczniowie punktu, wraz z nauczycielem przygotowują kilka różnych działań artystycznych. Temat występu zależny jest od

zbliżających się świąt bądź festiwali. Wszystkie są w języku ukraińskim i w duchu kultury ukraińskiej: zawierają piosenki ludowe, tradycje, takie jak Kolędownie podczas Świąt Bożego Narodzenia, elementy historyczne bądź elementy współczesnej kultury ukraińskiej. W okresie zimowym dzieci przygotowują się do tradycyjnych Jasełek, zwanych Wertepem. Próby do kolędownia zaczynają się już na przełomie października/listopada. Forma przedstawienia ciągle się zmienia. Raz uczniowie poprzebierani za aniołki, pastuszków, Śmierć, Trzech Króli, Heroda i odwiedzają domy okolicznej mniejszości narodowej, innym razem występują w Cerkwi św. Jerzego.

Mgr. Mirosława Hanasko: Scenariusz każdego roku tworzę inny, do tego zawsze dodajemy nowe kolędy, bo publiczność mamy co roku tę samą, a więc dla niej musimy się starać. Ten występ, to kolędownie, odbywa się różnie. Albo chodzimy, jeździmy od domu do domu i kolędujemy i wtedy trwa to praktycznie cały tydzień i angażuje całe rodziny, ale jest to wspaniałe przeżycie, albo gdy zima jest wyjątkowo mroźna, a wśród aktorów przeważają dzieci młodsze, bo to zależy od liczebności roczników, występujemy w cerkwi świętego Jerzego w Bytowie.

Fotografia .Występ Żorzyny na powiatowym przeglądzie kolęd w Bytowie 2017 r. Źródło: zbiory własne.

Po Bożym Narodzeniu uczniowie Punktu rozpoczęli przygotowania do Festiwalu Ukraińskiej Baśni, który do 2018 r. odbywał się przy ukraińskiej szkole w Białym Borze. Następnie odbywały się występy z okazji Dnia Dziadka, Babci, Mamy, Taty bądź Dnia Dziecka oraz występy upamiętniające twórczości najwybitniejszych ukraińskich poetów.

Poniższa fotografia przedstawia najmłodszych artystów grupy Żorzyna podczas rozdania dyplomów po występie w Białym Borze w 2018 r.

Dziewczynki ubrane są w tradycyjne ukraińskie bluzki wyszywane oraz podobne spódniczki. Najmłodsza artystka, która tego dnia miała debiut na scenie u boku Żorzyny miała 4 lata, aktualnie uczy się w pierwszej klasie szkoły podstawowej.

Pod koniec roku szkolnego na północy Polski odbywają się dwa Ogólnopolskie Festiwale Ukraińskiej Kultury Dziecięcej. Jeden z nich jest w Teatrze Dramatycznym im. Juliusza Słowackiego w Koszalinie, drugi w Teatrze im. Aleksandra Sewruka w Elblągu. Dla uczniów Międzyszkolnego Punktu jest to zdecydowanie jedno z najbardziej wyczekiwanych wydarzeń w ciągu roku szkolnego.

Hanna: Te występy wiązały się z wyjazdami, na które chyba każdy czekał. Najfajniejsze były te festiwale w Koszalinie i Elblągu. Dwudniowe wyjazdy, wy-

stępy na scenach, przebieranie się w prawdziwych garderobach, które miały takie super lustra z żarówkami na około (...)

Natalia: Najlepszym wspomnieniem były przygotowania do występów jak i same występy. Jeździliśmy na wiele imprez no i występowaliśmy na różne okazje.

Uczniowie Punktu poświęcają dużo czasu na naukę tekstów, piosenek, ról. Wyjazd na festiwal jest pewnego rodzaju nagrodą za ich ciężką pracę. Na występy przyjeżdżają dzieci mniejszości ukraińskiej z całej Polski. Oprócz występów w prawdziwym teatrze, przed liczącą dziesiątki, a nawet setki osób publicznością, jest to okazja do poznania innych dzieci, integracji z uczniami innych Międzyszkolnych Punktów bądź ukraińskich szkół.

Fotografia . Żorzyna podczas Festiwalu Dziecięcej Twórczości w Koszalinie w 2002 r. Źródło: zbiory własne.

Mgr Mirosława Hanasko: Uczniowie z małego miasteczka, uczący się popołudniami języka ukraińskiego, szlifują swoje umiejętności, aby tam być, aby przebierać się w prawdziwych garderobach, przeżyć moment podniesienia kurtyny i

współpracować z zawodowymi reżyserami sceny, dźwięku czy światła. Dumnie noszą swoje stroje, odprasowane i troskliwie przewieszane na wieszakach. Pomagają sobie z ciężkimi walizkami, częstują czym kto ma, zajmują kolejkę po obiad, pożyczają co tam komu potrzeba akurat. Wyjazdy te uczą współpracy i odpowiedzialności.

Fotografia. Widok ze sceny Bałtyckiego Teatru Dramatycznego w Koszalinie. Zakończenie Festiwalu Dziecięcej Kultury, rozdanie dyplomów uczestnikom. W tle widać owacje na stojąco dla występujących dzieci. Źródło: zbiory własne.

Występy z Żorzyną nie mają wakacji. Uczniowie często latem biorą udział w różnych lokalnych festiwalach w Bytowie. Od 2018 r. mali artyści są gospodarzami corocznego festiwalu ukraińskiego Vyshyvanka na Majdanie (tł. Wyszywanka na rynku), który, w sierpniu, jak sama nazwa sugeruje odbywa się na rynku z Bytowie, gdzie obok poszerzania mieszkańcom kultury ukraińskiej dzieli scenę z kaszubskimi i polskimi zespołami.

Fotografia. Rocznica Akcji „Wisła” w Cerkwi św. Jerzego w Bytowie. Występ Żorzyny. 2018 r. Źródło: zbiory własne.

Kolejnym ważnym elementem rozwoju dzieci uczęszczających do Punktu, obok występów w Żorzynie, są liczne warsztaty organizowane między innymi przez Panią Mirosławę Hanasko na rzecz nauki o kulturze Ukrainy. Nieodzownym elementem tradycji i kultury ukraińskiej są wszelkie, bogato zdobione, wyroby ręczne. Tak więc dzieci z Punktu, pod czujnym okiem Pani Mirosławy Hanasko, zagłębiają się w kulturę kraju przodków tworząc między innymi ukraińskie lalki motanki, które według tradycji mają przynosić szczęście i dobrobyt właścicielowi. Robione są bez szycia, dosłownie motane - zakręcane.

Lalki Motanki nauczyłam robić się w 2009 r. na warsztatach prowadzonych z artystami z Ukrainy, później moją wiedzę przekazałam Pani Mirosławie, która od tamtej pory co roku powtarza proces tworzenia wraz z dziećmi z Punktu i nie tylko.

Fotografia. Warsztaty z malowania tradycyjnego, ukraińskiego zdobnictwa - petrykivki, 2019 r. Źródło: zbiory własne.

Fotografia . Pierwsze warsztaty z tworzenia Lalek Motanek z uczniami z Międzyszkolnego Punktu Nauczania Języka Ukraińskiego oraz z uczniami uczący się języka ukraińskiego w Szkole Podstawowej nr. 5 w Bytowie i w SP w Nierdarzynie, 2009 r. Źródło: zbiory własne.

Warsztaty również zależne są od kalendarza. Gdy zbliża się okres Bożego Narodzenia, uczniowie poznają tradycje związane właśnie z tym świętem. Wspólnie robią kutię bądź ozdabiają bombki w ukraińskie wzory. Wiosną, przed Wielkanocą dzieci skupiają swoją uwagę na pisankach. Wtedy odbywają się warsztaty malowania jajek, w których uczestniczą również chętni rodzice. Oprócz wydarzeń związanych ze świętami, w Punkcie odbywają się zajęcia ze sztuki decoupage, lepienia z gliny, masy solnej, malowania palcami tradycyjnych wzorów ze środkowej Ukrainy – petrykivki, ozdabiania porcelany.

Fotografia . Warsztaty pisania pisanek w Międzyszkolnym Punkcie Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie, 2018 r. Źródło: zbiory własne.

Fotografia . Warsztaty z ozdabiania porcelany, 2019 r. Źródło: zbiory własne.

Międzyszkolny Punkt Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie oczami lokalnej mniejszości ukraińskiej.

Czym jest dla Pana, Pani, Ciebie jest Międzyszkolny Punkt Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie? To pytanie zadałam moim rozmówcom, wśród nich byli absolwenci, ludzie lokalnej mniejszości ukraińskiej, nauczycielka. Ponadto sama postanowiłam odpowiedzieć na to pytanie, gdyż z Punktem jestem silnie powiązana. Od początków mojej edukacji i jeszcze długo po zakończeniu nauki języka ukraińskiego w Punkcie towarzyszyłam innym na różnych wyjazdach, podczas występów. Podczas rozmowy z Mirosławą Hanasko od mojej rozmówczyni dało się wyczuć pełne zaangażowanie w pracę w Punkcie wśród dzieci. Lata poświęcone rozwijaniu tego miejsca sprawiły, że stał się on wręcz drugim domem. Z sentymentem wspominała wszystkie roczni, które przekroczyły próg klas języka ukraińskiego. Wśród absolwentów oraz innej lokalnej mniejszości ukraińskiej najczęściej pojawiała się kwestia kultywowania i przekazywania kultury ukraińskiej, powiązanej z tożsamością narodową. Tak jak wspominałam wielokrotnie, dla ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce, pootrzymanie tradycji wyniesionych z domów rodzinnych jest ważną kwestią w budowaniu własnej tożsamości narodowej i przekazywaniu tego kolejnym pokoleniom. Mieszkańcy nie ukrywają, że gdyby nie takie miejsce jak Punkt, kolejne pokolenia nie dbałyby o własną historię, nie znałyby języka swoich dziadków. Nauczycielka natomiast zauważa, że przez lata funkcjonowania Punktu oraz zmianę pokoleń, miejsce nabrało innego znaczenia. Obok poznawania tradycji rodzinnych pojawiła się kwestia nauki kolejnego języka. O tej roli mówi moja rozmówczyni:

- Do tych sentymentalnych motywacji dołączają ostatnio coraz częściej praktyczne. Dobrze jest, jak dziecko pozna kolejny język. Ciekawie jest poznawać język, z egzotyczną dla wielu, cyrylicą. W pewnym sensie, może to otworzyć dziecku różne możliwości. Angielski znają, bądź poznają wszyscy, ukraiński nieliczni. W wypowiedziach pojawiła się kwestia nawiązywania znajomości w Punkcie.

Tak więc Punkt widziany jest również jako miejsce spotkań. Jak wspomniała moja rozmówczyni Hania: to miejsce, gdzie zdobywa się super przyjaciół. Mieszają się tam uczniowie z różnych klas czy szkół z okolicy, nie ma żadnych barier między rocznikami. Uczniowie spędzają wspólnie w Punkcie 8 lat razem, o więzi jaka tworzy się między nimi wspomina również nauczycielka, która zauważa, że

na przyjaźnie zawarte między uczniami wpływają godziny spędzone wspólnie na próbach do występów, wyjazdach czy w klasie. Znajomości utrzymują się długo po zakończeniu edukacji języka ukraińskiego w Bytowie. Z moją grupą kontakt utrzymujemy ciągle, chociaż naukę zakończyliśmy 6 lat temu i aktualnie każdy z nas znajduje się w innym mieście w Polsce.

- Bez tego punktu, Bytów nie byłby tym samym miejscem. - Taką odpowiedź usłyszałam od jednego rozmówcy, chłopaka, z którym razem uczęszczałam do jednej grupy przez 9 lat nauki w Punkcie. Nie spodziewałam się po nim takiej odpowiedzi, więc byłam mile zaskoczona. Po naszej rozmowie długo myślałam nad tym responsem. Doszłam do wniosku, że jak najbardziej nie jest ona przesadzona. Międzyszkolny Punkt Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie istnieje nieprzerwanie od 1980 r. Było i jest to miejsce otwarte dla wszystkich mieszkańców Bytowa, zwłaszcza dla mniejszości ukraińskiej. Wielu uczniów zakończyło Punkt, później kontynuowało naukę języka ukraińskiego w szkołach ukraińskich w Polsce. (24 absolwentów Punktu w Bytowie ukończyło następnie liceum ukraińskie w Białym Borze.)Jednak zawsze, gdy potrzebowali wsparcia, materiałów potrzebnych choćby do zdania matury ustnej z języka ukraińskiego, mogli liczyć na pomoc nauczycielki z Punktu. Można więc śmiało uważać, że Bytów bez Punktu Nauczania Języka Ukraińskiego, bez miejsca, gdzie może swobodnie przekazywać język przodków, ich tradycje, nie byłby tym samym Bytowem dla lokalnej mniejszości ukraińskiej.

Dla mnie Punkt w Bytowie jest przede wszystkim miejscem rozwoju i wspierania własnej tożsamości narodowej. Byłam jednym z ostatnich roczników, który język ukraiński wyniósł z domu, nasza nauka różniła się znacząco od tego co uczniowie mają zapewnione teraz. Pomimo braku jakichkolwiek urozmaiceń technologicznych (w 2006 r., kiedy rozpoczęłam naukę nie było wielkiego wyboru) moja grupa chętnie uczęszczała na dodatkowe godziny. Naukę w Punkcie będę pamiętać z wielkim sentymentem, tam nie czuliśmy presji, rozwijaliśmy się we własnym tempie, ale każdy na równym poziomie, nie staraliśmy się być lepsi od innych. Międzyszkolny Punkt Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie zajmuje szczególne miejsce wśród lokalnej mniejszości, w która zawarci są również absolwenci Punktu.

Perspektywy Międzyszkolnego Punktu Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie.

W ciągu wszystkich lat funkcjonowania Międzyszkolnego Punktu Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie, a wcześniej punktów w okolicy miasta wiele się zmieniło. Pierwszymi uczniami były dzieci wysiedlone wraz z rodzinami podczas Akcji Wisła, terazniejsi uczniowie to trzecie, a nawet czwarte pokolenie wysiedleńców. Po tylu latach zmieniły się postawy dzieci względem nauki języka ukraińskiego. Mgr Mirosława Hanasko:

- To w większości dzieci decydują czego chcą się uczyć. Rodzice konsultują tę decyzję z dzieckiem. Jest ono świadome nowych obowiązków i znam przypadki, kiedy to dziecko zdecydowało, że nie poświęci trzech godzin w tygodniu na naukę ukraińskiego, woli zajęcia np. na basenie. Jednak, gdy już się zdecyduje i jest w grupie, traktuje ten przedmiot jak każdy inny. Nauczyciela jak każdego innego. Ocena z języka ukraińskiego znajduje się bowiem na świadectwie, tak jak z każdego przedmiotu. Z biegiem czasu wymagania uczniów co do nauki języka ukraińskiego zmieniły się. Rolą nauczyciela jest teraz szukanie coraz to nowych rozwiązań do zaspokojenia ciekawości dzieci. Dostęp do nowości technologicznych jest dla wszystkich na wyciągnięcie ręki. Gdy zwykła książka nie wystarcza, z pomocą przychodzi tablica interaktywna, którą można dotknąć. W czasach edukacji zdalnej dostęp do elektronicznych wersji książek, filmików, piosenek dostępnych na różnych platformach okazał się niesamowicie potrzebny. Mirosława Hanasko podkreśla:

Uczniowie wymagają też innych, ciekawszych, bardziej zaskakujących, nieoczywistych pomocy naukowych, ołówki i kredki już nie wystarczają. Współczesny świat stał się bardziej osiągalny. Ukraina od czasu odzyskania niepodległości stała się bardziej otwarta. Wyjazdy edukacyjne z każdą kolejną edycją stają się coraz większym wyzwaniem. Aby sprostać wymaganiom uczniów trzeba zapewnić coraz to nowe atrakcje. Trwające od kilku lat prace na podręcznikami i zeszytami ćwiczeń do języka mniejszości ukraińskiej, oraz różnych gier edukacyjnych i sukcesywne wydawanie ich sprawia, że nauka w Punktach staje się coraz atrakcyjniejsza. Co wpływa pozytywnie na zapisy uczniów do grup. Znam osobiście przypadek, gdy kilka lat temu dziewczynka starała się doszukać u siebie

w rodzinie przodka pochodzenia ukraińskiego, tylko po to, żeby uczestniczyć w interesujących, rozwijających zajęciach.

Zmieniła się również liczebność grupy. Według dostępnych archiwów w latach 90 XX w. grupy liczyły o okolicach 45 osób. Aktualnie w roku szkolnym 2020/2021 na lekcje języka ukraińskiego uczęszcza 21 uczniów pochodzenia ukraińskiego. Mgr. Mirosława Hanasko:

- Na przełomie wieku, ogólnopolski niż demograficzny dotknął wszystkie szkoły, tak więc i nasz punkt zubożał znacznie. Dodatkowo Bytów jest stosunkowo małym miastem, bez perspektyw dla młodzieży, bez miejsc pracy. Gro młodych ludzi nie wróciło do Bytowa po studiach i dziś, wiem to, ich dzieci uczą się języka ukraińskiego w Gdańsku, Koszalinie czy Warszawie. Wraz ze wzrostem liczby imigrantów z Ukrainy w Bytowie, coraz częściej pani Mirosława Hanasko spotyka się, wśród uczniów ze wschodniej granicy, z chęcią kontynuowania języka ukraińskiego w Polsce. Kontakt uczniów posługujących się biegle językiem ukraińskim sprawiłby, że uczniowie z Polski mogliby słuchać języka przodków w środowisku codziennym, na lekcjach w Punkcie. Nauczycielka zauważyła również, że danie możliwości uczenia się imigrantom języka ojczystego, choćby w Punkcie, ułatwiłoby im wejście w nową rzeczywistość w obcym kraju, bez strachu o wyobcowanie. Od kilku lat trwają rozmowy nad równoległym prowadzeniem w szkołach nauki języki ukraińskiego jako języka obcego. Języka ukraińskiego jako języka mniejszości nadal mogą uczyć się tylko dzieci z obywatelstwem polskim, pochodzenia ukraińskiego. Pozostali uczniowie mogliby go poznawać jak kolejny język obcy. Zainteresowanie nauką w Międzyszkolnym Punkcie Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie plasuje się na zadowalającym, według nauczyciela, poziomie. Po pewnym kryzysie Punktu w 2018 r., gdy chęć nauki podjęło tylko 18 uczniów, z roku na rok grupa stopniowo powiększała się, co roku wypuszczając kilku absolwentów. Coraz częściej pojawiają się dzieci, które zaintrygowane historią dziadków, zaczynają naukę w Punkcie. Podczas rozmów z absolwentami, każdy wyraził chęć zapisania swojego dziecka w przyszłości na naukę języka ukraińskiego do Międzyszkolnego Punktu Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie. Aktualnie języka mniejszości narodowej w Bytowie uczą się dzieci pierwszych absolwentów Punktu, którzy stopniowo z roku na rok przyprowadzają kolejnych potomków. Mgr Mirosława Hanasko:

- Zżywamy się z uczniami i rodzicami. Utrzymujemy kontakty jeszcze długo po zakończeniu edukacji. Praktycznie do teraz, czyli zawsze, możemy na siebie liczyć. Teraz już coraz częściej przychodzą moje pierwsze roczniki ze swoimi pociechami i chcą je zapisać na ukraiński. To jest bardzo pokrzepiające, gdy ludzie wracają po tylu latach.

Perspektywy Punktu, według mnie, są bardzo obiecujące. Międzyszkolny Punkt Nauczania Języka Ukraińskiego w Bytowie ciągle się rozwija, o co dba nauczycielka wraz z uczniami i rodzicami. Miejsce z każdym rokiem staje się coraz atrakcyjniejsze i zachęca do zapisów. Co roku naukę w punkcie kończy, ale i zaczyna kilkoro uczniów. Zainteresowanie Punktem utrzymuje się na stałym poziomie, podobnie jak ilość uczniów w grupach.

Zestawienie dwóch powyższych zdjęć jest nieprzypadkowe. Obie fotografie łączy to samo wydarzenie: przywitanie Świętego Mikołaja przez uczniów Międzyszkolnego Punktu Języka Ukraińskiego w Bytowie. Zdjęcia dzieli dwadzieścia lat. Kilkoro uczniów znajduje się na obu fotografiach, tylko że na drugim zdjęciu pozują już z własnymi dziećmi.

1. Punkt Nauczania Języka Ukraińskiego – a wojna w Ukrainie.

Fala emigrantów – uciekinierów z Ukrainy nie ominęła Bytowa. Dotarło do nas mnóstwo samotnych kobiet z dziećmi. W okresie najbardziej nasilonym, było w Powiecie Bytowskim ponad 3000 Ukraińców – ofiar konfliktu zbrojnego.

Dzięki temu, że w Szkole Podstawowej nr 5 w Bytowie znajduje się punkt nauczania języka ukraińskiego, to właśnie tu, skierowano pierwszych uczniów z Ukrainy. Do nieco ponad 600 uczniów szkoły dołączyło nagle 140 uczniów ukraińskich. Logistyka działań ,zaangażowanie dyrekcji i wszystkich nauczycieli i pracowników szkoły ,na rzecz adaptacji tych dzieci ,zasługują na osobne, obszerne opracowanie.

Jednak nie sposób wspomnieć tu o dziesiątkach absolwentów naszego Punktu, którzy znają język ukraiński i pracują w różnych zakładach, urzędach, organizacjach. W Bytowie, praktycznie w każdym miejscu, do którego mogli trafić

uchodźcy, w każdym urzędzie, w wielu sklepach, zakładach, pracują osoby, które znają język ukraiński, a wielu z nich, to właśnie absolwenci Punku przy SP 5. Nie do oceny jest fakt, jak bardzo pomaga to naszym nowym mieszkańcom, uciekinierom z Ukrainy, w codziennym funkcjonowaniu.

A w szkole, uczeń z Ukrainy, uczeń ukraiński nie wzbudza żadnych negatywnych skojarzeń, bo przecież „ukraińscy uczniowie” są tu od zawsze. I o ile nie mogą oni brać udziału w lekcjach języka ukraińskiego przeznaczonych dla mniejszości ukraińskiej, o tyle chętnie biorą udział w warsztatach twórczych, próbach „Żorzyny”, spotkaniach integracyjnych. Dla nich też wygospodarowano godzinę zajęć dla podtrzymania świadomości narodowej i ukraińskich umiejętności szkolnych. Zajęcia, które nazywają się „Z Ukrainą w sercu” prowadzi Mirosława Hanasko.

Anna Oksana Hanasko

Rozdział z pracy licencjackiej wykonanej i obronionej w Zakładzie Badań nad Dzieciństwem i Szkołą na Uniwersytecie Gdańskim.

*Наталія Богданець-Білокаленко,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу навчання мов національних меншин
Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України
nataliabogdanets@gmail.com*

Ознайомлення дітей з пізнавальними текстами

У стислій нашій розвідці звернемо увагу на ознайомлення дітей з пізнавальною літературою. Адже саме при роботі з такими текстами дитина навчається сприймати і аналізувати наукову інформацію, вилучати її з художнього тексту. У процесі читання пізнавальних текстів основним є розуміння смислових зв'язків, істотних ознак, понять тощо.

Зазначимо, що пізнавальні твори поділяють на науково-популярні та науково-художні. Науково-популярні твори – це оповіді з інформацією пізнавального плану без залучення художньо-виражальних засобів. Сучасна дослідниця А.Ємець вдало формує визначення: «...це безсюжетні пізнавальні твори, основним завданням яких є розкриття певної системи знань, прищеплення бажання і навички користуватися доступною довідковою книгою». Натомість у творах науково-художнього жанрового різновиду інформацію науково-пізнавального плану поєднано з художніми прийомами (розвивається сюжет, є персонажі, вживаються художньо-виражальні засоби, здебільшого доступні дитині тропи). Письменник А.Давидов зазначав: «Своєрідність науково-художньої літератури для дітей полягає в тому, що письменникові, який працює в цій галузі, перш ніж сісти за письмовий стіл, треба прискіпливо, достеменно вивчити предмет своєї уваги, а якщо точніше – добре знати, про що пишеш. Недаремно ж науково-художню літературу називають «літературою факту», надто влучно називають, бо головні її достоїнства – наукова достовірність, а ще – дохідливість. Треба так розповісти про незвідане, щоб сухі формули чи складні наукові поняття стали не лише зрозумілими, а й зацікавили юного читача».

Отже, стає зрозумілою різниця між науково-популярною та науково-художньою літературою. Перший тип (науково-популярна) розширює кругозір читача з конкретної галузі знання завдяки детальним описам певних наукових фактів. Література другого типу (науково-художня) володіє не тільки інтелектуально-пізнавальною, а й естетичною цінністю. Такі твори містять художньо-виражальні засоби (епітети, метафори, порівняння), що, безперечно,

робить оповідь захоплюючою, цікавою та ще й виконує важливе завдання – виховання естетичної складової у духовному зростанні особистості.

У процесі вивчення науково-художніх творів акцент робиться на емоційно-образному сприйнятті матеріалу. При цьому сюжет науково-художнього твору спрямовує увагу читача більше на події, змальовані у творі, а не на його пізнавальну складову. Натомість науково-популярні твори більше акцентують увагу школярів на мислительній діяльності, розумінні зв'язків та закономірностей конкретного наукового питання.

Для дітей, звісно, цікавими є пізнавальні науково-художні твори. Але, якщо ми хочемо навчити дітей користуватися і вміти добувати наукову інформацію, – потрібно використовувати і науково-популярні.

У жанрі науково-художнього та науково-пізнавального оповідання працювали Олександр Копиленко, Оксана Іваненко, Майк Йогансен, Олена Пчілка, Катря Гриневичева, Антін Лотоцький, Анатолій Давидов; подекуди трапляються і в творчому доробку Михайла Коцюбинського, Григора Тютюнника, Михайла Слабошпицького та ін. До такого типу творів спорадично звертаються і сучасні письменники. У колі дитячого читання все більше з'являється науково-художніх творів. Це твори Надійки Гербіш, Зірки Мензатюк, Оксани Караванської, Тетяни Стус, Катерини Міхаліциної та інших.

Нагадаємо, що робота над художнім текстом на уроках читання складається з трьох етапів: «до читання», «під час читання», «після читання».

Так, на першому етапі вчитель може запропонувати дітям дати відповідь на кілька питань: Чим же відрізняються художні твори від науково-популярних? (У художніх творах автори відтворюють життя людей, їхні взаємини, змальовують картини природи) Назвіть твори які ми вивчали у попередніх класах, поділивши їх на художні і науково-пізнавальні.

У процесі роботи над *науково-популярним твором* учитель повинен на підготовчому етапі з'ясувати, що знають діти про той об'єкт чи явище, про які йтиметься в тексті. На підготовчому етапі потрібно провести бесіду (наприклад, про особливості існування, живлення кротів – перед читанням оповідання О.Копиленка «Кріт-неборака») із залученням ілюстративного матеріалу. Що ви знаєте про цю маленьку тварину, як і де вона існує, який образ життя вона веде? А чи зможете ви, не читаючи оповідання «Кріт-неборака» визначити це художній твір чи науково-пізнавальний?

Далі відбувається безпосереднє читання оповідання дітьми, виділення головної думки, знаходження наукової лексики.

Повторне перечитування і аналіз твору за питаннями і завданнями вчителя:

Яка головна думка твору? Знайдіть опис крота. Які особливості має будова його тіла? Чим це викликано? Зачитайте. Чим харчується кріт? Знайдіть тут наукову лексику (рентгенівським промінням, інженери, спеціальний екран, прилад, літальні апарати). Що було поштовхом до створення підземного метрополітену? Що для себе ви відкрили нового? Чи зможемо у цьому творі визначити ставлення автора до героя?

Чи погоджуєтеся ви з твердженням, що це оповідання є науково-популярним? Перевірте отриману на уроці наукову інформацію про будівництво метрополітену із інформацією в інтернеті та інших наукових джерелах. Або можна запропонувати дітям вдома разом з батьками завдання іншого плану: Підготуйте розповідь про те, як люди, спостерігаючи за природою, звертали увагу на особливості існування тварин і втілювали у техніці, науці? Намалюйте.

Треба зазначити, що науково-популярних текстів небагато. А проте вони необхідні дітям для кращого сприймання певних явищ, допомагають дивитися по-іншому та такі явища. Дітей вражають цифри, певні відомості, наукова термінологія. Ці твори готують учня для кращого засвоєння наукової інформації у середніх та старших класах, оскільки там з'являються нові предмети. Вчитель науково-популярні тексти може добирати самостійно для уроків позакласного читання. Може запропонувати дітям проєкту діяльність, наприклад, після прочитання твору Олени Пчілки «Сніг» (утворення, будова сніжинок, особливості, властивості снігу). Діти з точки зору фізики вдома разом з батьками шукають цікаву інформацію і розробляють власні проєкти, які згодом представляють на різних уроках (природознавства, образотворчого мистецтва, основах здоров'я).

Науково-популярні тексти є складними для сприймання дитиною і вчителю в цьому належить вирішальна роль. Наведемо ще кілька прикладів завдань під час роботи з науково-популярними текстами:

- словникова робота, спрямована на збагачення словника дітей: проведення словникових ігор, розв'язування ребусів, словниковий диктант;
- знайдіть у тексті пізнавального твору сполучення іменника з прикметником;
- згадайте будь-яке правило з української мови і на це правило знайдіть слова в тексті.

У підручниках з читання упорядники надають перевагу *науково-художнім творам*. Для прикладу візьмемо оповідання науково-художнього плану А.Давидова «Щаслива ознака». Після прочитання твору ставимо запитання загального плану (Про кого розповідається в оповіданні? Назвіть усіх персонажів твору. Доведіть, що проблемою повернення лелек у село займалися

односельці й учені, дорослі й діти. Як охороняли лелек, як рятували лелек у спеку? Поясніть, чому твір має таку назву, Визначіть основну його думку) і запитання спрямовані на вміння знаходити у тексті і виокремлювати наукову інформацію: Самостійно відшукайте в тексті всю інформацію про життя лелек. Доведіть, що прочитаний твір – науково-художній. Для цього розкажіть, з чого починалися події, як розвивалися, які почуття переживали діти, коли допомагали збудувати гніздо, вигодовувати пташенят, як вели спостереження, хотіли та дбали, щоб лелеки поселилися в їхньому селі. (Вчитель підводить дітей до думки, що саме так описуються події в художньому творі). А потім розкажіть, яку інформацію про лелек повідомив вам письменник. Розкажіть, що ви дізналися про лелек. Доповніть один одного.

Це були орієнтовні запитання, а кожен вчитель творчий. Можна, наприклад, запропонувати дітям скласти цитатний план до науково-художнього тексту. Дітям складно знайти головну цитату з певного фрагмента і нехай вони вчаться, вправляються, це полегшить їм роботу на уроках літератури в середній школі. Можна спробувати дати їм складніше завдання: перетворити опис у науково-популярний текст або доберіть антоніми (придумайте протилежний текст).

Пропонуємо ознайомити дітей з науково-художнім твором Надійки Гербіш «Мандрівка з Чарівним атласом» для дітей 3-4 класу та подаємо методичний коментар до опрацювання тексту. Оповідання можна знайти в інтернеті за підручником Н.Богданець-Білоskalенко та Ю.Шумейко «Українська мова. Читання. 3 клас», видавництво «Грамота», 2020, сторінка 129. <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/pidruchnyky-3-klas-2020/1-Ukr-mova-3kl/Ukr-mova--Zakharychuk/Chitan-3kl-2ch-Biloskal.pdf>

Тема. Надійка Гербіш «Мандрівка з чарівним атласом».

Мета: поповнювати та розширювати активний словниковий запас учнів, удосконалювати навички свідомого та правильного читання, розвивати творче мислення, уважність та спостережливість, виховувати пізнавальний інтерес.

Перебіг уроку

I. Організація учнів до уроку.

II. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.

1. Гра «Вгадай слово».

- Об'єднайте спільним значенням подані слова.

- Знайдіть і покажіть їх на карті світу.

ІТАЛІЯ ЛИТВА ПОЛЬЩА ФРАНЦІЯ АВСТРІЯ

- Як називається збірник карт? Щоб дати відповідь на це запитання, з кожного слова візьміть третю букву.

2. Бесіда.

- Для чого використовуються атласи?
- Розгляньте сторінки атласів, які знаходяться у вас на партах. Придумайте одне цікаве запитання для своїх однокласників.

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і мети уроку.

- Чи може атлас бути чарівним? На це запитання спробуємо відповісти, читаючи фрагмент оповідання Надійки Гербіш «Мандрівка з чарівним атласом».

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу.

1. Словникова робота.

Венеція
колонада
Гринвіч
Лондон
планетарій
хронометр

- Прочитайте слова.
- Прочитайте пояснення деяких із слів після тексту (дивись в підручнику).
- Назвіть власні іменники. Поясніть їх значення.

2. Читання першої частини тексту учнями.

- Назвіть головних героїв твору.

3. Аналіз першої частини тексту з елементами вибіркового читання.

- Якими ви уявили героїв твору? Опишіть.
 - Де опинилися герої? Завдяки чому? Знайдіть у тексті опис місця, куди потрапили герої.
 - На березі якої річки вони знаходилися?
 - Як ви зрозуміли, що таке обсерваторія? Знайдіть у тексті її опис і прочитайте.
 - Як можна опинитися одночасно в обох півкулях – Західній та Східній?
 - Що таке астероїд?
- ### **4. Читання другої частини тексту вчителем.**
- Що можуть ще побачити герої твору у планетарії?

5. Аналіз другої частини тексту з елементами вибіркового читання.

- Що нового ви дізналися з прочитаного тексту? Чи все зрозуміли?
- Що для вас було цікавим?
- Знайдіть і прочитайте фрагмент тексту, який би відповідав фото?
- Що ще зможуть подивитися у Лондоні герої твору?
- Що в оповіданні вигадане?
- За допомогою чого можна потрапити до іншої країни чи міста, не виходячи з дому?

6. Уявна подорож.

- Випишіть із тексту власні іменники. Підкресліть з них ті, які означають назви міст. Здійсніть подорож до одного із них (на вибір), використовуючи Google-карту.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Гра «Вгадай за описом».

Високий будинок житлового або офісного призначення. (Хмарочос)
Наукова установа, в якій за допомогою спеціальних інструментів виконують астрономічні спостереження. (Обсерваторія)
Збірка карт, ілюстрацій, таблиць. (Атлас)
Наука про небесні тіла. (Астрономія)
Небесне тіло Сонячної системи, що рухається по орбіті навколо Сонця. (Астероїд)

Пристрій, за допомогою якого створюється справжня картина зоряного неба. (Планетарій)

- Знайдіть і прочитайте речення у тексті з цими словами.

2. Гра «Так чи ні».

(Відповіді діти можуть сигналізувати картками червоного та зеленого кольорів)

Королівська обсерваторія знаходиться в Канаді.

За Гринвіцьким меридіаном визначають час.

Табличку для вимірювання висоти небесних тіл винайшли англійці.

Планета Земля дуже швидко переміщується в просторі Всесвіту.

У давнину приладом для визначення позицій сонця і зірок на небосхилі слугували астролябії.

3. *Творче завдання.* (на вибір)

Завдання для письменників.

- Прочитайте виділене речення. Поясніть, як ви його розумієте. Як можна піднести мрії до зірок?

- Напишіть мінітвір (7-10 речень) на тему «Мрії мого дитинства».

Завдання для художників.

- Створіть малюнок за змістом тексту.

VI. Підведення підсумків уроку.

Бесіда.

- Що цікавого дізналися, читаючи твір?

- Що нового прочитали?

- Про що б хотіли розказати батькам?

- Куди б хотіли потрапити за допомогою чарівного атласу?

Література

1. Богданець-Білоskalенко Н.І. Проблема формування особистості у змісті підручників з читання для початкової школи (50-ті роки XIX – 50-ті роки XX ст.). – К. : НВФ «Славутич-Дельфін», 2014. – 152 с.
2. Богданець-Білоskalенко Н. Робота з науково-художніми та науково-популярними текстами на уроках літературного читання в початкових класах *VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство»: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (17 травня 2019 року)*. 2019. – стор. 258-263.
3. Богданець-Білоskalенко Н., Шумейко Ю. Українська мова та читання: підруч. для 3 класу закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах) : Частина 2 : Читання. Київ : Грамота, 2020. 160 с.
4. Давидов А. Про науково-художню літературу // Українська дитяча література. Хрестоматія: У 2 ч.: / Упоряд., вступ. ст. та біогр. нариси: І.А.Луценко, А.М.Подолинний, Б.Й.Чайковський. – К.: Вища школа, 1992 – Ч.2. – С. 19-20.

Шумейко Ю.М.,

вчителька початкових класів, учитель-методист,
Кіровоградська область, місто Світловодськ,
ліцей «Перспектива»

Посібник з українознавства покликаний ознайомлювати учнів з особливостями великих та малих міст, селищ та сіл України, історичними подіями, святами, звичаями та традиціями українців. Учитель/вчителька, готуючись до уроків, може використати методичні рекомендації авторів посібника, які надали розробки деяких уроків до Робочого зошита з українознавства «Подорож Україною» (частина 2). Матеріали однієї теми (за потреби) можна розподіляти на декілька уроків.

Тема 6. Осінь.

Мета: поглиблювати знання дітей про осінь, осінні місяці, осінні явища; навчати розмірковувати над змістом художніх творів, репродукцій картин, творів усної народної творчості; висловлювати свої думки на визначену тему; формувати асоціативне мислення; виховувати пізнавальний інтерес.

Перебіг уроку

I. Організація учнів до уроку.

- Діти, давайте сьогоднішню зустріч розпочнемо з побажань.
- Доброго ранку, Марійко, я бажаю тобі веселого дня!
- Доброго ранку, Лесику, я дуже радий тебе бачити!
- Вітаю тебе, Тетяно, я хочу щоб день у тебе був щасливим!

Така розминка формує культуру мовлення, привчає використовувати етикетні формули. Вчитель/вчителька подає зразок привітання та залучає учнів.

II. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.

1. Робота із загадкою.

- Послухайте та відгадайте загадку.

Сонечко не хоче
Землю зігрівати.
Листячко пожовкло,
Стало опадати.

На горі та у полі
Врожаї збирають.
Відгадайте, діти,
Коли це буває? (восени)

Часто дощик ллється,
Птахи відлітають,

2. Вправа «Асоціації».

- Які асоціації виникають у вас, коли ви чуєте або промовляєте слово ОСІНЬ? Доповніть тематичну «павутинку» на сторінці 26 робочого зошита.

3. *Бесіда з опорою на життєвий досвід учнів.*

- Які зміни відбуваються в неживій та живій природі з приходом осені?
- Назвіть осінні місяці, розшифрувавши ребуси на сторінці 26. Як можна пояснити походження назв осінніх місяців?

Учитель/вчителька може скористатися додатковим матеріалом для пояснення учням назви місяців.

Назва ВЕРЕСНЯ прийшла з Полісся. Там у цей період цвіте верес – цінна медоносна рослина. Був цей місяць також ревуном, заревом, сівнем, бабським літом та покрійником.

Вересень

Теплий ранок. Верес квітне.

Серце вересень зігрів.

Небо слухає блакитне

Сміх і вереск школярів.

ЖОВТЕНЬ – час жовтіння листя. Цю назву місяць має ще з часів Київської Русі. В народі його називали грязень, хмурень, листопадник, зазимник, весільник. А також паздерник – від слова паздер, тобто костриця. В цей час переробляли льон та коноплі (від волокон відділяли кострицю).

Жовтень

Коли побачиш – світ навколо жовтий

Завмер у тиші золотавих снів,

То знай, що це чаклун-художник жовтень

За ніч розмалювати все зумів.

Назва ЛИСТОПАД прийшла із західноукраїнських земель. У цей час там опадає листя. А на сході України – дерева вже безлисті. Тому в Київській Русі останній місяць осені звався груднем, а перший місяць зими мав іншу назву. Народні назви: грудкотрус, листопадець, падолист, братчини.

Листопад

Віє, віє вітровій,

Листя скубає підряд.

Шурхотить листочків рій,

Бо надворі – листопад. Джерело: <http://blog.i.ua/user/1493680/353480/>

- Чи подобається вам осінь? Відповідь обґрунтуйте.

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і мети уроку.

- Доповнити знання про осінню пору ви зможете, опрацювавши наступну тему нашого посібника «Осінь. Осінні свята».

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу.

1. Слово вчителя.

- І письменники, і художники, милуючись осінніми краєвидами, ділилися враженнями у своїх творах. Давайте дізнаємося, чим цікаві ці твори.

2. Робота з репродукціями картин.

Учитель/вчителька пропонує розглянути репродукції картин про осінь сучасних українських художників на сторінці 21 робочого зошита та проводить бесіду за запитаннями:

- Назвіть, що зображено на кожній репродукції картини. Які є спільні об'єкти на них? А чим вони відрізняються?

- До якого жанру образотворчого мистецтва належать ці картини?

- Які кольори обрали художники? Чому ці кольори називаються «теплі»?

- Які враження ви отримали, переглядаючи репродукції картин? Чому?

- На якій із картин ви б хотіли опинитися? У якому місці?

Учні нумерують репродукції картин, використовуючи слова для довідки (1 – Ю.Пацан «Осінь в селі», 2 – К. Чепіга «Золото осені», 3 – Й.Бокшай «Осінні дерева над озером Синевир»).

3. Творче завдання.

Учитель/вчителька пропонує учням стати художниками-пейзажистами та намалювати осінній пейзаж, придумати та записати його назву.

4. Робота з віршем.

- Прочитайте вірш української поетеси Ліни Костенко «Красива осінь».

- У які кольори осінь одягла клени? Розмалуйте листки на гілці клена у вказані у вірші кольори.

- Які почуття виникли у вас під час читання вірша?

- Зверніть увагу восени на дерева, поспостерігайте за їхнім убранням.

Намалюйте дерева осіннього лісу.

4. Вправа «Установи відповідність».

Учитель/вчителька пропонує учням установити відповідність між частинами прислів'їв та пояснити їхнє значення.

Весна красна квітами, а осінь плодами.

Осінь на строкатому коні їздить.

Осінь іде, за собою дощі веде.

Усякому літові кінець, а осені початок.

В осінній час сім погод у нас: сіє, віє, крутить, мутить, припікає, поливає.

Далі учні обирають та підкреслюють те прислів'я, яке відповідає світліні. Учитель/вчителька проводить бесіду за запитаннями:

- Які овочі достигають восени?
- Які фрукти збирають господарі в осінньому саду?
- Які осінні плоди вам подобаються найбільше?

5. Гра «Кольори».

Учитель/вчителька готує торбинку, куди заздалегідь кладе фішки різних кольорів. Діти по черзі витягують з торбинки по одній фішці та називають овочі чи фрукти обраного кольору.

6. Робота з народними прикметами.

Учитель/вчителька пропонує учням прочитати народні прикмети про осінь та позначити ті з них, які вони могли спостерігати.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Гра «Три слова».

- Назвіть три іменники, які асоціюються у вас з осінню.
- Назвіть три прикметники, якими можна описати осінь.
- Назвіть три дієслова, які вказують на те, що можна робити восени.

2. Гра «Добре-погано».

Учитель/вчителька пропонує висловити свої думки за запитаннями:

- Що гарного в тому, що настала осінь?
- Що поганого в тому, що настала осінь.

Учні продовжують речення на сторінці 25 робочого зошита.

3. Робота з кросвордом.

Учні знаходять слова, що є назвами квітів, обводять їх олівцями різних кольорів. Потім позначають зображення квітів олівцями тих кольорів, якими вони позначені у кросворді.

VI. Підведення підсумків уроку.

Бесіда.

- Чи сподобався вам сьогоднішній урок?
- Що нового чи цікавого дізналися?
- Про що б хотіли розказати батькам?

Тема 6 (продовження). Осінні свята

Мета: ознайомити зі святами, які українці відзначають восени; поповнювати та розширювати активний словниковий запас учнів, удосконалювати навички свідомого та правильного читання; розвивати творче мислення, уважність та спостережливість; виховувати пізнавальний інтерес.

Перебіг уроку

I. Організація учнів до уроку.

II. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.

1. Робота з віршем.

- Послухайте вірш Павла Тичини. Назвіть слова, якими автор описує

осінь.

Осінь така мила,

Осінь

Славна.

Осінь матусі їсти несе:

борщик у горщику,

кашка у жменьці,

скибка у пазусі,

грушки в хвартушку.

Осінь така мила,

Осінь

Славна.

2. Гра «Продовж речення».

- Висловте свою думку. Продовжте речення.

Осінь називають *барвистою*, тому що ...

Осінь називають *чарівною*, тому що ...

Осінь називають *незвичайною*, тому що ...

Осінь називають *золотою*, тому що ...

Осінь називають *щедрою*, тому що ...

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і мети уроку.

- Щедра осінь і на свята. Саме про них ви сьогодні дізнаєтеся на сьогоднішньому уроці.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу.

1. Робота з текстом.

Учитель/вчителька пропонує пригадати назви осінніх свят за їх зображенням на малюнках сторінки 23 (Свято Покрови, обжинки), розказати про них.

- Прочитайте, яке ще свято відзначають українці 14 жовтня. Підкресліть речення, які містять нову для вас інформацію.

- Розкажіть, що ви дізналися з тексту про козаків.

2. Робота з розмальовкою.

Учитель/вчителька пропонує розглянути зображення козаків (для цього можна підготувати мультимедійну презентацію зі світлинами та репродукціями картин, на яких зображені козаки).

- Що проводиться в цей день в українських школах?

7. Робота з віршем.

- Прочитайте вірш Андрія Малишка «Буду я навчатись мови золотої».

- Розкажіть, хто вас навчає говорити українською мовою.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Узагальнююча бесіда.

- Назвіть свята, які відзначають в Україні восени.

- Яке свято вам подобається найбільше? Чому?

- Які осінні свята відзначають у вашій родині? Розкажіть про традиції його святкування.

2. Гра «Так чи ні».

(Відповіді діти можуть сигналізувати картками червоного та зеленого кольорів)

Осінні місяці – це вересень, липень, листопад. (ні)

Автор картини «Осінь в селі» - Ю.Пацан. (так)

У вірші Ліни Костенко «Красива осінь» згадується дерево клен. (так)

День українського козацтва відзначають 14 вересня. (ні)

Козаки відмінно володіли мечем та шаблею. (так)

День української писемності та мови було започатковане на честь

Петра Яцика. (ні)

Гладіолуси, айстри, чорнобривці – це осінні квіти. (так)

2. Творче завдання.

Укладання словничка осінніх слів (на вибір учнів у вигляді книжечки зі словами, альбому з малюнками чи мультимедійної презентації).

VI. Підведення підсумків уроку.

Вправа «Долоньки».

- Обведіть на аркуші паперу свою долоньку, запишіть свої враження від уроку.

Великий палець - «Мій настрій на сьогоднішньому уроці».

Вказівний палець – «Що цікавого я вивчив/вивчила з теми».

Середній – «Що було складно? Які я мав/мала труднощі?».

Безіменний – «Мені не сподобалося сьогодні...».

Мізинець – «Що я хотів/хотіла б ще вивчити? Що мені було б цікаво?»

*Ніна Голуб, доктор педагогічних наук, професор,
Олена Горошкіна, доктор педагогічних наук, професор
Інститут педагогіки НАПН України, Київ — Україна*

У статті визначено роль лексикології в процесі шкільного навчання української мови, окреслено особливості збагачення словникового запасу учнів, визначено принципи і критерії добору лексичного матеріалу, подано способи тлумачення лексичного значення слова. Акцентовано на необхідності системного обговорення проблем, що хвилюють чи певною мірою стосуються дітей, розвитку їхнього емоційного світу.

До окремих тем розділу «Лексикологія» подано стислий методичний коментар і низку вправ, які можуть бути застосовані в процесі навчання української мови.

МЕТОД ВПРАВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У процесі вивчення будь-якої мови важлива роль відводиться роботі над її лексикою: без знання словникового запасу стає неможливим не тільки адекватне сприймання інформації, а й висловлення власних думок.

Найважливішим напрямом роботи є збагачення словникового запасу учнів, що потребує виокремлення принципів і критеріїв відбору лексичного матеріалу.

Визначальними вважаємо тематичний і комунікативний принципи. До критеріїв відбору лексичного матеріалу відносимо:

- критерій комунікативної значущості, що передбачає відбір слів, етикетних формул, необхідних для ефективного спілкування;
- соціокультурний, під яким розуміємо добір слів, що забезпечують репрезентацію української мови як основи культури української нації, найбільший її скарб, вироблення в учнів переконання, що в лексичній системі мови відбито національну специфіку світосприйняття українців;
- естетичної значущості, що передбачає відбір слів, які мають бути джерелом естетичної насолоди.

У початкових класах учні/учениці вже вивчали лексикологію. Тому в 5 класі доцільно звертатися до базових знань і вмінь. Вправи та завдання мають бути спрямовані на збагачення активного словника дітей, формування мовного чуття, навички тлумачити лексичне значення слова, працювати зі словником.

Способи тлумачення лексичного значення слова (*якщо слово має конкретне значення*).

1. Демонстрація предмета чи малюнка.
2. Використання контексту (демонструємо слово в реченні чи невеликому тексті).
3. Найпростіший словотворчий аналіз (поділяємо слово на частини, пояснюючи, що кожна з них означає).
4. Описове тлумачення слів (розлого тлумачимо, пояснюючи, як розуміємо суть слова).
5. Добір до слова слів-синонімів, антонімів (*кремезний* – міцний, сильний).
6. Пояснення шляхом перекладу на іншу мову (*журавлина* – *клюква*).
7. Застосування прийому віднесення слова до родового / видового ряду (*інструменти* – це пила, секатор, сокира, рубанок...).

Під час вивчення розділу «Лексикологія» доцільно вдаватися до *вправ і завдань*, що передбачають пояснення значення слів різними способами; формування навичок уживання слів у власному мовленні (складання речень зі словом, ужитим у певному значенні; продовження речень, заміна одних слів іншими в реченні, конструювання речень із запропонованими словами, добір контексту до слова; *аналізу текстів*, що передбачає виявлення й визначення невідомих слів, уточнення відтінків значення слів, з'ясування мети, доцільності того чи іншого слова; усунення повторювань тощо. Можна запропонувати дітям розглянути випадки, коли слово *бентежить*, коли *дратує*, *кривдить*, а коли *приголомшує*. Яких слів варто уникати, щоб не скривдити?

Учителів важливо пам'ятати про розвиток емоційного світу дитини. Із цією метою варто звертати увагу не лише на значення слова, а й на відчуття, особливості сприйняття слова, емоції, що породжує те чи інше слово.

Для розвитку дитини важливий її емоційний стан. Емоційний інтелект, за висновками найсучасніших досліджень, є безумовним підґрунтям і передумовою розумового розвитку. Емоційний інтелект цінують нині у світі більше, ніж інтелектуальний.

Особливого значення вчені надають таким позитивним емоціям: непохитна віра в себе, твердість (як симбіоз емоцій), любов і доброта (миролюбність) до тих, хто оточує; радість (уміти радувати людей і радіти життю).

Якщо людина не навчена «отримувати радість здоровими засобами» (милування природою, успіхи й досягнення, реалізація плану, здійснення мрій, спілкування з друзями та ін.), вона неодмінно шукатиме інші (тютюн, алкоголь, наркотики та ін.).

Радість підвищує активність мозкового центру, що блокує негативні емоції; приплив енергії та пригнічення тих центрів, що відповідають за тривогу... У результаті виникає відчуття спокою.

Здивування дає змогу розширити поле зору, що допомагає здобути більше інформації, легше зрозуміти її й розробити найкращий план дій у певній ситуації.

Актуальності набуває системне обговорення проблем, що хвилюють чи певною мірою стосуються дітей.

За висновками Д. Гоулмана, приблизно в шостому класі діти постають перед низкою проблем: «не запрошують на побачення», «кидають», «інфантильні друзі». А також інші складні характерні для підлітків ситуації: «Дорослі хлопці чіпляються до мене», «Мої приятелі курять і постійно змушують мене спробувати» та ін.

Ігнорування такої роботи призводить до того, що діти звикають свої неприємності тримати в собі, зазнаючи душевних мук, як наслідок — психічні розлади, депресійний стан, прийняття рішень на шкоду власному іміджеві й здоров'ю.

Навчаючи учнів мови, пропонуємо реальний механізм застосування знань і вмінь, яких вони набувають, алгоритм їхніх дій у різних проблемних ситуаціях.

Ситуація: ви постали перед проблемою.

Крок перший: озвучуємо для себе й для людей, яким ви довіряєте, суть проблеми, чітко, не утаюючи жодних деталей. *Наприклад:* молодший брат/сестра зіпсував/(-ла) вашу святкову сукню/костюм напередодні свята, якого ви з нетерпінням очікували.

Крок другий: продукуємо ідеї. *Наприклад:* «Настрій зіпсовано, на свято не піду!», «Позичимо кошти, щоб негайно придбати новий одяг!», «Дізнатися, як можна вивести пляму (замаскувати дірочку...), і зробити це», «Поставити ультиматум батькам!», «Забрати кошти у винуватця/винуватиці зі шкатулки, які він/вона збирав/збирала для важливої покупки»...

Крок третій: оцінюємо всі запропоновані варіанти. Висловлюємо припущення щодо кожної ситуації. *Наприклад:* «Якщо я оберу перший, то настрій у всіх буде зіпсовано, ніхто від того не виграє», «Якщо я оберу другий варіант, я матиму новий одяг, мій настрій поліпшиться, але додасться проблем батькам, у яких тимчасові фінансові труднощі, а нові борги їм недоречні. Мене буде мучити сумління», «Якщо я оберу третій варіант, є надія врятувати одяг і ситуацію загалом. Варто спробувати, можливо, пошкодження не таке критичне, і ганджу ніхто не помітить. Для всіх цей вихід обіцяє бути найприйнятнішим», «Якщо я оберу четвертий варіант, я провчу молодшого/-шу, але він/вона міг/могла заподіяти шкоду ненароком, ненавмисне».

Крок четвертий: приймаємо рішення! Ділимося, з якими відчуттями ми це зробили. Як відчуваємося, живучи із цим рішенням.

Формат обговорень може бути різний.

1) *Підготовча бесіда на початку чи в кінці уроку* (Яким смайликом ви зобразили б свій настрій сьогодні? А вчора? Що вплинуло на ваш настрій

сьогодні? Чому ви так почуваетесь? Чи поставала перед вами ця проблема? Що найбільше здивувало вас за минулий тиждень? Яка подія стривожила вас? Чи відчували ви безпорадність перед проблемою? Які проблеми пригнічують вас? Чи маєте достатньо досвіду в розв'язанні життєвих проблем?).

2) *Озвучення проблеми* (Про яку проблему йдеться? Перед якою проблемою постали діти? Сформулюйте проблему одним реченням. У чому суть її?).

3) *Обговорення реальної проблеми, що постала перед учнями* (Коли вперше постала ця проблема? Кого вона ще торкнулася? Як ви сприйняли її? Яким було перше ваше рішення – обійти проблему чи спробувати розв'язати? Висловіть припущення щодо того, як зміниться ваше життя, якщо ви спробуєте проблему обійти).

4) *Обговорення проблеми, покладеної в основу тексту* (Яку проблему порушує автор? Перед якою проблемою постав герой/героїня? Що вони відчують? Яка причина виникнення проблеми? Висловіть припущення, що повинно було статися (як мали розвиватися події), щоб ця проблема не постала. Хто з героїв/героїнь потребує поради, підтримки, допомоги? Чому?).

5) *Привернення уваги до лексичного значення слів*, які вживають люди, дотичні до цієї проблеми; слів, що позначають їхній емоційний стан (Назвіть слова, що спричинили непорозуміння. Що вони означають? Чи доцільно вживати їх у цій ситуації? Якими словами їх потрібно замінити, щоб уникнути конфлікту? Які слова в цьому діалозі потрібно замінити? Чи може слово бути причиною виникнення проблеми? Яке слово (образливе, неправдиве, глузливе)? Назвіть іменники, що передають стан кожного з учасників ситуації).

Наведемо приклади вправ для уроків української мови з тем розділу «Лексикологія».

ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

• *Прочитайте текст. Що означають позначені зірочкою слова? А який звук найприємніший для вас? Які слова у вашій уяві мають смак та аромат?*

До обіду вона мається*, нудиться* і комизиться*. Шукає собі заняття по всьому помешканні. Вивчає предмети. На запах. На дотик. На звук. На смак, ясна річ, також. Найбільше їй подобається, як пахнуть старі газети й мішечки з приправами. Найприємніший звук — телефонний дзвінок. На дотик найприємнішим є її волосся (О. Чупа).

• *І. Запишіть речення. Що їх об'єднує?*

1. О, як ти вмієш вдарити тим словом мені в обличчя, ніби батоном! (Н. Данилюк). 2. Мій Боже, що ті люди мелють! Слова ганяють як плотву (Л. Костенко). 3. Словам довіряй тим, що, як кришталь, увібрали в себе простоту, чистоту, ясність і твердість (М. Дочинець). 4. Вона словами виплітала

ятір (*Л. Костенко*). 5. За ширмою слів — кілометри доріг (*О. Багрянцева*). 6. Сьогодні зайві всі слова, та й говорить не треба (*І. Білінська*). 7. І ці прості чотири слова торкнули зболену струну (*В. Бойко*). 8. Тяжкі слова стогнали, і кричали, і шерхли на склепіннях піднебінь (*В. Бойко*). 9. Нема просто слова. Воно або прокляття, або привітання, або краса, або біль, або бруд, або квітка, або брехня, або правда, або світло, або темрява (*Р. Гамзатов*). 10. Слова — як дощ: один раз — велика благодать, другий раз — добре, утретє — терпимо, четвертий раз — лихо і напасть (*Р. Гамзатов*). 11. ...Усяка скверна має межу. Скверна вчинком і скверна словом (*М. Дочинець*). 12. Слова в серця стежини стелять (*О. Печора*). 13. Дарина куштує слова, смочче їх, наче м'ятні цукерки (*Дз. Матіяш*). 14. Ті слова лягли йому в душу, як камінець на дно криниці (*М. Дочинець*). 15. Чому вони шмагали одне одного словами? Коли навчилися робити це так боляче? Навіщо? (*Г. Вдовиченко*). 16. Осінь стояла така гарна, що жаль було засмічувати її пустим словом... (*М. Стельмах*). 17. Коли я беру слово, воно означає те, що я хочу, не більше й не менше», — сказав Шалтай презирливо (*Льюїс Керролл, «Аліса в Задзеркаллі»*).

II. Дайте відповіді на запитання:

1. Що означає «вдарити словом», «шмагати один одного словами», «засмічувати пустим словом»?	7. Чи згодні ви з думкою Р. Гамзатова (9-те та 10-те речення)?
2. Про кого кажуть «слова ганяє, як плотву», «словами виплітає ятір»?	8. Що означає «скверна словом»?
3. Яким словам варто довіряти?	9. Назвіть слова, які, на вашу думку, «в серця стежини стелять».
4. «За ширмою слів» — це де?	10. Що означає «куштувати слова»?
5. Коли слова бувають зайвими?	11. Які слова «лягають камінцями в душу»?
6. Які «прості чотири слова», на вашу думку, здатні торкнути «зболену струну»?	12. Як ви розумієте зміст останнього речення?

• I. Прочитайте діалог. Яке враження на вас він справив? Чому? Що тут варто відредагувати? До чого призводить ігнорування значення слова?

Кілька років тому на вулиці Андрія Малишка в Києві я підслухала діалог.

— Мама, — спитала дівчинка (маленька і вся в рожевому, як фея), — а что это за уліца?

— Малишкі.

— А кто такая ета малишка?

— Не знаю, — замислено відповіла мама. — Наверно, ета малишка била послушной девочкой, раз ёю іменем назвалі уліцу... (*А. Акуленко*).

II. Пригадайте й назвіть життєві ситуації, у яких важливі вміння тлумачити значення слова.

• Об'єднайтеся в пари. Створіть візуальну карту сьогоднішнього уроку. Відведіть на ній місце відомому (тому, що ви знали до цього уроку) й новому (тому, що ви дізналися сьгодні). Упишіть у неї ключові слова уроку.

• Прочитайте речення із творів М. Стельмаха. Чутливий до мови, письменник своїм героям передає надмірну увагу до слова. Поясніть, як ви розумієте зміст кожного речення.

1. Така дівчина варта була й найкращих слів, і волів. 2. Бо є таке страшне слово — самозігрівання, і воно доти буде пожирати нашу працю, гноїти хліб, поки хлібоприймальні пункти стоятимуть просто неба. 3. А мені хоч би слово сказав. 4. Ви, діду, навіть тепер не тримаєте на прив'язі слово. 5. Коли ув'яжеш слово, ув'яжеш серце, чотириногим станеш. 6. Що не слово — то золото! 7. Тож Ярина спересердя вліпила таке паскудне слівце (М. Стельмах).

• Із чим у вас асоціюються слова «сумніви», «справедливість», «щастя», «успіх», «програш». Якби вам довелося уявити ці слова, які образи стали б перед вами?

• Прочитайте тексти, у яких письменниці розлого тлумачать значення слів. За цими зразками витлумачте значення слів «примха», «оберемок».

I. До речі, *пригода* — це не обов'язково бурхливі події. *Пригода* — це коли робиш те, чого ніколи раніше не робила. Коли з тобою стається те, чого ніколи раніше не ставалося. *Пригода* — це коли дізнаєшся, яка на смак бурулька, коли ступаєш босоніж на сніг, уперше в житті вилізаєш на дерево й земля залишається внизу, коли вперше їдеш у поїзді на верхній полиці. І ще багато різних «уперше» (Дз. Матіяш).

II. *Дідух* — останній сніп із літньої пшеничної ниви. Кажуть, що в ньому живе дух поля й ані спалювати, ані нищити його не можна. Після Різдва його знову заховують у коморі, а навесні урочисто винесуть у поле, бо коловорот живого має бути вічним. Оселю наповнює запах соломи та сіна (Д. Корній).

III. А іронія — це як спеція в кулінарії. Трохи гострих приправ — і овочева рагу смакує зовсім по-іншому. Ми з татом часом кулінаримо, тому на цю тему я чимало знаю... (Дз. Матіяш).

• Запишіть речення, вибравши з дужок потрібне слово. Обґрунтуйте важливість лексичного значення.

1. Я (настоювати, наполягати) лушпиння цибулі в гарячій оліві, змішував із воском (М. Дочинець). 2. У населених пунктах і на дорогах установлено нові (покажчики, показники). 3. Що найчастіше вам малює (уявлення, уява), коли ви чуєте слово ліс? 4. Під час читання українських дум переді мною постає образ героя (багатиря, богатиря).

• Прочитайте слова, виписані з повісті О. Довженка «Зачарована Десна». Поясніть, що вони означають. Чому для читачів важливо розуміти значення кожного слова у творі?

• Прочитайте слова. Назвіть ті, значення яких вам не зрозуміле. Якою темою вони об'єднані? Доповніть цей словничок і за таким же зразком згрупуйте слова до однієї з тем: «Футбол», «Зимові розваги», «Ранок», «Моє захоплення», «Осінній сад», «Бібліотека».

Гроза, злива, краплини, грім, громовиця, сльози, калюжа, шибка, баюра, струна, ринва, плащ, веселка, пригорщі, негода, музика, каламуть, струмок, парасолька, свіжість, хмари, пелена. Густий, рясний, напоєний, потужний, лагідний, благодатний, холодний, сліпий, монотонний, грайливий, прямий, косий, горизонтальний. Полоще, крапотить, бринить, розбризкує, дзенькає, плаче, лє, періщить, стікає, стукотить, змиває, шелестить, шумить, ущухає. Безперестанно, росяно, дзвінко, невтїшно, чимдуж, зусібіч.

• Є слова із чітким значенням, а є — розлогі й глибокі. Письменник М. Дочинець, наприклад, розлогим і глибоким вважає слово «живло».

Люблю це прадавнє слово з перлового розсипища нашої мови.

Живло — це більше ніж природа...

Це замкнена в бджолиних щільниках осолода квітів.

Це зоряне коливо світляків на подолку літньої ночі.

Це мудроокий погляд старого вужа з-під лопуха.

Це пахучі золоті позументи на плечах джмеля.

Це магічні письмена лишайників на скелі.

Це жабині перемовини проти ночі.

Це встояний спокій каменя.

Це кличне мовчання криниці... (М. Дочинець, «Єдин»).

• У творах М. Стельмаха трапляються оригінальні приклади тлумачення лексичного значення слів. Послухайте їх. Які слова пояснює письменник? Спробуйте одне з них пояснити по-своєму.

1. *Село* – такий вулик, що всього нагуде. 2. *Душа* – це корито, що наллеш у нього, то й хлюпотить. 3. *Філософ* – це людина, яка має дуже велику голову, багато в ній лою і різних думок, найбільше проти царів і капіталістів, і живе собі в бочці. 4. *Життя* – це трохи радості, трохи надій, трохи любові, а решта – скрипуче ярмо буденщини. 5. Яка страшна ця хвороба – *байдужість*! Вона вбиває апарат мислення, сердечний апарат, залишає тільки механічний. 6. *Страх* – це така тітка, від якої і в левів трусяться жижки. 7. *Любов* – це той солодкий дар, з якого люди роблять гіркість.

• Прочитайте вірш. Передайте зміст його своїми словами. Про яку роль мови в них ідеться?

Не шкодуйте людям добрих слів,
Бо хіба їх важко вимовляти?
Це найяскравіше з відчуттів —
Втіха, що від змоги дарувати.
Подаруйте часточку душі,
Половинку серця подаруйте.
Відступіть подалі від межі —
Щедрістю сусіда розчаруйте.
Подаруйте усмішку ясну
Хоч і зовсім незнайомим людям.
Подаруйте восени весну,
Подаруйте свято в сірій будень!
Т. Іванчук

• Об'єднайтеся в групи. Прочитайте виразно текст. Дайте відповіді на запитання та виконайте завдання.

І. Мені здається, що мова, як і людина, здатна... танцювати. Так, танцювати на наших устах. Це відбувається тоді, коли ми вільні духом, а наша мова, мова конкретного Я, — багата й упевнена в собі. Слова стають парами чи в коло, дивовижно рухаються, стрибають, на якусь мить застигають у повітрі, потім знов опускаються на землю, беруться за руки, обіймаються... Вони усміхаються, бризкають сміхом або й вибухають гнівом, розтирають сльози по щоках у смуткові, кривляться від огиди — на все це вони здатні, і все це свідчить про те, що вони — живі (А. Левкова).

Запитання	Завдання
1. Чи згодні ви з думкою авторки, що мова «здатна... танцювати»? Обґрунтуйте відповідь. 2. Що означає «мова конкретного Я»? 3. Коли мова людини «багата й упевнена в собі»? 4. Що означає «слова стають парами», «беруться за руки, обіймаються»? 5. Чи справді слова здатні розтерти «сльози по щоках у смуткові»?	1. Наведіть приклади слів, що стали парами. 2. Запишіть слова, які, на вашу думку, усміхаються, бризкають сміхом. 3. Пригадайте слова, що вибухають гнівом. 4. Наведіть приклад із власного життєвого досвіду, коли слова «розтирають сльози по щоках у смуткові». 5. Зробіть висновок із прочитаного, запишіть його одним реченням.

• Прочитайте текст. Про що в ньому йдеться? Ця інформація для вас відома чи нова? Її достатньо, щоб уявити рослину? Якщо ні, укажіть, що б ви додали. Об'єднайтеся в пари, підготуйте подібний діалог про будь-яку іншу рослину.

— Знаєш, що таке купальниця? Квітку таку знаєш?

— Знаю, — сказала Кароліна. — У нас у Висічі квітне в улоговинах. На початку літа.

— І яка вона?

— Красива. Усі квіти красиві.

— Ну яка?.. Така на прямому стеблі. Усі пелюстки в кульку зібрані, досередини не пускають. Ніби маленька жовта троянда, тільки з луку. Мандаринами пахне. І пелюстки позолотою вкриті. Таке враження. Раз побачите, а тоді вже не сплутаєте ні з чим (Г. Вдовиченко).

• Прочитайте тексти. Що нового ви дізналися з них. Складіть діалог, в основі якого має бути тлумачення значення одного з поданих у додатку слів.

I. — А на лимані що?

— Як що? Там — життя! Право — воля! Птаство зі всього світу!

Утім, далі діалог набирає несподіваного повороту:

— А після лиману ще кудись були наміри?

— А що? Куди душа забажає... Галасвіта!

Учителі презирнулися між собою, і найстарша з них, повновида сива жінка, запитала:

— Це якийсь новий континент: галасвіта? Поясни, будь ласка, де він.

— А ви матір мою спитайте... Тільки що — так одразу: «А-а, галасвіта ти б пішов!» (Олесь Гончар).

II. — Що таке великодушність?

— Розумієш, бувають душі маленькі, як гаманець. Туди тільки гроші покласти можна. А бувають такі душі, куди поміщаються і небо, і земля, і люди, і тварини... Ось це і є великодушність (*Із журналу «Пані»*).

III. — Ти знаєш, що означає слово «блюзнірство»? — спитала вчителька.

— Так, — мовила Дженні. — Блюзнірство — це тупість.

— Блюзнірство — це не те саме, що тупість.

— Може, дурість? — спитала Дженні.

— Блюзнірство — це образа, — голосно пояснила міс Грогні. — Образа, завдана богові або чомусь священному. Ти чула про таке? Чомусь священному... (*С. Вінман*).

IV. Острови — це ніби така собі стисла версія землі, де можна в зменшеному вигляді знайти те, що деінде або задалеке, або завелике, або й узагалі недосяжне: гори й рівнини, села та міста, ба навіть клаптик пустелі (*А. Нанетті*).

Додаток: натхнення, осоння, роздолля.

ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК

Учні мають уявлення про цей словник. Наше завдання — моделювати ситуації, у яких використання словника обов'язкове. Демонструємо всі можливості словника, формуємо стійку навичку роботи зі словником.

Довкола ще багато досі не пізнаних слів. Привертаємо увагу учнів до них. Насамперед це має бути питома українська лексика. Отже, для роботи зі словником добираємо не знайомі учням слова, ті, що перебувають у пасивному словнику.

Варто наголошувати, що активний словник людини збільшується в результаті вдумливого читання книжок. Удумливе читання передбачає осмислення прочитаного, привернення уваги до кожного незнайомого слова. Ігнорування цих слів призводить до спотвореного сприйняття інформації. Багатий активний словник — невід'ємна ознака цікавого співрозмовника.

Доводимо до відома учнів, що особливістю словника є вибіркоче читання. Однак щоденне вправління зі словником дає великі плоди: розширює межі світобачення і світорозуміння.

Доброю звичкою може стати ведення словничка незнайомих слів. На уроках літератури також щоразу практикуємо роботу з такими словами.

• *Прочитайте речення. Поясніть, про що в них ідеться. Чи всі слова вам зрозумілі? Випишіть ті, які потрібно з'ясувати за словником.*

1. Ось дуб-нелинь, якого і вп'ятьох не обхопиш, ось корінняччя з-під землі визирає, а джерела нема (*В. Шкляр*). 2. Ось пасма з верб схилились до води, любуючи у глибину прозору (*М. Старицький*). 3. Коли біла жентяця туманів поглинає махрові долини, світанок лишає в гортані дивний присмак,

терпкий і полинний. 4. У яворових ночвах схлипує тісто, уже проситься на жаркий під (*М. Дочинець*). 5. О-он, під горою, біля гаю, як сивий припутень* кульгає... (*Л. Костенко*). 6. Шпарко беріться до втілення всіх своїх планів! 7. Гляньмо на моріжок, на леваду — очі сліпить у сонячну днину: трава, травичка!.. Зелене плесо, що брижиться од теплого леготу (*А. Содомора*). 8. Белебень, що затуляв обійстя від колючих вихорів із Бескиду, давав пашу коням і козам, доставав горіхи, ягоди й кислці, таки крав сонце. 2. Притулу, де стояли дідові коні, ще й досі підпирає купа каміння. 3. Гроловиця як нагло надбігла, так і вчхла, простеливши промиту празникову тишу (*М. Дочинець*).

Довідка: 1. **Нелинь** — дуб, з якого не опадає листя. 2. **Пасмо** — пучок волосся, часом довгого, переплутаного або кошлатого. 3. **Жентиця** — сироватка з овечого молока. 4. **Під** — нижня горизонтальна поверхня, площина якого-небудь приміщення, ями, печі і т. ін. 5. **Припутень** — лісовий голуб великої породи. 6. **Шпарко** — дуже швидко, спритно. 7. **Моріжок** — густа молода трава; мурава. 8. **Левада** — присадибна ділянка землі із сінокосом, городом і плодовим садом або іншими деревами. 9. **Плесо** — спокійна, чиста водна гладінь. 10. **Брижитися** — укриватися брижами, утворювати дрібні хвилі. 11. **Белебень** — високе відкрите місце; гора, шпиль. 12. **Притула** — приміщення для худоби або для інших господарських потреб, прибудоване до хати; прибудова. 13. **Нагло** — раптово, швидко.

• © *Прочитайте афоризми, у яких автори визначають суть слова. Зіставте їхнє тлумачення зі словниковими статтями. Запропонуйте своє тлумачення кількох слів.*

1. Життя — це низка загадок і таємниць (*Ошо*). 2. Сміливість — це рух у невідоме, незважаючи на всі страхи (*Ошо*). 3. Терпіння — це дерево, корені якого гіркі, а плоди — дуже солодкі (*Перське прислів'я*). 4. Дія — головний ключ до успіху (*П. Пікассо*). 5. Життя — це велика картина, і ти повинен просто встигнути намалювати на ній усе, що хочеш (*Д. Кей*).

• © *До слів у лівій колонці доберіть відповідне їм лексичне значення з правої. У разі потреби скористайтеся тлумачним словником.*

Отава	Худоба, отара овець.
Огідний	З довгими тонкими ногами.
Легіт	Передня частина сільської печі.
Лутавий	Працьовитий, наполегливий.
Маржина	Чарівник, земний бог; походить від слова <i>мольфа</i> — зачарований, одушевлений або неодушевлений.
Челюсті	Легкий приємний вітерець.
Цибатий	Неслухняний, упертий, непривітний.
Мольфар	Сіно другого покосу.

• Прочитайте речення. Поясніть значення виділених слів. Випишіть окремо незнайомі слова, з'ясуйте значення за словником.

1. Тут, у теплому **видолинку**, і трави зріли раніше, і кущ рясніше брався цвітом, і **живиця** пахла гостріше, і дихалося густіше, бо повітря повнилося лоскітним **серпанком** водограїв. 2. Ріка **щулилася**, щось невиразно муркотіла, відбігала сивими **брижами** від берега. 3. Не встиг **отямитись**, як гук трембіти урвався. 4. Калина, як мудре деревце, нараз пустила коріння в їхнє **рїнисте** подвір'я. 5. Хліб одного замісу в різні дні різнився дещо смаком, щодалі **тужавів** і кришився. 6. На Верховині, доки не було **тартаків**, дерево пиляли на дошки й бруси **поздовжніми** пилами. 7. За вербовими пнями світліла латка галявини в **сувоях** пожухлої осоки (М. Дочинець). 8. Я знову повернувся в очерет і тепер думав, у яку **шпарину** забитися. Знайшов підхожу місцину серед **шувару**. 9. Це будяччя в нас називали **чортополохом** (В. Шкляр). 10. Маленька Оріся сиділа **навпочіпки** над грядками з морквою і думала свою маленьку думу (Т. Цой). 11. Нічне небо над Михайлівською площею висіло нерухомо й рівно, немов чорний оксамитовий **обрус**, напнутий по всьому периметру (І. Роздобудько).

• Запишіть слова. Що вони означають? Котрі з них мають смак, а котрі — запах?

Середмістя, улоговина, видолинок, торжище, гульбище, рудбекія, соняшники, євшан-зілля, лихомовство, горохвяники, куліш, осика, спориш, купина, чебрець, латаття, берізка, деревій, пижма, луг, левада, крутояр, матіола, м'ята, перекотиполе, сукня, каблучка, окраєць, равлик, проліски, віхола, стяг, бідолаха, пасок, гальма, гарт.

• Прочитайте текст. Дайте відповіді на запитання та виконайте завдання.

Я завжди любив читати — багато, швидко, усе, що попадеться під руку, і, як іноді **жартома** кажу, «усе, що має букви». І хоча читав я ще до школи, однак найбільше мені згадується читання в часи літніх канікул, коли батьки відвозили мене із сестрою до дідуся і бабусі в **Стрий**. Там для мене була справжня книжкова Мекка. Ми з бабусею **регулярно** ходили в заводську бібліотеку, у якій, зважаючи на її заслужене звання почесного читача, нам давали книжки та журнали навіть із читального залу. А на вихідних приїжджав тато й привозив ще пакунок книжок. Не кажу, що ми із сестрою більше нічого не робили, але встигали все, що мають робити нормальні діти на канікулах: і ловити метеликів, і допомагати старшим, і з кимось дружити, і ходити на річку, і **тлумитися** між собою, але книжки все одно залишалися на якомусь **особливому** місці.

А ще в бабусі був тлумачний словник іноземних слів. Великий такий, білий, товстий. І я якось задався ціллю його всього прочитати. Признаюся

чесно, мій стартовий азарт зник приблизно на букві «І», але, мабуть, для 11–12-річної дитини це було зовсім не зле. Читаючи словник, я зрозумів дві речі: 1. Кожне слово має якесь походження, і зазвичай саме в ньому криється основна його суть, «душа слова». 2. Хочеш щось знати — заглядай у словник, бо без визначення будь-якого поняття його неможливо освоїти.

Я ще багато разів потім заглядав до цього словника, однак уже робив це «правильно», тобто не читав як книжку, а дізнавався визначення саме того терміна, який був мені потрібний, і дотичних до нього слів (Р. Кушнір).

Запитання та завдання

1. Про що йдеться в тексті?	8. Що означає вислів «справжня книжкова Мекка»?
2. Яке заняття хлопчик вважав найголовнішим?	9. Доберіть заголовок до тексту.
3. Як автор радить «читати» словник? Чому?	10. Випишіть п'ять слів, що визначають зміст тексту.
4. Коли зі словником уперше познайомилися ви? Який то був словник?	11. Сформулюйте й запишіть висновки про те, як правильно читати словник.
5. У чому цінність словників?	
6. Які словники є у вашій домашній бібліотеці?	
7. Поясніть значення виділених слів.	

ОДНОЗНАЧНІ Й БАГАТОЗНАЧНІ СЛОВА

Учні мають уявлення про пряме й переносне значення слова, про слова однозначні та багатозначні. Роботу над поглибленням теми починаємо з повторення відомого, вивченого раніше.

Інформуємо учнів, що поява нового значення — це один зі способів збагачення лексичного запасу мови. Завдяки переносному значенню мовці мають змогу говорити образно, розвивати уяву. Багатозначність виникає тому, що мовці помічають подібні ознаки предметів, подібність явищ у житті й тому переносять назву одних предметів на інші.

Переносне значення слова — то палітра для майстрів красного письменства. Багатозначність означає, що одне слово спроможне позначати різні предмети чи явища. Саме переносне значення слова сприяло появі багатьох тропів: метафори, епітета, метонімії тощо. А тропи допомагають чіткіше уявити описану картину чи події, зафіксувати їх у своїй пам'яті.

Одним із напрямів роботи з текстами на уроках має бути привернення уваги до слів, ужитих у переносному значенні, зіставлення різних значень слів, аналіз доцільності.

Добираємо вправи, у результаті виконання яких учні мають дійти висновку, що більшість слів нашої мови є багатозначними. З багатьох значень слова одне з них є основним до нього, тобто прямим, інші переносними. Слова, ужиті в переносному значенні, роблять мовлення яскравішим, виразнішим та емоційнішим.

Слова дня задіяно в підручнику. Крім запропонованих завдань, варто додавати свої чи навіть запропонувати учням добирати креативні ідеї роботи з ними. Одним із різновидів системної роботи над збагаченням активного словника учнів може бути завдання дібрати одне чи кілька слів, щоб учнів здивувати чи сильно вразити, або слів, які вони вперше почули.

• *Відгадайте слово за його описом. Поясніть, які знання ви застосували для виконання.*

1. Око автомобіля. 2. Хвіст потяга. 3. Джерело знань. 4. Глянець води. 5. Зелені легені планети. 6. Мерезиво зими на шибіці. 7. Ніс човна.

• *Запишіть словосполучення та речення. Підкресліть слова, ужиті в переносному значенні. Складіть із ними словосполучення/речення, у яких вони будуть у прямому значенні.*

Усміхнувся ранок; не зронив жодного слова; виборсався зі сну; діамантові розсипи на траві; брунатні шапки листя, полинове щастя, шовковий голос; нести любов і доброту; краплинки дощу вистрибують; дні танули; думки роїлися.

• *Полічіть кількість однозначних і багатозначних слів у тексті. Визначте співвідношення однозначних і багатозначних слів. Який висновок із цього випливає?*

• *Поясніть друзям значення словосполучень.*

Золота осінь, золота душа, золотий голос, золоте волосся, золоті руки, золоте серце, золотий ланцюжок; срібні скроні, срібна криниця, срібна краса.

• *Знайдіть слова з переносними значеннями. Поміркуйте, як вони виникли та з якою метою їх ужито в поетичних творах.*

1. Бабине літо сидить на строкатому пледі, здмухує бульбашки мильні в погожу блакить, хмари повзуть — вайлуваті кумедні ведмеді, річка косулею спритною в далеч біжить (Н. Данилюк). 2. А поруч з грушкою, а там, де старі липи, і де каштани в жовтому брилі, горять свічки, осінні смолоскипи, сидять пташки казкові на гіллі (Г. Потопляк). 3. Ловить осінь росу на тонкі промінці павутин (М. Жайворон). 4. Ранкова роса заблищить на тонкім павутинні, далеко за гаєм впаде сивоокий туман (О. Гала). 5. Листопад, листопад... Жовті скроні на клені (Г. Потопляк). 6. Стікала осінь з парасолі. І вітер хвацько хмари пас (О. Дриль). 7. Сердиться осінь не знати на кого, листям жбурляє

на мокру дорогу, губить прозорі дощу крапельки (О. Дриль). 8. Легає обрій спочивать у золотєе тепле ліжко... (Н. Шеденко).

• Прочитайте текст. Дайте відповіді на запитання та виконайте завдання.

Був чудовий липневий ранок.

До того ж вихідний день. У багатоповерхівках на околиці міста всі ще спали. На подвір'ї стояла тиша.

Лише вітерець легенько розгойдував стару гойдалку. Але вона не наважувалася рипіти, щоб не порушити спокою мешканців будинку. Було чутно тільки пташок. Пташки не мали годинників, і тому починали співати з першими променями сонця... (І. Роздобудько).

Запитання	Завдання
1. Про що йдеться в тексті? 2. Чим відрізняється ранок у місті від ранку в лісі, у селі, біля моря? 3. Який настрій передає авторка?	1. Які слова вжиті в переносному значенні? 2. До яких слів у тексті можна дібрати синоніми? 3. Назвіть три слова, у яких різна кількість звуків і букв. Поясніть.

• З'ясуйте за словником, скільки значень має слово. Прочитайте й запишіть речення. Поясніть, у яких значеннях ужито цю лексичну одиницю.

1. У самих цих словах учувався смак літа (Р. Бредбері). 2. Не треба слів. Вони такі важкі, їх зносити щодня — німіють руки (Н. Янушевич). 3. Словом треба дорожити. Треба стискати його до такої кристалічної форми, щоб думка летіла далеко й точно, як диск дискобола, а не як випадково кинута цеглина (О. Довженко). 4. Слово наше — премудрості древо, не рубай! Хай безсмертям живе! (В. Колодяжна). 5. І слова в Тимофія тепер були теплі та ласкаві, як опівдні пшениця, нагріта липневим сонцем» (М. Стельмах). 6. Це нове слово не тільки в музиці, а й у техніці (І. Роздобудько). 7. Рідне слово моє — в нім озвуться віки (В. Крищенко). 8. Дряпучі слова, наче пазурі вуличної кішки (А. Нікуліна).

• Послухайте текст. Що ви дізналися про виникнення нових значень того самого слова? Чи можете навести власні приклади слів із кількома значеннями?

Лексичний запас мови збагачується не лише новими словами, а й появою нових значень в уже наявних у мові слів. Наприклад, спочатку слово *умілець* означало «той, хто добре знає свою справу, володіє умінням; вправний майстер», а згодом набуло нового значення: «спритна людина, що вміє вдало використовувати обставини». Поява нових значень слів важлива для мови та її носіїв: це дає змогу, використовуючи ту саму кількість слів, за допомогою їх сказати значно більше, висловитися ясніше й образніше.

• *Запишіть речення. Підкресліть багатозначні слова. Обґрунтуйте свій вибір. Яких слів, на вашу думку, в українській мові більше — однозначних чи багатозначних? Чому?*

1. На кручах київських бузок під вітром закипає (М. Луків). 2. Достигле літо капає дощем (О. Дриль). 3. Усе горіло, і я горів у роботі (М. Дочинець). 4. Світанок проходить крізь відчинене вікно й оселяє в серці мрії (В. Чорней). 5. Сьогодні по обіді поштар із запізненням приніс свіжі листи (В. Гук). 6. Зима обіцяла бути суворою. Повітря дзвеніло мовчанням (Н. Доляк). 7. Світанком свіжим — привітався день. Мороз на склі залишив телеграму... (В. Юрчишин).

• *Прочитайте текст. Доберіть таке ж містке слово в українській мові, зміст якого розкривали б стільки ж слів.*

Згідно з Європейським соціальним анкетуванням, данці — найщасливіші в Європі люди. Важливим складником данського рецепту щастя називають *хюге*. Це специфічне данське слово, що не має буквального перекладу. Натомість зміст слова розкривають через десять (!!!) ключових слів, як-от: атмосфера, присутність тут і зараз, задоволення, рівність, вдячність, гармонія, комфорт, перемир'я, єднання та прихисток. *Хюге* наскільки важливе слово, що має для данців смак, звук, запах і текстуру (За М. Вікінгом).

ГРУПИ СЛІВ ЗА ЗНАЧЕННЯМ: СИНОНІМИ, АНТОНІМИ, ОМОНІМИ

З огляду на те, що учні вже мають елементарні відомості про ці групи лексики, поглиблюємо й спрямовуємо роботу на усвідомлення важливості синонімів, антонімів, та омонімів. Передусім наголошуємо на тому, що синоніми роблять наше мовлення різноманітним, яскравим, багатим, привабливим і цікавим. Антоніми й омоніми розвивають аналітичне мислення, адже в процесі добору антонімічних пар необхідно застосувати прийоми зіставлення та порівняння.

Багато уваги радимо приділити спостереженню за словами в тексті, обґрунтуванню доцільності вжитого слова, збагаченню ними мовлення учнів. Причому ця робота є перспективною У наступних класах до неї повертаємося, коли вивчатимемо всі частини мови. Опрацювання тексту на кожному уроці сприятиме системному характерові розвитку й збагачення мовлення учнів і результативності.

У роботі із синонімами варто акцентувати увагу учнів на виявленні семантичної подібності, з'ясування відмінностей у їхніх значеннях, особливостях уживання. Наголошуємо, що синоніми використовують для підвищення виразності мови, що дає змогу уникати одноманітності.

Використання синонімів сприяє різнобічному розумінню того чи іншого явища, створює умови для ширшого сприйняття ситуації, чіткого визначення своєї позиції, забезпечення реалізації комунікативного наміру.

Антоніми забезпечують чіткість нашого мовлення. Можливо, ми не помічаємо цього, але в повсякденному житті ми часто користуємося антонімами. Найдоцільніше вживання антонімів у ситуації, що передбачає протиставлення. Нерідко використовуємо їх для підсилення значення якогось слова. Наприклад: «Не радість, а смуток викликає ця звістка».

• *Прочитайте речення. Випишіть із них синоніми. Визначте відтінки в значеннях цих слів.*

1. І часто друзі та знайомі ніяковіли в розмові з нею, щоб, бува, не бовкнути яку дурницю (*Т. Цой*). 2. «Спасибі, спасибі. Мені не по дорозі», — ледве вичавив із себе Богдан. 3. «Що, моє щастячко?» — заворкотіла мати. 4. З ким це ви, мамо, гомоніли? 5. «Коли серце подібне до жаби, воно й на сонце квакне», — мовив Богдан. 6. Богдан прочитав перше прізвище, здивувався і зрадів. 7. Старий спершу отетерів, а потім гримнув на сина. 8. Тепер жажнулась Ярина. 9. Утікати тобі буде важко. А я не збираюся мастити п'яти смальцем. 10. «Чого ви регочете?» — Сівачі знову розсміялися. 11. Богдан не витримав, кинувся наздоганяти збитошника. 12. Иди, харцизе, кудись із пам'яті (*За М. Стельмахом*).

• *Послухайте речення. Назвіть синоніми, ужиті в них. Чому, на вашу думку, саме цим словам письменники й письменниця надали перевагу?*

1. Від зупинки чвалала вбраним у кучеряві бур'яни нічийним занедбаним городом, тоді вийшла на берег, покружляла між деревами (*Н. Доляк*). 2. Ми йшли далі, розчиняючись у запахущій імлі піднебесся. Потикалися то в один бік, то в інший, петляли спадами в гори, спускалися в застрілі яруги (*М. Дочинець*). 3. Город до того переповнявся рослинами, що десь серед літа вони вже не вміщалися в ньому. Вони лізли одна на одну, перепліталися, душилися, дерлися на хлів, на стріху, повзли на тин, а гарбузи звисали з тину прямо на вулицю (*О. Довженко*).

• *Прочитайте речення. Назвіть синоніми, ужиті в них. Чому, на вашу думку, саме цим словам письменники надали перевагу?*

1. І нарешті з двору пришкандибав дід Ілько (*С. Гридін*). 2. Аж ось киця роззирнулася навсібіч і почимчикувала навпрошки по кульбабах (*Г. Курна*). 3. Я попленталася надвір (*Н. Абгарян*). 4. Зупинився, нерішуче потоптався на місці, прийняв для себе рішення і швидко покрокував (*С. Гридін*). 5. Його мрії перервав дзвінок у передпокої. Сашко вийшов, відчинив двері. До коридору, наче ураган, увірвався Петрик із величезним рюкзаком на спині. Наплічник ніби сам штовхав його вперед, і він ледве зупинився, щоб не гримнутися лобом у стіну навпроти (*С. Гридін*).

• Прочитайте синонімічні групи слів. Поясніть подібність і відмінність між ними.

Кошлатий – волохатий, патлатий, кудлатий, кострубатий, пелехатий, кучматий, розчухраний; *набріхувати* – наговорювати, зводити наклеп, наплітати, оббріхувати, обмовляти, наклепувати; (потай) нашіптувати; *надбережжя* — узбережжя, набережжя, побережжя, прибережжя; *натовп* – юрба, юрма, стовпище; *непосильний* – заважкий, каторжний; *стукати* -вдаряти, бити, гримати, тарахкотіти, тарабанити, грюкати.

• Запишіть синонімічні групи слів. У яких випадках синоніми допомагають пояснити лексичне значення.

Мурий — попелястий, темно-сірий (сіро-бурий), смаглявий, брунатний; **навальний** — нестримний, блискавичний, гінкий, стрімкий, стрімливий; (смертоносний) нищівний, рвучкий, поривчастий; **наглий** — раптовий, несподіваний, непередбачений, нагальний; невідкладний, негайний, терміновий; **несамовитий** — сам не свій, як не свій, безтямний, нестямний, очманілий, божевільний, біснуватий, навісний, знавіснілий, сказаний, нестримний; **новітній** — сучасний, новочасний, теперішній, нинішній, сьогоднішній, сьогоденний; **осуга** — блискітка, лелітка; **статечний** – поважний, розважливий, розсудливий, серйозний, солідний, презентабельний, імпозантний, показний.

• Прочитайте спогади письменниці про її дитинство. Дайте відповіді на запитання та виконайте завдання.

А тим часом сама дорога до бабусі — уже подарунок. Улітку — через міст над річкою Протокою. Я йду сама й тому співаю собі під носа: такий настрій. Ступаю на стежку обіч берега. Стежка — серед густезних високих трав, тому вона здається глибокою. А трави ж які! Польова гвоздичка, пахуча кашка, чебрець, материнка! І височенна отруйна бугиля, і лапаті лопухи. Кожна травинка проситься, щоб я звернула увагу на неї, помилувалася. Над головою — високе радісне сонце (Л. Таран).

Запитання та завдання:

1. Чому авторка називає дорогу до бабусі подарунком?	4. Чи є у ваших спогадах про дитинство трави і квіти? Які?
2. Які емоції переважають у тексті? Як ви це визначили?	5. Випишіть окремо слова, до яких можна дібрати синоніми й антоніми. Доберіть.
3. Чи знаєте ви трави, згадані в тексті? Розкажіть про них.	6. Знайдіть у тексті слово, до якого є омонім.

• *Запишіть речення. Відшукайте слова, що мають парні омоніми, підкресліть їх. Поясніть (усно).*

1. Відтоді минуло понад три роки. 2. Це вже був привід для невеличкого свята (С. Гридін). 3. Капітоліна вже пише свій твір, старанно схиливши голову набік. 4. А ще Марія дуже вродлива. І в неї чудова коса — нижче пояса. 5. На картині намальований розламаний гранат. Кілька зернинок випало. 6. Музика — це хороший подарунок для Поліни. 7. А звуки органа розсипаються по підлозі, вдаряються об стіл, сиплються травневим дощем на підвіконня (Дз. Матіяш). 7. Я все озиралася — роти суниць здавалися нам у полон і здавались... (Ю. Бережко-Камінська). 8. А дома мамині обруси, а там в дитинстві рідний край (Г. Потопляк).

Довідка: 1. Три — числівник і дієслово. 2. Св'ята — іменник; свята — прикметник. 3. Набік — прислівник і на бік — прийменник з іменником. 4. Коса — зачіска, коса — знаряддя праці й коса — наливна частина суходолу. 5. Гранат — іменник, що означає фрукт і гранат — іменник, що означає вид вибухової зброї, родовий множини. 6. Органа — музичний інструмент, родовий однини та органа — частини будови тіла. 7. Роти — назва військового формування, називний множини; роти — тілесний отвір, називний множини. 8. Край — іменник; край (столу) — прийменник; форма наказового способу 2 особи однини.

37. Запишіть пари слів. До якої групи вони належать? Відповідь обґрунтуйте. Яким словам ви надаєте перевагу? Чому?

• *Об'єднайтеся в групи для виконання завдання на вибір. Доберіть синоніми й антоніми на одну з тем: «Синоніми й антоніми, що мешкають у моєму домі»; «Синоніми й антоніми, що живуть у нашій школі»; «Синоніми й антоніми вихідного дня».*

• Прочитайте речення. Доберіть і запишіть синоніми до виділених слів. Які з них можна замінити синонімічними, а які — ні? Чому?

1. Який же *обрій* чистий і високий понад тобою, мавко лісова! (Н. Данилюк). 2. Закружляло листя поміж вітами клаптиками жовтої фольги, свіжі ранки, споєні трембітами, понесли за *овид* береги (Н. Данилюк). 3. Лягає *обрій* спочивать у золотее тепле ліжко... (Н. Шеденко). 4. Розпушила хвоста *завірюха*, замітає, хурделить, дзвенить... (Н. Шеденко). 5. І ми рушили до товстезного дерева, що здаля *бовваніло* в рідколіссі (М. Дочинець). 6. Дим із *ватри* неохоче витягувався з-під ялинової покрівлі на мокре (М. Дочинець). 7. Жар від *багаття* прогрів наше дупло, підсушив одяг (М. Дочинець). 8. В саду мого дитинства, мов у лісі, крилаті віти густо заплелись, і на дощам вибіленій стрісі гніздечко звили *бузьки*, як колись (Н. Данилюк). 9. Одного разу, помітивши, що по грядках сторожко ходить *лелека*, ти аж затремтів од збудження і пильно стежив, як, цибагий, він задирав високо голову, ніби очікував на щось із пустельного неба (Є. Гуцало). 10. Дівчинка *зайшла* всередину й, переборюючи страх, *чкурнула* довгим вузьким тунелем. 11. Минуло зовсім трохи часу, а малі бешкетники почали з мене *глузувати* (В. Кохан). 12. Хлопчик із задоволенням *пожбури*в за диван порожній *рюкзак* і подумки попрощався з ним аж до осені (С. Гридін). 13. Данилко із Софійкою такої відповіді не очікували, тому на якусь мить отетеріли (В. Кохан).

• Об'єднайтеся в пари. Підготуйте перелік рекомендацій за поданою схемою.

Шкідливо — корисно; мало — багато; дозволено — заборонено; красиво — потворно.

• Запишіть речення. Про яку пору року в них ідеться? Як ви це розпізнали? Назвіть слова, до яких можна дібрати антоніми. Доберіть (усно).

1. Все коротшає день щодоби (О. Пирогова). 2. Ну, ось! Дочекались... Прийшла! І йде напівголою містом, тендітна й до щему сумна... (Т. Світлицина). 3. Коли вона загляне в сад — налетиться соком виноград, і різні яблука ренет солодкі стануть, наче мед (І. Кульська). 4. Десь у кронах зелених листочок цвірінькає жовтий. То наспівує птах про чужі і далекі світи (М. Жайворон). 5. Природа вже готується до сну, сади скидають золото сусальне. Є щось таке високе і печальне у цій порі — сама і не збагну... (Н. Данилюк). 6. Натрусилася листя золотого, слив і груш в торбині принесла, а іще вона до того всього всипала краплиночки тепла (Г. Онацька). 7. Плачуть-сумують клени, котяться сльози чисті, вижухле та черлене долі спадає листя (В. Хлопан).

• Прочитайте виразно вірш. Про які багатства мови пише автор? Як ви розумієте значення вислову «багате мовлення». Як, на вашу думку, цього досягнути?

Снігопад, хурделиця, кужелиця,
 Завірюха, віхола, буран,
 Хвища, заметіль, пурга, метелиця,
 Сніговиця, хуговій, кура.
 Хуртовина, хуга, сніговійниця,
 Заметільниця, хуртеча, сніговій,
 Курага, поземка, буревій,
 Круповій, пороша, хуговійниця...
 Скільки барв, і звуків, й аромату!
 Скільки тут синонімів-синів!
 Мова наша — найбагатша мати,
 Між сторіч іде, як між вогнів.
 Л. Стрельник

• Запишіть, розкривши дужки й вибравши з-поміж синонімічних найбільш вдале слово для контексту.

1. Усі такі веселі, (гомонять, говорять, розмовляють, базікають, теревенять, пащекують, мовлять), радіють святечку (*М. Коцюбинський*). 2. Окрім гострого скребка і (сильного, відчутного, різкого, дошкульного) батога, іншої ласки Тихоня не бачила (*В. Земляк*). 3. Он під тим старезним дубом колись сходилися на (збори, зборище, раду, засідання, нараду) старійшини роду. 4. Темна моя (хижа, хата, світлиця, господа), чорне моє поле, а діти без батька голодні та голі (*Нар. пісня*). 5. А птиця (паскудна, погана, гидка, капосна, прикра, збитошна, шкідлива) насідає, викльовує (*Остан Вишня*).

ПАРОНІМИ

Слово *паронім* утворене від давньогрецького *παρόνυμος*, що означає «близька назва».

Тема має чітку мотивацію: неухважне ставлення до слова призводить до неправильного вибору одного з паронімів. Це може спричинити небажану неприємну ситуацію, створити враження, що мовець має низький рівень освіти. У реальному житті неодноразово доводиться стикатися з нерозбірливістю мовців, які не розрізняють значення слів, плутають, наприклад, *адрес* і *адресу*, *болісний* і *болючий*, *рідкий* і *рідкісний*.

Тому доцільними будуть модельовані ситуації, в основі яких — проблема вибору слова; або ситуації з неправильним слововживанням.

Варто зазначити, що письменники використовують пароніми, створюючи цікаві стилістичні фігури. Наприклад: *Те, що принижує, — пронизує. Душа образ не забува...* (Л. Костенко). *У графа профіль — як у грифа. А я бродячий менестрель* (Л. Костенко).

Нерідко пароніми сплутують з омонімами. Нагадаємо ознаки, за якими відрізняють пароніми від омонімів.

1) Пароніми мають різне написання; порівняймо: *диктат* — *диктант* (пароніми), *коса* як заплетене волосся — *коса* як знаряддя для косіння трави — *коса* як вузька намивна смуга суходолу (омоніми);

2) паронімічні слова ніколи не мають повного збігу у вимові. Наприклад: *глуз* (глузування) і *глузд* (розум).

• *Запишіть, вибравши з дужок потрібне слово.*

1. Сидячи в (людному, людяному) автобусі, я зрозуміла дві речі: я не така щаслива, як могла би бути. 2. Джеймі намагався (унікати, вникати) сумних для мене тем, щоб не журити. (*Г. Рубін*). 3. Будиночок із (цегельним, цегляним) димарем і жовтим солов'єм, що заливається піснями навпроти розчахнутого вікна. 4. Земфіра неквапом розповідає легенду про (льодовий, льодовиковий, льодовитий) період. 5. Наближаємося до недобудованого двоповерхового будинку з (кам'яним, кам'янистим) парканом (*Е. Сафарлі*). 6. Вони й не помітили, як до них підійшов чоловік у (воєнній, військовій) формі з величезним пакунком у руках (*Є. Завалій*).

• *Поєднайте кожне слово-паронім із відповідним поясненням.*

1. *Лікувати, лічити* (застосовувати ліки та інші засоби для припинення болю, захворювання; називати числа в послідовному порядку, вести підрахунки, рахувати). 2. *Талан, талант* (доля, життєвий шлях; успіх; удача; видатні природні здібності). 3. *Туристичний, туристський* (який стосується туризму, подорожей; який стосується туриста, призначений для туристів).

• *Утворіть словосполучення, дібравши до поданих слів іменники або прикметники.*

Дружний, дружній; кампанія, компанія; лікарський, лікувальний; фантастичний, фанатичний; фамільний фамільярний, установа, становлення.

Marek Syrnyk

Nauczanie języka ukraińskiego w województwie szczecińskim i koszalińskim
w 1964 roku w świetle relacji Naszego Słowa

Koszalińskie

Koszaliński wianek Kobzarewi (marzec 1964)

Biały Bór

Nauczycielki Szkoły Podstawowej im. Tarasa Szewczenki – Maria Kałymon i Maria Waszczenko przygotowały inscenizację „Lita moji mołodiji” poświęconą Tarasowi Szewczence.

Nadarzyce (15.03.1964)

Wieczór poświęcony Tarasowi Szewczence „Pid Tarasowe swiato”. Program przygotował instruktor Dyczkowski. Otwarto też wernisaż malarstwa Szewczenki. (31.03.1964) w świetlicy w Nadarzycach wyświetlono film „Najmyczka” – widzów 200 osób.

Bobolice

Wystawa malarstwa i książek Tarasa Szewczenki.

Nasze Słowo, nr 15 (400) 12.04.1964

Czachowo

W gościnie u czachowskich uczniów

Uczniowie szkoły w Czachowie, razem z zespołem bandurzystów z Trzebiatowa wzięli udział w koncercie ku czci Tarasa Szewczenki w Szczecinie.

W 1963/1964 roku zdołano zorganizować w szkole trzy klasy: IV; VI i VII. Nie zorganizowano klasy piątej (brak odpowiedniej ilości zgłoszeń). Nauczycielki – Maria Hnatiuk (kierownik szkoły, j. ukraiński, śpiew) i Daria Jaremowicz (j. polski i j. rosyjski, kierownik internatu).

Najwięcej dzieci pochodziło z powiatu gryfickiego. Z samego Czachowa pomimo tego, że mieszkało tam kilka rodzin ukraińskich – uczniów nie było. Dzieci były w dużej części sierotami, półsierotami lub pochodziły z wielodzietnych rodzin. Szkoła miała 1 hektar pola, które uprawiały nauczycielki wraz z uczniami. Płody przeznaczano do internackiej stołówki. Hodowano też kilka świń – także na potrzeby internatu.

Nasze Słowo, nr 17 (402), 26.04. 1964

Biały Bór

W białoborskiej szkole

W 1963/1964 roku w szkole uczyło się 92 uczniów. 22 z nich było zakwaterowanych w internacie.

Zbiory szkolnej biblioteki liczyły 2000 egzemplarzy książek.

Nasze Słowo, nr 24 (409), 14.06.1964

Szczecin

Zgodnie z decyzją Ministerstwa Oświaty na rok 1964/1965 przywrócono przyjmowanie kandydatów do dwuletniego Studium Nauczycielskiego w Szczecinie – ukraińska filologia.

Nasze Słowo, nr 30 (415), 26.07.1964

Województwo szczecińskie

Szkolnictwo w województwie szczecińskim

Zorganizowano jeden nowy punkt nauczania języka ukraińskiego w miejscowości Burowo (powiat Goleniów). Nauczycielka – Pelagia Spiak. Uczniów ok. 20-tu.

Naukę prowadzono w dwóch grupach po 3 godziny tygodniowo.

Odnowiono nauczanie języka ukraińskiego w Strachocinie (powiat Stargard Szczeciński) – nauczyciel Z.Pawliński, dojeżdża do Strachocina jeden raz w tygodniu ze Szczecina.

Bieczyno – zmiana nauczyciela. Zajęcia (dwa razy w tygodniu) prowadzi w nowym roku szkolnym M.Hływa.

Poza tym język ukraiński nauczany był w szkole w Czachowie, w Trzebiatowie, Ińsku, Trzęsaczu i Wierzcholicach.

Nasze Słowo, nr 39 (424), 27.09.1964

Biały Bór

Biały Bór czeka

Są wolne miejsca zarówno w szkole jak i w internacie.

Nasze Słowo, nr 40 (425), 04.10.1964

Budy/Nadarzyce

Wstyd mieszkańcy Nadarzyc

Nie tak dawno we wiosce Budy w powiecie waleckim założono zespół teatralny.

Na początek członkowie grupy zdecydowali się na przedstawienie utworu

„Budka nr 27”. Z tym też repertuarem wystąpili w Budach. Przedstawienie tak się spodobało, że musieli je powtarzać w tym samym dniu jeszcze kilka razy. Ośmieleni sukcesem zdecydowali się przedstawić swoją propozycję w pobliskich Nadarzycach. Na spektakl, przybyło jednak tylko 15 osób pomimo, że bilet kosztował jedyne 6 zł.

Nasze Słowo, nr 44 (429), 01.11.1964

Koszalin

Żeby lekcja była prawdziwa

15 listopada w Koszalinie odbyła się kolejna konferencja metodyczna nauczycieli języka ukraińskiego. Wzięli w niej udział nauczyciele z województwa koszalińskiego, szczecińskiego i częściowo gdańskiego. Prowadzący Jarosław Hryckowian zwrócił uwagę na to, że lekcja ma być lekcją. Nie może być tak, że cały czas nauczyciel czyta jakąś bajkę, albo odpytuje, bo nie przygotował się do lekcji.

Nasze Słowo, nr 48 (433), 29.11.2023

Trzebiatów

Wieści z Trzebiatowa

Świetlica miejscowego Koła UTSK znajduje się na ul. Śluzowej. Tam też odbywa się nauczanie języka ukraińskiego. Prowadzi je nauczyciel Perczyk. On też zorganizował i prowadzi kapelę mandolinistów. W każdy czwartek swoje próby odbywa zespół bandurzystów.

Nasze Słowo, nr 50 (435), 13.12.1964

Мирослав Маркович

Lubin

Про першу українську школу в Лабуню (спогад)

Шановний пане! Посилаю Вам відгук на Ваше прохання про наші школи тому, що не було згадки про школу в Лабуню Велькім, а це була перша наша школа з гуртожитком.

«Батьки мої, які внаслідок акції «Вісла» примушені були покинути Лемківщину і замешкали в зеленогірському воєводстві в повіті Шпротава, вирішили, що я там поїду навчатися. Я часто чув, як вони говорили «чуже шануємо, але своє любимо понад усе». Такі Вони були – мої Батьки!

Перший раз до школи я поїхав з мамою. Не було легко. Ми їхали 12 годин потягом. Серед учнів, я був єдиним який не мешкав у щецинському воєводстві. Навчання я почав з 5-го класу. До школи я прийшов, знаючи свою мову, я знав багато з Шевченка, деякі історичні факти. У школі я зустрів товаришів, які говорили мовами своїх середовищ, мабуть, тому розмовляли ми частіше всього державною, що було «на руку» і подобалося нашим спонсорам і опікунам. Однак це була лише ілюзорна удача акції «Вісла».

Тепер трішечки про село, з якого я приїхав – у селі було біля 50 номерів. Наші діти пильно вчилися, володіли мовою сусідів краще за них самих: 9 осіб здобуло середню освіту, 3 закінчили вчительські студії, 3 юридичні/медичні/філологічні. З поляків лише одна особа закінчила середню школу.

Єва Млинарчик, яка закінчила лише середню школу, написала й видала дві збірки поезій «Туга то тобом» та «Проминуло».

На другий рік мого навчання школу перенесено до Чахова. Не працювали жодні художні гуртки, а вчитель часто десь виїжджав, а був один (відсилаю до спогадів пана Олександра Гнатюка, який був керівником і вчителем у школі). Не було у школі розмов на патріотичні теми. Пригадую собі одну свою розмову з вчителем на тему, чи хтось з моєї родини був в УПА. Я сказав що ні. Але до родини «вженився» хлопець, який був добровольцем Червоної армії, якому обіцяли «світле майбуття». Він повернув з фронту, батьків уже не застав (їх переконали агітатори, що в УРСР будуть жити як у раю). Цей хлопець попросив нового господаря, щоб цей перенісся до хати побіч (навіть кращої), але цей зараз побіг зі скаргою до влади – мовляв якийсь бандерівець зголошує свої вимоги й претензії... І тут зустрів він поляка, з яким колись жив у селі. Розказав про своє горе, попросив поради. А цей лише подивився на гори і сказав «*jadą ro siebie*». Отримав 10 років тюрми, вийшов після 6-ти хворим на туберкульоз.

Більше про школу у спогадах пана Олександра Гнатюка, а, можливо, що ще хтось з учнів відгукнеться.

Дякую за увагу»

ПС Мої діти випускники українських шкіл у Лігниці та Білому Борі – юрист, електронік-економіст.

Від редакції:

Łabuń Wielki (niem. *Labuhn*) – wieś sołecka w Polsce położona w województwie zachodniopomorskim, w powiecie łobeskim, w gminie Resko, około 1,3 km na północny zachód od jeziora Łabuń. W latach 1954-1957 wieś była siedzibą władz gromady Łabuń Wielki, po jej zniesieniu w gromadzie Resko. W latach 1975–1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa szczecińskiego.

Рукопис датований 13 липня 2020 року, зберігається в архіві Фонду Просвіта. Автору щира подяка!

*Ярослава Кобилко
Giżycko*

«ПРОСВІТА»

- далеке минуле та близька сучасність –
(155 – ліття)

Вчителі, освітяни знають – маємо в сучасній Польщі **Фонд «Просвіта»**. Це незалежна, некомерційна, культурно - освітня організація заснована у 2015 році з центром у Валчі. Фонд займається перш за все веденням Українського освітнього порталу, методичною допомогою для вчителів, виданням Освітнього журналу Фонду Просвіта # osvita.pl, підготовкою підручників, посібників та робочих зошитів для українських школярів з Польщі, а також активною культурною діяльністю, підтриманням національної тотожності українців, зокрема дітей та молоді. Фонд «Просвіта» не з'явився у Польщі на порожньому місці. Джерелом цього культурно - освітнього проекту є творча пам'ять про Товариство «Просвіта» засноване в ХІХ столітті, нелегке історичне минуле українців у Польщі та Україні, а також найважливіші освітні справи, якими треба зайнятися. Добре знання старих і нових проблем ХХІ століття дозволяє вибрати правильний шлях праці, співпраці та розвитку.

Яка історія «Просвіти»?

Товариство «Просвіта» засноване в 1868 році у славному Львові – активно, з великою повагою та послідовністю організувало українське культурно - освітнє життя, відкривало школи, навчало рідної мови, видавало книжки, підручники тощо. Друкованим органом Товариства було «Письмо з Просвіти». Просвітяни знали – народ, який має багату культуру, знищити неможливо.

Любимо читати про успіхи «Просвіти», але добре знаємо, що і проблем було немало. Після різних катастроф, треба було поборювати серйозні труднощі. Коли львівське Товариство «Просвіта» починало свою діяльність – українські землі були під владою чужих імперій: Росії та Австро - Угорщини. Більшість українців в Австрійській імперії проживала в Галичині, яка багато років належала до Польщі. В 1848 року Австрійський цісар скасував панщину. На українських землях, під владою Російської імперії, українські селяни були закріпачені понад 80 літ, аж до 1861 року. Лідери та члени «Просвіти» поставили перед собою великі завдання – зробити якнайбільше для національного відродження українців та України.

У «Просвіті» дуже активними були не тільки громадські діячі та вчителі, а й студенти, вчені, письменники, музиканти, композитори, художники, священики, політики та інші особи. Членами «Просвіти» були також селяни.

Якщо говоримо про початки Товариства «Просвіта» - треба вернути думками до 1848 року. За словами Павла Мовчана – «це час, коли відбуваються великі європейські трансформації. Розпадаються імперії, формуються національні утворення. Кожна європейська нація відстоює свої історичні права на власну державність та структури в різних сферах – культурній, освітній». Саме тоді, 1848 р. у Львові, утворено культурно-освітнє товариство, яке названо: **Галицько - Руська Матиця**. А 19 жовтня 1848 р. з ініціативи греко-католицького священика – отця Миколи Устияновича Головна руська рада скликала перший просвітницький з'їзд у Галичині – **Собор руських учених**. Це був один з перших українських освітніх конгресів. 99 делегатів цього Собору (відбувся у Львові) накреслили широку програму піднесення та розвитку науки, шкільництва, культури.

Товариство «Просвіта» активно діяло на українських землях від 1868 до 1939 р. А також на території багатонаціональної II Речіпосполитої – тоді, в міжвоєнній Польщі, в якій заходились українські землі та м. Львів, проживало понад 5 мільйонів українців. Про тодішню «Просвіту» можна прочитати в книжці Марка Сирника „Українцы в Polsce 1918 – 1939. Oświata i szkolnictwo.”, Wrocław 1996. А Товариство «Просвіта» у світовій українській діаспорі – у Канаді, США, Аргентині та інших державах? Варто поцікавитися цією темою...

13 червня 1988 р. у Львові утворилося **Товариство рідної мови ім. Тараса Шевченка**, (голова Роман Іваничук), яке швидко поширилося по всій Україні та в лютому 1989 р. стало всеукраїнським **Товариством української мови ім. Тараса Шевченка** (голова Дмитро Павличко). Від 1991 року працює в Києві **Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка**, якого головою є Павло Мовчан – поет, перекладач, журналіст, кінодраматург та політик. Товариство має свій сайт, свій журнал «Слово Просвіти», продовжує ідеї та традиції «Просвіти», заснованої у 1868 році. У неспокійному ХХІ столітті перед товариством нові завдання і нові виклики. Особливо тепер, коли Україна так тяжко потерпіла під час російської агресії.

Товариство «Просвіта» добре прислужилося українській справі. Зроблено дуже багато. В його активну діяльність були також заангажовані видатні особи. Досить згадати, що першим головою київської «Просвіти» був Борис Грінченко, а заступником – Леся Українка.

В «Енциклопедії історії України» опублікована коротка стаття Ольги Малюті **Товариство «Просвіта» (1868 – 1939)**. Наведено вибрані фрагменти:

Товариство «Просвіта» - громадська організація, утворена 1868 року у Львові з метою культурно-наукового розвитку, консолідації народної спільноти та піднесення національної свідомості українського народу.

«Просвіта» поширила діяльність на всі українські землі (найпотужніші мережі – у Галичині, на Буковині, Поділлі, Київщині, Волині, у Закарпатській Україні). (...)

Деякі діячі товариств, починаючи з 1860-х років, представляли інтереси українського народу в Галицькому крайовому сеймі та австрійському парламенті. Парламентські представництва за участю членів «Просвіти» у 1860 – 80-х років відстоювали надання дотацій на видавництво, забезпечення окремих видів економічної діяльності, навчання українською мовою, відкриття українських гімназій, семінарій, заснування кафедри української історії у Львівському університеті. У 1880 – 90-х роках діячі «Просвіти» активізували парламентську діяльність, участь у маніфестаціях, національних святах, вічах, стали засновниками перших політичних партій.

Усі генеральні секретарі, міністри освіти Української Народної Республіки та державні секретарі освітніх справ Західноукраїнської Народної Республіки у період 1917 – 20 рр. (окрім П. Христюка та А. Артимова) були членами «Просвіти». До Української Центральної Ради входили 122 члени «Просвіти». У виконавчих органах влади першої УНР представництво діячів «Просвіти» складало від 30 до 56 %, в Українській Державі – від 6 до 38 %, у другій УНР – від 24 до 56 %. У ЗУНР члени західноукраїнських осередків «Просвіти» склали від 36 до 47% складу уряду – Державного секретаріату ЗУНР, 44 представники «Просвіти» були в Українській національній раді ЗУНР. (...)

Пригадаймо також вибрані інформації опубліковані **на веб-сайті Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка** та в книжкових виданнях:

Товариство «Просвіта» народилося на противагу антиукраїнським течіям у культурному житті. Галицькі громадські діячі поставили перед собою мету довести, що українці народ з культурними традиціями. Прагнули ширити освіту в народі, підтримати розвиток української мови.

Для опрацювання статуту Товариства був створений комітет із представників академічної молоді, а також із таких діячів, як доктор Корнило Сушкевич, Михайло Коссак, професор гімназії Павлин Свенціцький та ін. 2 вересня 1868 року Міністерство освіти дозволило заснувати Товариство «Просвіта». Це стало підставою для скликання у Львові першого загального

збору. Цей збір був скликаний **8 грудня 1868 року** в залі польської «Стрільниці» на вулиці Курковій. На збір прибуло 65 представників. Програма майбутньої праці «Просвіти» була коротко сформульована у виступі студента Андрія Січинського: *«Кожний нарід, що хоче добитися самостійности, мусить передусім дбати про те, щоби нижчі верстви суспільности, народні маси піднеслися до тої степені просвіти, щоб ця народна маса почула себе членом народнього організму, відчула своє горожанське й національне достоїнство й узнала потребу існування нації як окремішньої народної індивідуальности; бо ніхто інший, а маса народу є підставою усього».*

Головою новоствореного Товариства збір обрав Анатолія Вахнянина. Вирішено було створити українську бібліотеку з читальнею і щорічно видавати календар для народу.

Товариство працювало в складних умовах. Воно не мало приміщення, тому наради і засідання проводили вдома у Корнила Сушкевича або Анатолія Вахнянина. Плідно працювала просвітницька секція, що розпочала видавати для народу популярні книжечки і готувати підручники для єдиної української гімназії.

У 1895 році вдалося «Просвіті» купити будинок. Для цього надійшли пожертвування не тільки з Галичини, а й з Наддніпрянщини.

31 січня 1896 року загальний збір «Просвіти» обрав головою Товариства професора Юліана Романчука. Ці обов'язки він виконував цілих десять років. Просвітницьку діяльність щиро підтримувало духовенство.

За прикладом Галичини організуються освітні товариства під назвою «Просвіта» на землях Наддніпрянщини: спочатку в Одесі, а згодом – у Катеринославі, Житомирі, Кам'янці-Подільському, Києві, Чернігові, Миколаєві.

Починаючи з 1906 року, «Просвіту» очолювали Євген Олесницький (усього 4 місяці) та Петро Огоновський. 1 листопада 1910 року головою Товариства став судовий радник Іван Кивелюк, який виконував ці обов'язки аж до 1922 року. За його головування «Просвіта», попри тяжке воєнне лихоліття, досягла небачених висот. На загальному зборі Товариства в 1912 році було прийнято новий статут, який поставив завдання широкої культурно-освітньої роботи. Вона передбачала діяльність народного театру і кінотеатру, проведення народних свят, з'їздів і краєзнавчих походів, організацію книгозбірень, музеїв, публічних читалень, книгарень, друкарень, різних курсів і шкіл (народних, середніх, вищих), ведення зразкових господарств, садів тощо.

Важливе місце у просвітній праці посіли виклади і відчити, концерти, «курси вищої освіти», курси навчання неписьменних. «Просвіта» підтримувала жваві зв'язки з українцями Закарпаття, Хорватії, Босні, Сполучених Штатів Америки, з багатьма освітніми організаціями.

13 грудня 1913 року «Просвіта» взяла участь в події надзвичайної ваги – митрополит Андрей Шептицький передав громадськості Львова Національ-

ний музей, який він заснував. При цьому «Просвіта» передала музеєві цінні пам'ятки зі свого архіву.

Російська окупація Львова завдала значної шкоди «Просвіті». Було знищено бібліотеки, читальні, репресовано активних діячів. Деякі з них були змушені виїхати за межі Галичини. «Просвіта» активізувалась у 1918 році, коли Україна воскресла до державної незалежності.

Терор польської окупаційної влади не оминув і «Просвіту». Заарештовано голову Товариства Івана Кивелюка, вивезено його до табору інтернованих біля Кракова. Лише від початку 1920 року знову пожвавилось просвітянське життя. Щоб піднести народний рух, у грудні 1920 року було проведено «Свято Просвіти», а через два місяці відзначено 60-річчя від дня смерті Тараса Шевченка, під час якого створено видавничий фонд «Учіться, брати мої!». Для збирання матеріалів про історію визвольної боротьби Головний відділ Товариства створив окреме видавництво «Червона Калина».

Після смерті Івана Кивелюка більше року «Просвіту» очолював доктор Іван Брик. У квітні 1923 року загальний збір обрав головою професора Михайла Галушинського. Після його смерті наступним головою «Просвіти» був обраний Іван Брик. Товариство працювало далі ...

1936 року на Західній Україні «Просвіта» мала 83 філії, 3210 читалень, 1207 домівок, 3209 бібліотек, 2185 театральних гуртків, 1115 хорів, 138 оркестрів, 550 гуртків самоосвіти, 86 курсів для неписьменних і 262 гуртки просвітянської молоді. Лише активних членів налічувалося близько півмільйона. Працювало 11 комісій: просвітньо-організаційна, освітньо-виховна, видавнича, бібліотечна, господарсько-фінансова, театральнo-співова, для поборювання неписьменності та інші.

Урочисто відзначено 70-річчя заснування «Просвіти». 22 травня 1938 року відбулося богослужіння, яке відправив єпископ Микита Будка. Андрей Шептицький освятив новий біло-золотистий прапор «Просвіти» з написом: «В силі духа – перемога народу!»

Після 1937 року «Просвіта» переживала тяжкі часи. Польська влада закривала читальні, особливо на північно-західних землях. Комунисти намагалися через низові читальні пропагувати «великі перетворення» за Збручем. У таких умовах 8 червня 1939 року відбувся в «Театрі Ріжнорідностей» останній загальний збір «Просвіти». Він обрав головою Товариства о. Юліана Дзеровича.

1939 рік став останнім роком існування «Просвіти» на українських землях. Сталінські опричники знищили в центральному будинку Товариства (Площа Ринок, 10) його архів, цінні історичні документи і рукописи, друковану продукцію. Так вони вчинили з осередками «Просвіти» і в інших містах та селах.

Не дозволили відновити роботу «Просвіти» і гітлерівські окупанти. Відтоді Товариство «Просвіта» існувало лише за межами України, де українські емігранти відсвяткували його 100 - річний ювілей.

===

Новітня історія «Просвіти». Наприкінці 1980-х років, коли агонізувала комуністична система в Україні, досвід «Просвіти» прислужився справі самоусвідомлення, самоідентифікації українців, реалізації національної ідеї, квінтесенцією якої стало проголошення Акта Незалежності 24 серпня 1991 року. Становлення організації відбувалося в умовах шаленого тиску комуністичної номенклатури. 17 грудня 1988 року в Києві був створений організаційний комітет для скликання установчої конференції Товариства української мови, який очолив Дмитро Павличко. Через 2 місяці був підготовлений статут. А 11-12 лютого 1989 року в Республіканському будинку кіно відбулась установча конференція – перший легальний форум незалежної громадської організації у Києві. Було прийнято статут і обрано керівні органи **Товариства української мови імені Тараса Шевченка**. Головою став Дмитро Павличко. Товариство брало найактивнішу участь у всіх загальнополітичних заходах, не випускало з поля зору проблему зміцнення позицій української мови як державної, підготовку Верховною Радою Закону про мови в Україні.

29-30 вересня 1990 року відбулася II конференція в місті Києві. Змінено статут. Головою Товариства було обрано народного депутата України, письменника – Павла Мовчана.

12 жовтня 1991 року була скликана III позачергова конференція, на якій Товариство було реорганізоване у **Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка**. Постали й нові завдання, продиктовані новим, незалежницьким курсом держави, - на її розбудову і зміцнення, на утвердження української мови як державної в усіх ділянках суспільного життя, поширення знань серед населення, формування національної свідомості.

4-5 грудня 1993 року відбувся IV з'їзд цього Всеукраїнського товариства «Просвіта» та ювілейне засідання, присвячене 125-літтю організації. Головою «Просвіти» обрано Павла Мовчана. З'їзд окреслив актуальні проблеми українського відродження і розбудови держави. Особливу увагу було звернуто на майбутні вибори до Верховної Ради України. Просвітяни продовжили взятий курс на висвітлення замовчуваних раніше сторінок нашої історії, на відродження української національної культури та розвиток української мови. Активну участь взяли просвітяни і в конституційному процесі, який завершився перемогою демократичних сил – ухваленням 28 червня 1996 року Конституції – Основного Закону України та проголошенням статтею 10 державності української мови. (...)

Просвітянам удалось прийти до V з'їзду згуртованими й об'єднаними задля здобуття спільної мети: побудови не на словах, а на ділі незалежної Самостійної Соборної Української Держави, в якій українці відчували б себе повноправними господарями, українським народом, а не зденационалізованим народом України (...)

== =

Варто ще сказати ...

Товариство «Просвіта», засноване в 1868 році, перетворилося на масову національну громадську організацію українців Галичини, яка на початку ХХ століття поширила свою діяльність на всю Україну й інші країни, де були українські поселення. В 1939-му році мережею філій та читалень було охоплено 85% західноукраїнських земель.

Матеріальною основою діяльності «Просвіти» були членські внески, пожертви громадян, краєві та державні дотації, прибутки з власних установ.

«Просвіта» - одна з найстаріших та найавторитетніших громадських організацій. За час свого існування незмінно діяла в інтересах української спільноти. «Просвіти» були дуже важливими, легальними осередками, які гуртували місцеву інтелігенцію, небайдужу до долі свого народу. Головна мета «Просвіти» від 1868 року - розвиток освіченості українців в містах та селах, прагнення обстоювати окремішність українського народу і право українців на свою державність, підтримування національної свідомості, розвиток української мови. «Просвіта» змінювала всю Україну.

З діяльністю «Просвіти» пов'язували себе і видатні українці – Іван Франко, Леся Українка, Микола Лисенко, Михайло Грушевський, Михайло Коцюбинський, Борис Грінченко, Юрій Федькович та інші.

Великого значення у своїй діяльності товариство «Просвіта», її очільники надавали друкованому слову, тому видавнича справа, друкування й розповсюдження книг, газет, журналів та іншої друкованої продукції завжди були в центрі уваги просвітян. Завдяки виданням «Просвіти» українці на спольщених, мадяризованих чи русифікованих теренах своєї Батьківщини одержували змогу читати літературу своєю рідною мовою.

Товариство «Просвіта», засноване в ХІХ ст., діяло понад 70 років. Центральна була у Львові, а філії на всіх українських землях. Осередки «Просвіти» активно працювали і працюють також в українській світовій діаспорі. «Просвіта» в Україні відновила свою діяльність після відновлення Незалежності України.

Про «Просвіту» написано багато. Пишуть про неї журналісти, публіцисти, науковці. Варто познайомитися з публікацією історика – професорки Оксани Каліщук: **«Сучасні дослідження діяльності Товариства „Просвіта”: бібліографічний огляд»**. Як пише професорка, мета роботи – представити літературу, яка висвітлює питання джерел й історіографії діяльності «Просвіти» в різні періоди, розкриває багатоаспектність напрямів, за якими працювали його члени. Проф. Оксана Каліщук називає в своєму огляді аж

242 публікації про «Просвіту», але список не претендує на вичерпність. Цей бібліографічний огляд – гарна пропозиція для учнів, студентів, вчителів, науковців та всіх, хто цікавиться славною «Просвітою». Завдяки ньому знаємо, що і де шукати...

Варто сказати слово про цікаву книжку, видану польською мовою в Польщі, яку написала д-р Ольга Кіх-Маслей, наукова працівниця Ягеллонського університету: **Czytelnia Towarzystwa „Proswita” w Wierzbicy 1884 - 1939. Rekonstrukcja, Kraków 2020.** Вербиця – це давнє українське село на Томашівщині (Польща). Авторка книжки є дочкою переселенців з Вербиці в межах акції «Вісла».

===

5 років тому Україна святкувала 150-річчя Товариства «Просвіта». Тоді, 7 грудня 2018 року, в Інституті літератури НАН України відбулася Ювілейна академія / конференція – «Товариство „Просвіта”: вчора, сьогодні, завтра». Просвітяни святкували Ювілей в Батьківщині та світовій діаспорі. Головні урочистості з участю Президента України Петра Порошенка пройшли 8 грудня у Львові, де й зароджувалося свого часу Товариство.

У 2023 році пам’ятаємо про 155-ліття. Деякі дослідники вважають, що сучасна «Просвіта» в Україні є мало ефективна, а товариство потребує негайних змін, нових модерних проєктів. Кажуть, що в «Просвіті» повинно бути більше молодих, активних, освічених українців. Деяким не подобається, що зараз очільниками працюють особи пенсійного віку, які у новому ХХІ столітті не в силі забезпечити динаміку розвитку на дуже високому рівні. А, може, «Просвіті» потрібна, не критика, а більша підтримка з боку активних інтелектуалів та сильніша фінансова допомога з боку держави ?

24 лютого 2022 року Росія напала на незалежну Україну і українська держава має тепер інші пріоритети – оборона рідної землі та перемога. Однак питання освіти, просвіти, завжди будуть актуальні. Під час війни багато дітей трагічно згинуло, багато шкіл ворог зруйнував. Українські школярі, якщо вчаться в школах, мусять часто сидіти підвалах та бомбосховищах. Інші вчаться дистанційно. Багато школярів-біженців навчаються в Польщі та інших країнах. Тисячі дітей російські агресори вивезли до росії з метою русифікації. Отже, українська «Просвіта» та її досвід праці в слушній справі будуть дуже потрібні державі, яка так міцно потерпіла.

Зрозуміло, що після 24 лютого, «Просвіта» в Україні має бути іншою. Нові виклики, нові завдання, нові проєкти ... Тому всі просвітяни (в Батьківщині та світовій діаспорі) повинні бути активними сучасниками своєї епохи.

«Просвіта» має свій початок, але не має кінця ...

Джерела:

- www.prosvitanews.org.ua (веб-сайт Всеукраїнського товариства «Просвіта», Київ)
- «Слово Просвіти» – журнал, (сучасне інтернетове видання, Київ)
- www.prosvita.org.pl (веб-сайт Фонду «Просвіта», Валч / Польща)
- www.osvita.org.pl (Український освітній портал, Валч / Польща)
- Освітній журнал Фонду Просвіта # osvita.pl (Валч / Польща)
- «Просвіта» 1868 – 1939 [w:] Енциклопедія історії України – Електронний ресурс
- Галицько – Руська Матиця [w:] Енциклопедія сучасної України – Електронний ресурс
- Нарис історії «Просвіти», Львів – Краків – Париж 1993
- Оксана Каліщук, Сучасні дослідження діяльності Товариства «Просвіта»: бібліографічний огляд
- Оксана Каліщук, Діяльність Товариства «Просвіта» на Західній Волині (за матеріалами міжвоєнної преси), (стаття)
- Василь Глаголюк, Українська видавнича справа і «Просвіта», (стаття)
- Ігор Мельник, Товариству «Просвіта» 145 років, (стаття)
- Ігор Мельник, Проблеми відродження Товариства «Просвіта» в Україні, (стаття)
- «Просвіті» - 150 років: Найвідоміше українське товариство відзначає Ювілей, (стаття)
- Marek Syrnyk , Українцы в Polsce 1918 – 1939. Oświata i szkolnictwo, Wrocław 1996
- Olga Kich – Maslej, Czytelnia Towarzystwa „Proswita” w Wierzbicy 1884 -1939. Rekonstrukcja, Kraków 2020
- «Наше Слово» (український тижневик, Варшава)

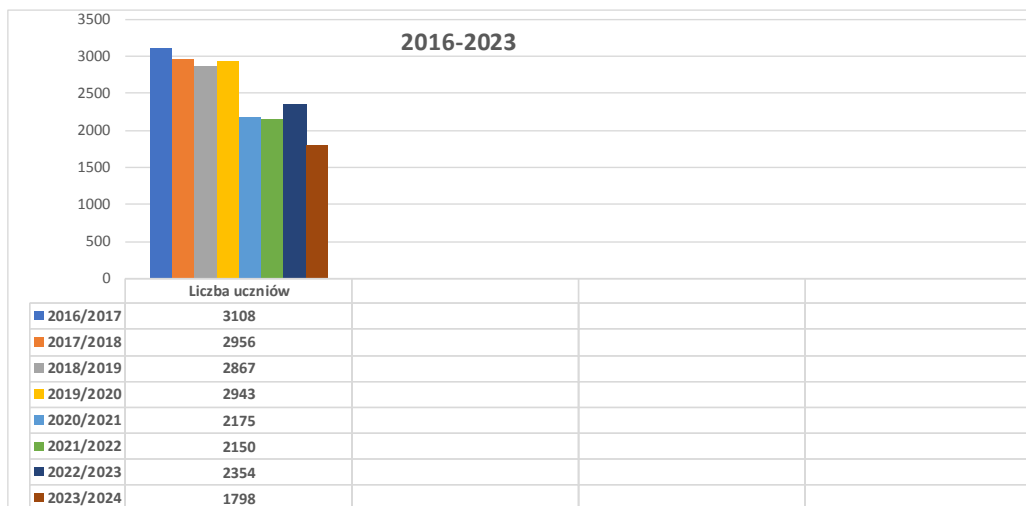
До уваги учнів та вчителів:

Варто подивитися Науково - публіцистичний телесеріал «Логос», реж. Дмитро Ломачук, виробництво: Телестудія «Логос» ВУТ «Просвіта» (рік випуску 2008 - 2012)

www.kinologos.org.ua/logos.html

15 серпня 2023 р.

Тенденції – навчання української мови у Польщі (як мови меншини)

Marek Syrnyk - zestawienie na podstawie danych urzędowych

Урок української мови у місті Кошалін (Koszalin).

	Język mniejszości	Typ podmiotu					Razem
		Przedszkole	Szkoła podstawowa	Liceum	Technikum	Branżowa szkoła I stopnia	
Typy oddziałów	ukraiński	183	1 331	70	3	5	1 592
	ukraiński	155	122	21			298
	ukraiński	103	170				273
	ukraiński		130	61			191
Razem		490	3 347	667	3	5	2354

Marek Syrnyk

Dane według stanu bazy danych SIO na dzień 10 stycznia 2023 r. - **Informacja Ministra Edukacji i Nauki przygotowana na posiedzenie Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości 25 stycznia 2023**

Nauczanie języka ukraińskiego w Polsce (jako języka mniejszości narodowej 2022/2023)

Marek Syrnyk
Walcz

Dane dotyczące nauki języka ukraińskiego (jako języka mniejszości narodowej) w roku szkolnym 2023/2024

Województwo	Liczba uczniów/dzieci	Liczba placówek
Przedszkola		
Dolnośląskie	42	2
Lubelskie	1	1
Mazowieckie	10	2
Podkarpackie	47	2
Podlaskie	173	2
Śląskie	69	1
Warmińsko-Mazurskie	9	1
Wielkopolskie	31	2
Łącznie	382	13
Szkoła Podstawowa		
Dolnośląskie	55	4
Lubelskie	15	2
Lubuskie	16	3
Łódzkie	15	1
Małopolskie	41	4
Mazowieckie	10	2
Podkarpackie	240	12
Podlaskie	241	4
Pomorskie	178	11
Śląskie	19	1
Warmińsko-Mazurskie	679	37

Wielkopolskie	14	1
Zachodniopomorskie	133	7
Łącznie	1256	89
Liceum Ogólnokształcące		
Dolnośląskie	12	1
Małopolskie	5	1
Mazowieckie	20	1
Podkarpackie	21	1
Pomorskie	23	3
Warmińsko-Mazurskie	67	2
Zachodniopomorskie	4	1
Łącznie	152	10
Technikum		
Pomorskie	3	2
Branżowa I stopnia		
Pomorskie	5	1
Razem (całość)	1798	115

*Юлія Кожем'яченко***Конспект лекції: «Закріплення букви "знак м'якшення"»**

Тема : Закріплення букви «знак м'якшення». Буквосполучення ьо. Звуковий аналіз слів. Опрацювання тексту, добір до нього заголовка.

Мета: закріпити вміння учнів читати склади та слова з ь, буквосполученням ьо; вміння розрізняти функціональне значення звука і букви, вміння робити звуко-буквений аналіз слів; виробляти навички читати тексти, добираючи до них заголовки; активізувати словниковий запас школярів; розвивати зв'язне мовлення, логічне та критичне мислення; виховувати доброзичливість і чуйність по відношенню до оточуючих.

Формувати групу компетентностей:

- Здоро'визбережувальну компетентність шляхом гармонійного існування в суспільстві.
- Ціннісно-сміслову компетентність шляхом аналізу сюжету прослуханих творів, засвоєння правила поведінки в суспільстві;
- Компетентність спілкування державною мовою для прагнення відроджувати й вивчати оригінальну творчість народу, розуміння україномовних текстів різних жанрів.

Зміст уроку

I. Організаційна частина . Мотивація навчальної діяльності.

II. Актуалізація опорних знань.

1. Слухання вірша.

Півень, горобець, олень

Вчать абетку кожен день.

Крутять букви так і сяк,

Знають вже де м'який знак!

2. Поява гостя(оленя)

3. Завдання від гостя. Гра « Відшукай букву «ь»

І Ц Ъ И Е Ъ В И
С Ъ И Є В З Ъ Г
В Е Ъ И Ъ И З Ч
Г Ъ И В И І Ъ З

4. Робота в групах.

- Наш гість дуже любить квіти. Відшукайте квіти в назвах яких є «ь»

III. Повідомлення теми і завдань уроку.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу.

1. Утворення і читання складів з *ь* – *ьо*.

2. Робота над скоромовкою.

Ось пеньок, під ним – опеньки: тато, мама і маленькі.

Всі докупки притулились, тільки два десь загубились.

3. Музична фізкультхвилинка

4. Робота за букварем

1) Словникова робота

2) Слухання тексту, добір до нього заголовка.

3) Аналіз тексту та повторне читання учнями

V. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Загадки від оленя.

Я в хазяїна живу,

Сіно їм, овес, траву.

Працьовитий і грайливий,

Довгий хвіст, пухнаста грива (кінь)

Я маленький, я вухатий,

Сірий, білий, волохатий.

Я стрибаю, я тікаю,

Дуже куций хвостик маю. (заєць)

Гордо голову тримає,

Перед вітром не схиляє,

Має атласний жупан
Лицар квітів – пан ... (тюльпан)

На дворі і на току —
Скрізь луна: «Ку-ку-рі-ку!»
Гордо птах цей походжає,
Дуже пишний хвостик має,
Шпори, гребінець чарівний!
Що за птах цей, дітки? ... (півень)

В жовте лист пофарбувала,
Урожай с полів зібрала.
Золотить деревам коси
Чарівна цариця – ... (осінь)

2.Визначення букви « знак м'якшення» в словах – відгадках за допомогою цеглинок LEGO.

VI. Підсумок урою. Рефлексія.

Вправа « Незакінчене речення»

Сьогодні на уроці я дізнався...

Мені сподобалось.....

Мені вдалося....

Я бажаю тому,хто сидить біля мене поруч....

Лариса Артеменко

Інтегрований урок в 3 класі

з образотворчого мистецтва, природознавства та позакласного читання

з нетрадиційною технікою роботи зубною щіткою

Тема «Як птахи врятували ліс»

Мета:

навчальна: розширювати й поглиблювати знання дітей про птахів; вчити розрізняти птахів за своїм зовнішнім виглядом; пояснити ланцюжок живлення в природі: листя – шкідливі комахи – птахи; розкрити з дітьми таємницю природи: птахи – це тварини, що народжуються двічі; уточнити уявлення про користь птахів; навчити розмальовувати птахів за зразком (техніка роботи зубною щіткою); вчити розфарбовувати яєчка та робити плямки на них тичкою;

розвивальна: розвивати відчуття колірної гармонії: уміння «входити» в образ, передавати характерні риси живих істот: розвивати мовлення та акторські здібності;

виховна: пояснити дітям правила поведінки в лісі: виховувати любов і дбайливе ставлення до пернатих друзів, викликати бажання їх оберігати

Тип уроку: інтегрований (образотворче мистецтво, природознавство, позакласне читання)

Місце проведення: класна кімната

Тип: урок застосування знань, умінь, навичок

Методи та прийоми, що використовуються вчителем на уроці: розповідь, бесіда, демонстрація наочності, порівняльний аналіз, пояснення, робота в групах, гра, казка, проблемна ситуація, ситуативне завдання, виставка

Обладнання: діаграма «Ліс»; лісовичок, маски птахів; деревце, гнізда, птахи, пташенята, кошики з яєчками; силуети птахів, запис музики «Пісні лісу»; гуашеві фарби, пензлики, зубні щітки, тички, клей; заготовки дзьобиків, лапок, крилець, очок, хвостиків; інструкційні картки; музичний супровід; комп'ютер; підручники: Грущинська І. В. «Природознавство» 3 клас,

Резніченко М. І. «Образотворче мистецтво» 3 клас; оповідання К. Марукаса «Чому плакала пташка?».

Перебіг уроку

I. Організація класу

Ми всі веселі і кмітливі,
Серйозні і непустотливі,
Допитливі, цікаві, чемні.
В розмові з старшими приємні.
Ми всі любимо природу:
Турбуємось про чисту воду,
Дерева, квіти доглядаємо,
Вдома старшим помагаємо,
Тваринок ми маленьких любимо,
Гілочок ми не зламаємо,
Взимку про пташок ми дбаємо.
Жарти любимо і сміх.
Тут ви бачите нас всіх.

II. Актуалізація опорних знань

Сьогодні у нас незвичайний урок.
Сьогодні ми зробимо ще один крок
В країну Весну, в країну чудову.
Що нас чекає – нам ще невідомо.
Рукою легенько я лиш махну
І в казку чудову вас всіх поведу.

Казка про ліс

Одного ранку я вирішила намалювати ліс. Я намалювала берізки і ялинки, дуби і сосни, кущики, травичку і квіти. А в куточку намалювала лісовичка. Подув вітерець — і все ожило. Глянула я на свій ліс і мені здалося, що тут

чогось не вистачає. І раптом я почула хрипливатий голос лісовичка: «У твоєму лісі немає комах». І справді. Я намалювала комах і ліс ще більш ожив. Та раптом він став чорніти, кудись зникли листочки. Хто міг це зробити? (*Гусінь, шкідливі комах.*)

Я не хотіла, щоб мій ліс загинув, але не знала, що мені робити? Тоді я знову почула хрипливатий голос: «Візьми ось це!» — сказав лісовичок. Я простягла руку, і в мене в руці з'явилося маленьке зеленувате з плямками... Що ж це таке? (*Яєчко.*)

— А хто в лісі міг знести яєчко. Можливо курочка? (*Ні, пташечка.*)

— А яке яєчко може врятувати мій ліс? (*Із яєчка вилупиться пташеня, а із пташеняти виросте пташка.*)

— Так, на весні в лісі відбувається дивина. Усі пташки відкладають у гніздечка яєчка і висиджують пташенят. Пташенята народжуються слабенькими, зовсім беспорядними, і єдине, що можуть робити — це дуже багато їсти, від чого швидко ростуть. (*Учитель показує гніздечко, яєчко, пташенятко, пташку.*)

— Як же ми можемо врятувати ліс? Можливо, це дереву допоможе?

На листочках напис був.

Летів щиглик і крилом махнув,

Всі слова порозсипав,

Щоб ти хуленько їх зібрав.

Якщо правильно розставите,

То прислів'я прочитаєте.

(Де багато пташок, там нема комахок.)

— Як ви розумієте це прислів'я? (*Пташки їдять шкідливих комах, приносячи цим велику користь.*)

— Так, щоб врятувати ліс, треба поселити в ньому пташок. Може, допоможете мені?

III. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

— Отже, у нас дуже відповідальне завдання: врятувати ліс. Працюватимете ви в групах. Кожна група оформлятиме своє гніздечко. Прошу підійти до цього

деревця й вибрати пташку.

Діти називають пташок. Учитель вручає кожній групі (перша група – циглик, друга група – вивільга, третя група – синиця, четверта група – повзик, п'ята група – соловей) чарівний кошик від лісовичка

IV. Пояснення вчителем поставлених завдань

— У чарівному кошику ви знайдете пташок, та не простих, а з тіста солоного виліплених. Пензлик лиш слід вмочити в гуаш, і оживе твоя пташечка враз. А ще цікавіше розмальовувати пташку зубною щіткою.

Техніка роботи зубною щіткою:

- вмочити щітку у воду, набрати фарбу й легкими рухами нанести на пташку;
 - малювати можна кінчиком щітки і усією її площиною;
 - рука може рухатися по колу і по спіралі, знизу догори й навпаки;
 - малювати пташку слід за зразком і починати розмальовувати із світлих тонів!
- Око краще зробити тичкою.

— Ось ці маленькі клубочки — пташенята. Щоб вони ожили, слід наклеїти їм на голівки, дзьобики й очі, та на тулуб — крильця, хвостики і лапки. Перед вами інструкційні картки, які допоможуть працювати. Клею слід набирати на пензлик небагато і деякий час потримати деталі на повітрі для міцного скріплення.

— Яєчка ми зліпили напередодні із солоного тіста. Порахуйте їх! Вам слід нанести потрібний фон, а потім за допомогою тички зробити відповідні ямки. Перед вами також інструкційні картки. У кого виникнуть запитання, я відповім.

V. Фізкультхвилинка (під спокійну музику)

А щоб гарно все робити.

Треба трішки відпочити.

Трава – низенька-низенька.

Дерева – високі-високі.

Вітер дерева колише, гойдає.

То вправо, то вліво хитає.

То вперед, то назад.

То вниз пригинає.
Птахи у лісі літають,
Птахи комах поїдають.
Пір'ячко чистять, крильцями виправляють,
Пісеньку гарну на весь ліс співають.
А діти тихенько за парти сідають
І до роботи приступають.

VI. Самостійна робота

Музичний супровід – «Пісня лісу».

Індивідуальна допомога дітям.

Бесіда з кожною групою дітей:

- Чому вибрали саме цю пташку? Що про неї знаєте?
- Хто подарував пташці таку сукню? Які в неї яєчка?
- Який голос?
- Де буде своє гніздо?

VII. Гра «Дитинчата»

- Утворіть від назв цих пташок назви їхніх дитинчат:

Шпак – *шпаченя*

Сорока – *сороченя*

Ворона – *вороненя*

Щиглик – *щигля*

Синиця – *синича*

Соловей – *солов'я*

Дятел – *дятленя*

Доповнення знань дітей цікавими пізнавальним матеріалом, якщо є резервний час

Проблемна ситуація

- У гніздо соловейка підкинули яєчка. Хто це міг зробити? (*Зозуля*) Чому? (*Бо свого гнізда не має.*)
- Послухайте, як гарно співають птахи! Пісню вони супроводжують

влаштування гнізд, висиджування пташенят.

— Птахи – невід’ємна частина природи. Тому ніколи не забувайте, що в лісі не можна галасувати, голосно вмикати музику. Так можна злякати пташку, вона злетить з гнізда, яєчка, які вона висиджувала, захолонуть, і з них ніколи не виведуться пташенята. Краще послухайте, як шумить ліс. Якщо знайшли гніздечко, не зачіпайте його, бо пташка помітить і покине його. Краще спостерігайте і побачите багато цікавого. Не чіпайте, та й іншим не дозволяйте брати яєчка.

Ситуативні завдання

Діти побачили в лісі маленьке пташенятко. Дівчинка сказала: «Заберімо його із собою і виростимо». А хлопчик відповів: «Ні, нехай залишається!»

— Допоможіть дітям роз’яснити цю суперечку. *(На основі оповідання К. Марукаса «Чому плакала пташка?».)*

VIII. Виставка робіт учнів

Учні кожної групи збирають своє гніздечко і по черзі несуть до «Лісу». Прикріплюють гніздечко і пташку

— Як ви гадаєте, чи загине тепер наш ліс? Яким він став? Помилуйтеся. Чи подобається вам такий ліс?

— У природі пташки не будують свої гніздечка так близько одна від одної. У кожної є своя територія. Але не забувайте, що створювали ми сьогодні лісову науку, і допоміг нам у цьому наш лісовичок. А ось ще одне чародійство лісовичка — наші птахи заговорили дитячими голосочками.

IX. Підсумок уроку

Діти в масках птахів

1. Скільки тут пташок літає,
Дзвінкий спів кругом лунає,
Всюди сонце пригріває
І літає комашня.
2. Жовтогруда я синичка,
Не хвилюйся задарма.

За добу комах з'їдаю,
Скільки важу я сама.
3. Кожний кущик, кожну гілку
Облітаю залюбки.
Щоб не шкодили ніскільки
Їм зажерливі жуки!
4. Сили в крилах не жаліє
Кожна пташка – ні-ні-ні!
Всюди гусінь поїдає
На зеленому гіллі.
5. Пробудивсь на зорі –
Застрибав по корі.
Де сховався жучок
Короїд-черв'ячок?
6. Лиш прицілився – стук-стук!
І вже в дзьобі жук,
Деревце не одне звеселяє гучне
«Стук-стук-стук! Стук-стук-стук!»
То личинка, то жук!
7. Всю весну і ціле літо
Бережемо ми наш гай
І веселими піснями
Звеселяєм рідний край!
8. Бережемо ліс ми, бережемо води,
Як матусю рідну, бережем природу,
Бережемо кожну квіточку й травинку,
Бо ми всі природи рідної частинки.
9. Природа рідна – наша втіха,
Тож, хай вона не знає лиха,
Ми всі господарі природи,

Тож, бережімо її вроду!!!
10. Квіточку кожну, кожну травинку
Пташку маленьку плекай, бережи!
Іншим всім людям, всім своїм друзям
Теж покажи!

Список використаної літератури

1. Грущинська І. В. «Природознавство» 3 клас, ст. 112-113, 2013 р.
2. Комп'ютерна казка про кольори: 5 уроків для молодших класів //Мистецтво та освіта. – 2009. - № 2. – С. 40-43.
3. Лелека ловить жабенят: інтегрований урок з образотворчого мистецтва та природознавства //Мистецтво в школі. - 2011. - № 2. С. 4-7.
4. Марченко Н. М. Вірші на уроках образотворчого мистецтва //Все для вчителя. - 2006. - Черв. № 11/12. - С. 65-68.
5. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – 392 с.
6. Образотворче мистецтво у школі //Шкільний світ. - 2008. - Січ. № 4. - С. 1-20. - Викладання світової художньої культури; Казки та ігри на заняттях; Програма «Живопис»; розробки уроків.
7. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Образотворче мистецтво» 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012.
8. Резніченко М. І., Трач С. К. «Образотворче мистецтво» 3 кл., ст. 53-54, 2013 р.
9. Творчі завдання, дидактичні ігри...: на допомогу вчителю образотворчого мистецтва // Все для вчителя. - 2008. - Черв. № 6. - С. 61-90.
10. Федун С. І. Розробки уроків образотворчого мистецтва: Методичний посібник для вчителів / Сергій Ігоревич Федун, Тетяна Єгорівна Рубля. - Вінниця: Нова книга 3 клас. - 2004. - 64 с.

Інтегрований урок позакласного читання та природознавства для 3 класу

“Весна іде – красу несе”

Автор: вчитель початкових класів Куцій Галина Іванівна

На сучасному етапі розвитку національної освіти необхідно спиратися не лише на традиційну методику чи перевірені практикою здобутки, а й шукати нові підходи до розв’язання завдань, поставлених сьогоднішнім. Одним з внутрішніх резервів підвищення результативності навчання є проведення інтегрованих уроків.

Запропонований інтегрований урок поглиблює знання дітей про найхарактерніші ознаки весни, удосконалює навички правильного, свідомого, виразного читання, формує вміння сприймати і відчувати емоційний зміст слова, розвиває пізнавальні інтереси учнів через дидактичні ігри, нестандартні завдання та створення міні-проєкту «Чому веселка різнокольорова?»

Тема. Весна іде – красу несе.

Мета. За допомогою літературних творів поглибити знання дітей про найхарактерніші ознаки весни, удосконалювати навички правильного, свідомого, виразного читання; формувати вміння сприймати і відчувати емоційний зміст слова; збагачувати словниковий запас учнів.

Розвивати пізнавальні інтереси учнів через дидактичні ігри, нестандартні завдання та створення міні-проєкту «Чому веселка різнокольорова?»

Виховувати любов і бережливе ставлення до природи, вміння спостерігати її красу; виховувати віру в свої сили, почуття прекрасного, доброти, товариствості.

Обладнання. Мультимедійне забезпечення, сигнальні картки, словникова скринька, презентація «Весна в мистецтві», запис А. Вівальді «Пори року. Весна», капелюшки, конверти з завданнями-інструкціями для створення міні-проєкту, малюнок веселки, крапельки для самооцінювання, кольорові стрічки.

Тип уроку. Інтегрований урок позакласного читання та природознавства

Хід уроку

I. Організація класу. Емоційний настрій учнів

Любі діти! У наш клас

Завітали гості щирі,

Привітайте в добрий час

Гостей усмішкою й миром!

Ми вам раді, люди добрі,

І вітаєм щиро вас,

І запрошуєм ласкаво

На урок у третій клас.

Сьогодні у нас особливий урок. Я бачу, що ви трохи схвилювані, але блиск ваших очей свідчить, що ви повні енергії й готові до співпраці. Чого ви очікуєте від цього уроку? (Відповіді дітей)

– Сьогодні я очікую, що ви, діти, будете активними, дружними, виразно читатимете, будете творчо мислити, фантазувати, вміло виконувати завдання.

Слайд 2

Девіз нашого уроку:

Не просто слухати, а чути.

Не просто дивитися, а бачити.

Не просто відповідати, а міркувати,

Дружно і плідно працювати.

- Я б хотіла, щоб протягом уроку ви дотримувалися цього девізу. Під час відповідей використовуйте слова «Я думаю», «Мені здається», «Я згоден з..», «Я думаю інакше» і т. п.

– Успіху всім!

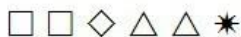
II. Повідомлення теми, мети і завдання уроку

Сьогодні, діти на нас чекає зустріч з цікавим та прекрасним. Тож будьте пильні, постарайтеся душею відчувати те, про що піде мова. Тема нашого уроку зашифрована тут.

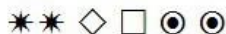
Слайд 3

Однакові літери займають ті ж місця, що й однакові фігури. Якому слову відповідає нижній малюнок?

В В С Е Е А

А С В В Н Н

В(Е, И?) СНА

- Поясніть правопис слова.

Слайд 4

- Прочитаємо разом тему уроку. Отже, всі розмови сьогодні будуть тільки про неї, про весну.

III. Мовна розминка. Мозковий штурм

- Гра «Фотооко»

Швидко прочитай слова з карток (віконце, заглядає, у наше, Весняне, сонце)

- Склади речення (Весняне сонце заглядає у наше віконце)
- Промовте речення з логічним наголосом на кожному слові по порядку.
- Назви в реченні слово, у якому звуків більше, ніж букв
- Який художній прийом використано в реченні?
- Прочитайте речення, щоб воно було ось таке (?), (L), (J)

IV. Перевірка домашнього завдання

– Весна – це світле свято відродження природи. Весною на землі розквітає нове життя, розпускаються бруньки на деревах, з'являється несмілива зелень трави, комахи виповзають із щілин на сонечко та гріють свої слабкі крильця. Перехожі посміхаються один одному і настрій часто такий, що хочеться співати.

1) Гра «Асоціації»

Слайд 5

Доберіть асоціації до слова *весна*

– Дуже добре.

– З якими творами про весну ви познайомилися вдома самостійно?

Бажано називати і автора твору.

- Яке оповідання вам сподобалося?
- Діти, зверніть увагу на книги, які стоять перед вами. Які ще книги про весну ви читали вдома?

(Діти називають, вчитель виставляє книги на виставку)

2) Гра «Вірю – не вірю» (запитання по творах, прочитаним вдома самостійно)

- Якщо вірите – зелена долонька, якщо ні – червона. Доведи словами з тексту. Називай автора та назву оповідання.
- Рано-вранці **горобчик** прокинувся, поглянув з високого ясеня на снігові кучугури, на заячі сліди біля старого пенька. (-)
- Була середина березня. Ми з нетерпінням чекали, коли до нас у садок прилетять старі знайомі – шпаки.(+)
- Синичка смачно поснідала **зернятками** й знову заспівала.(-)
- Вже перейшло на другу половину березня, дні стояли **теплі**, сніг в **лісі розтанув**.(-)
- Бабуся Настя нічого так не любить, як садити **квіти**.(-)
- Отож я взяв ножа, обережно, щоб не пошкодити корінчика, вивільнив берізку із цементного полону.(+)

3) Інценівка уривку казки «Як зайчик весни дочекався»

– Діти уривок з якої казки ви побачили?

4) Які з прочитаних творів вчать охороняти та захищати природу? («Шпаки», «Калина», «Берізка», «Лісові їдальні»)

Слайд 6

Вузлик напам'ять

– Діти, завдати болю природі – то не хитра справа.

– Прочитайте і скажіть, як ви розумієте рядки з твору словацького поета Павла Гнездослава?

Я зірвав квітку – і вона зів'яла.

Я зловив метелика – і він

помер у мене на долоні.

І тоді я зрозумів, що доторкнувся

до краси можна лише серцем.

- Діти, встановіть “ кордони “ між словами у прислів'ї. (На партах жовті смужки із завданням. Діти працюють в парі)

Доприродиненесишкоди.

(До природи не неси шкоди).

V. Робота над темою уроку

Слайд 7

1. Робота над віршем Н. Забіли «Весна» (с. 110-111 «Позакласне читання»).

 - Сьогодні ми познайомимося ще з одним твором про весну. Це вірш Наталі Забіли «Весна»
 - Виразне читання вірша вчителем напам'ять.
 - Коли будете слухати, намалюйте в уяві картини почутого
 - Що ви уявили під час читання?
 - Словникова робота. Читання слів «луною» за вчителем.

Лани – поля

Перелоги – ділянки землі, які не обробляли більше року і не вирощували на них сільськогосподарські рослини.

Паростки – молоді пагони, ростки рослин

Правиця

Лівиця

Сережки

Котики

Линуть – плавно, легко рухаються

- За допомогою словникової скриньки дай тлумачення словам перелоги, паростки.
- Прочитай в книзі тлумачення слів правиця, лівиця.
- Назви багатозначні слова.

Слайд 8

Сережки – це зібрані дрібні квіти берези.

– Під час цвітіння вони виділяють багато пилку, який розноситься вітром.

– Бджоли, що прокинулись від зимового сну також полюбляють відвідувати берези. Адже з їхніх бруньок вони беруть речовини для бджолиного клею – прополісу.

Слайд 9

Котики – квіти верби. Освячені на вербну неділю котики верби мають цілющі властивості, особливо від хвороб горла.

- Доберіть синоніми до слів лани, линуть.

3. Гра «Я тобі – ти мені». Напівголосне читання вірша учнями в парі по рядочку.

- Які завдання ставимо перед собою під час читання?

4. Робота над змістом і вибіркоче читання вірша.

- Які ознаки весни є у цьому вірші?
- Які художні прийоми використав автор у вірші?
- Який настрій переважає у вірші?
- Який темп та інтонацію потрібно обрати, щоб передати цей настрій?

- Прочитайте окличні речення з відповідною інтонацією.
- Знайдіть рими до слів

Що таке рима?

Землі – малі,
правицю – травицю,
вгору – простору,
квіти – віти.

5. Читання з квіткою ланцюжком, «Диктори»

- Кому сподобався вірш за бажанням можете вивчити його вдома напам'ять.
6. Робота над анаграмою
- У вірші згадуються пташки. Прочитай анаграму на с. 111 і скажи, яка пташка на своїх крилах весну приносить.

Слайд 10

Є така народна прикмета: «Прилетіла ластівка – прийшла справжня весна».

7. Складання книжки-саморобки «Прикмети весни»

А які весняні прикмети ви знайшли вдома? (Діти читають)

У нас утворилася книжечка.

8. Весна в творах мистецтва

(звучить запис співу весняних птахів)

- Готуючись до сьогоднішнього уроку, я теж перечитувала твори про весну і хочу з вами поділитися одним з них.

(Виразне читання напам'ять поезії В.Сосюри «Люблю весну»)

Люблю весну, та хто її не любить,
Коли життя цвіте, як пишний сад.
І, мов у сні, шепочуть листя губи,
І квіти шлють солодкий аромат.
Люблю весну, коли плюскочуть ріки,
Коли рида од щастя соловей
І заглядає сонце під повіки
У тишині задуманих алей...
Люблю, коли блукає місяць в травах,
Хатини білить променем своїм
І п'є тепло ночей ласкавих,
А на лугах пливе туманів дим...
Весна вдягла у зелень віти в дуба,
уже курличуть в небі журавлі.
Люблю весну, та хто її не любить
на цій чудесній, радісній землі!

- Красиво, чи не так?
- Ви зараз почули спів солов'я. А за допомогою чого люди передають звуки весни? (за допомогою музики)
- До нас завітали весняні сопілкарі.

IV. Фізкультхвилинка

V. Творче перенесення знань і навичок учнів у нові ситуації

Весна – це не тільки тепле ласкаве сонечко, але й життєдайний дощик.

1. Відгадайте загадку

Тільки дощик прошумів
За лужком, за лісом,
Хтось у небі рушничок
Вишитий повісив.
Хто вгадає з діточок,
Що воно за рушничок?
(Веселка)

2. Слайд 11.

Сьогодні на уроці ми спробуємо створити міні-проект «Чому веселка різнокольорова?»
Слайд 12

Працювати ми будемо за методикою капелюшків мислення в трійках. Прошу трійки зайняти свої місця.

Слайд 13

Перший капелюшок – червоний, факти та інформація, що означає слово веселка.

Вправа «Збери текст»

Слайд 14

Оранжевий колір – емоції, почуття.

Вправа «Аплікація» (Зроби аплікацію, розкажи та покажи, як виникає веселка. Користуйся «Словниковою скарбничкою» с. 25)

Слайд 15

Жовтий колір – увага. Із запропонованої інформації вибрати неправдиву або зайву.

Вправа «Знайди зайве»

1. Веселка має вигляд прямокутника.
2. Веселка має вигляд дуги. А якщо дивитися з літака – то кола.
3. Буває подвійна веселка.
4. Веселка буває тільки взимку.
5. Іноді спостерігається нічна веселка.
6. Часто в небі з'являється перевернута веселка.

Слайд 16

Зелений капелюх – переваги

- Подумайте, навіщо займатися проектами? Що дасть нам сьогоднішній проект? Для чого робити досліді? Які будуть результати?
- Скласти сенкан з іменником *веселка*

- *Веселка*
- 3. *Яскрава, різнобарвна*
- 4. *З'явилася, виблискує, чарує*
- 5. *Висить коромислом після дощу*
- 6. *Райдуга)*

Слайд 17

Блакитний – дослідження

Я запропоную вам малюнки, вам потрібно розповісти, як можна в домашніх умовах отримати веселку. Можливо, запропонуйте свій спосіб.

Слайд 18

Синій – контроль над процесом мислення.

Дощик, що передував появі веселки, розмив рядочки вірша. Відновіть його.

Гра «Дешифрувальник». Скласти вірш про веселку

Склади вірш про веселку, вставивши в текст слова для довідок. Виразно прочитай його.

Веселкова лічилка

В лузі дощик із квіток

кольоровий сплів _____

У долину, аж до річки,

простяглись барвисті _____

Ось червона, перша стрічка, —

колір стиглої _____.

Друга — наче _____,

що оранжеві в них спинки.

Третя — жовта, наче сонце

зазирає у _____.

А четверта — то зелена,

як листок берізки, _____.

П'ять — блакитна, барвінкова,

наче квіточка _____.

Шоста — синя, як ті _____,

що дощі вмивали й зливи.

Сьома — вкрили ліс та балки

фіолетові _____.

Із семи стрічок веселих

утворилася _____,

і щоб знати кольори,

їх ти ще раз _____.

Довідка: вінок , сунічки, віконце, фіалки, клена, святкова, веселка, сливи, повтори, стрічки, мандаринки.

Фіолетовий. Прикмети, пов'язані з веселкою.

- Сьомим капелюшком буду сьогодні я.
- Якщо веселка розташовується високо — бути гарній погоді, в іншому випадку-погода намічається погана.
- Коли у небі з'являються одночасно кілька веселок, це на тривалий теплий дощ.
- Веселка вище зміну погоди: вечірня — гожу, а ранкова — дощову.
- Зелена веселка — на дощ, а жовта — на гарну погоду, червона — на спеку і вітер.
- Якщо веселка після дощу швидко зникає — буде хороша погода, коли ж довго п'є воду на негоду.
- Висока, крута веселка — на вітер, низька, положиста — на дощ.
- Побачити подвійну веселку – добра прикмета. Це до удачі, здійснення бажань. Отже, якщо вам пощастило побачити подвійну веселку, поспішіть загадати бажання, і воно обов'язково здійсниться.

VII. Узагальнення та систематизація навчальних досягнень дітей

Трійки закінчили роботу, оберіть спікера, віддайте йому капелюшок та займіть свої місця. Пропшу групи презентувати свої роботи. Почнемо з зеленого капелюха. Вчитель на слайдах уточнює інформацію дітей.

Завдання-інструкція

1. Прочитай речення.
 2. Пронумеруй порядок речень так, щоб вийшов текст.
 3. Прочитай текст виразно ланцюжком.
- Має багато назв: дуга, туга, смок, веселуха, коромисло, райдуга.
 - Відоме повір'я, що райдуга своїм краєм вказує скарби на землі.
 - Веселка – небесне явище.
 - Вона вважається ознакою доброзичливого ставлення богів, дорогою янголів на землю.
 - Зоветься «веселка» від того, що в час її появи небо роз'яснюється від хмар, робиться веселим.

Слайд 19

Іде дощик, потім на небі з'являється сонечко. Його крапельки проходять крізь краплі дощу і утворюється різнобарвна веселка.

Слайд 20

Дуги веселки різнокольорові, але щоб вони з'явилися, необхідний сонячний світло. Сонячне світло здається нам білим, але насправді складається з кольорів спектру. Ми звикли розрізняти у веселці сім кольорів – червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий, але так як спектр безперервний, то кольори плавно переходять один в одного через безліч відтінків.

Кольорова дуга з'являється тому, що промінь світла заломлюється в краплинах води, а потім, повертаючись до спостерігача під кутом в 42 градуси, розщеплюється на складові частини від червоного до фіолетового кольору.

Яскравість відтінків і ширина веселки залежать від розміру крапель дощу. Чим більша краплі, тим вже й яскравіше веселка, тим у ній більше червоного насиченого кольору. Якщо йде дрібний дощик, то веселка виходить широка, але з бляклими помаранчевими та жовтими краями.

Слайд 21

Ми найчастіше бачимо веселку у формі дуги, але дуга – це лише частина веселки. Веселка має форму кола, але ми спостерігаємо лише половину дуги, тому що її центр

знаходиться на одній прямій із нашими очима і Сонцем. Цілком веселку можна побачити лише на великій висоті, з борту літака або з високої гори.

Слайд 22

А іноді сонячний промінь може спорудити на небі відразу дві, три, а то й чотири веселки. Перевернута веселка-явище досить рідкісне.

Туманна веселка або біла з'являється при освітленні сонячними променями слабкого туману, що складається з дуже дрібних крапельок води. Така веселка являє собою дугу, пофарбовану в дуже бліді кольори.

Слайд 23

Місячна веселка або нічна веселка з'являється вночі і породжується Місяцем. Місячна веселка спостерігається під час дощу, який йде напроти Місяця.

Вогняна веселка – це рідкісне оптичне атмосферне явище.

Зимова веселка – це дуже сумне явище. Таку веселку можна спостерігати тільки взимку, під час сильного морозу, коли холодне Сонце сяє на блідо-блакитному небі, а повітря наповнене маленькими кришталіками льоду.

Слайд 24

- Ще веселку можна отримати методом димки, за допомогою компакт-диска та пускаючи мильні бульбашки.

Слайд 25

– Пропоную вивчити цікавий віршик для запам'ятовування кольорів веселки

Ч(чом)

П(поважні)

Ж(журавлі)

З(знов)

Б(агато)

С(смажать)

Ф(фрі)

VIII. Підбиття підсумків інтегрованого уроку. Оцінювання

- **Самооцінка.**

Дуже ви були старанні –

Отже, всі ви учні гарні.

І за труд ваш на уроці

Вам подякувати хочу!

Слайд 28

– А зараз самі оцініть результати своєї діяльності на уроці.

– Якщо ви вважаєте, що робота на уроці вам давалась легко і ви зовсім не відчували труднощів, – прикріплюйте на крапельку зверху веселки. Якщо ви відчували певні труднощі і під час виконання завдань про щось запитували у мене чи в когось із однокласників – чіпляйте крапельку на середину веселки. І якщо потребували значної допомоги вчителя або учнів, прикріпіть крапельку до синьої стрічки.

– Як бачите, із маленьких крапельок зусиль та старань складається яскрава веселка ваших знань. То ж я бажаю вам завжди бути успішними, розумними і обов'язково упевненими в собі.

2) Складіть асоціативний куц до слова веселка.

А ще «Веселка» – це відоме видавництво дитячих книжок. (Показ виставки)

Після уроку відвідайте бібліотеку і візьміть почитати книги видавництва «Веселка»

3. Гра «Інтерв'ю»

Годинник невтомний показує враз, що нашу роботу закінчити час.

- Чи справдилися ваші очікування від уроку?
- Чи було вам цікаво?
- Що вас здивувало?
- Про що б ви хотіли більше дізнатися?
- Покажіть свій настрій після уроку.
- Яку оцінку ви поставили б мені за урок?
- Підніміть ручки вгору. Підставте долоньки уявному сонцю. Чуєте поколювання в пальчиках? Це добре сонечко дає вам радість, наповнює вас своєю енергією, наповнює вас весною. Збережіть надовго в своєму серці відчуття світла, радості, весни, краси.

IX. Домашнє завдання.

Весна – оновлення життя. А хто подарував вам життя?

День матері – міжнародне свято. Його відзначають США, Швеції, Норвегії, Данії, Німеччині, Чехословаччині. В Україні офіційно відзначається щорічно у другу неділю травня. В цьому році це 10 травня. Темі «Святе слово – рідна мати» буде присвячено наш наступний урок позакласного читання

В класному куточку ви зможете ознайомитися з завданням до нього.

- А зараз сюрприз для гостей від учнів нашого класу.

(Пісня-танок про веселку)

Діти розтягують над гостями кольорові стрічки, імітуючи веселку.

- Кажуть, хто пройде під веселкою, у того здійсниться найзаповітніше бажання. А життя буде яскравим та насиченим. Прошу загадати бажання та пройти під нашою імпровізованою веселкою. І нехай воно неодмінно здійсниться. (Гості проходять під веселкою)
- Весна іде! Красу несе! З весною вас! Хай принесе вона не лише красу, а й радість, щастя, любов та надію в кожну вашу домівку. Хай додасть вам енергії сонця, рідної землі, чистої води та вільного вітру.

Урок: «Лексичне значення слова»

Клас: 2-А

Урок № 29.

Тема. Лексичне значення слова.

Мета: розширювати знання учнів про слово; вчити групувати предмети за певни ознаками; розвивати зв'язне мовлення учнів; збагачувати словниковий запас; ви вувати любов до природи.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Перевірка домашнього завдання

2. Каліграфічна хвилинка

— З останніх букв поданих слів утворіть нове слово. Запишіть його

Дід, синиця, кит, море, канал. (Дятел)

— Поділіть слово на склади.

— Роз'єднайте слова, напишіть каліграфічно.

Дятеллікуєдерева.

3. Робота над загадкою

— Поясніть значення слова-відгадки. Складіть з ним речення.

• Мене знайдеш у плащах. Пальтах, сукнях, піджаках. Чоловічих сорочках. Де ж іще? А ще — в річках. (Рукав)

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА МЕТИ УРОКУ

— Сьогодні ми продовжимо спостереження за роллю слів у мовле

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Робота за підручником (с. 62-63)

Вправа 7

— Розгляньте малюнки.

— Запишіть назви предметів у дві групи.

— Яке слово — назва грибів має інше значення?

— Відгадайте загадку.

• Вам про дивне диво

Розкажу правдиво.

Що малі звірята

Не могли впізнати?

Пробігала лиска.
— Величенька миска!
Пролітала сойка.
— Гарна парасолька!
А їжак міркує:
— Як ніхто не чує?
Парасолька свіжа,
Наче справжня їжа!
Жовті братики й сестрички
Називаються... (лисички).
— Складіть і запишіть з цим словом речення.

2. Фізкультхвилинка

3. Продовження роботи за підручником

Вправа 2

— Прочитайте текст. Про кого він? Які пташки згадуються в тексті? Як називають пташок, які відлітають у теплі краї?

Гра «Зимуючі — перелітні»

— Відгадайте загадки. Якщо птах перелітний, — помахайте руками, якщо зимуючий — сидіть спокійно.

- Маленький, сіренький

По гаях літає.

Уночі співає.

Як сонце заходить.

Він чарівний спів заводить. {Соловей}

- Вона животик жовтий має.

Ще й чорну краватку одягає.

Пташина жвава і маленька.

Співає дзвінко, веселенько, —

Той спів узимку кожен чує.

Шматочок сальця їй смакує.

Що ж це за пташка невеличка,

Чи здогадалися ви?.. (Синичка).

- Ноги довгі, мов жердини.

Чванькувата ця пташина,

Нові чоботи убрала.

По болоту почвалала. (Чапля)

- Дивний ключ у небі лине.

Не залізний, а пташиний.

Цим ключем в осінній млі

Відлітають... (журавлі).

- Чорно-біла, метушлива.

Голосно скрекоче.

Мабуть, злодійка-пташина

Знов щось вкрасти хоче.

Чи люстерко, чи намисто —

На це в неї вдосталь хисту,

Ох і пройда ж ти нівроку.

Хитра злодійка... (сорока).

— Як допоможемо зимуючим пташкам пережити люті холоди, завірюхи?

— Випишіть із тексту вправи 2 підкреслені слова. Доберіть до них слова, протилежні за значенням. (Відлігати — прилігати; чужі — рідні; далекі — близькі; теплі — холодні.)

— Спишіть останнє речення тексту. Яким одним словом можна назвати виділені слова?

Вправа 3

— Розгляньте малюнки.

— Виберіть і виконайте завдання.

V. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ. РЕФЛЕКСІЯ

— Що нового дізналися на сьогоднішньому уроці?

— Які завдання було виконувати цікаво?

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

С. 63.

1. Спишіть другий абзац вправи

2. Підкресліть слова, які відповідають на питання хто?

Урок: «Звук [г], позначення його буквою «ге»

Тема: Звук [г], позначення його буквою «ге». Звуковий аналіз слів. Читання складів, слів. Скоромовки. Виразне читання віршів.

Мета: навчити розрізняти в мовленнєвому ряді звук [г] та читати слова з новою буквою; розвивати фонематичний слух та артикуляцію учнів; розширювати словниковий та фразеологічний запас дітей; розвивати вміння робити висновки, міркувати за аналогією; виховувати пізнавальний інтерес до природи, здатність спілкуватися у процесі сумісної діяльності; виховувати дбайливе ставлення до птахів, прагнення охороняти природу.

Обладнання і матеріали: відеоматеріал, зображення предметних малюнків, нові слова, роздатковий навчальний матеріал, кольорові олівці, ЛЕГО.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент.

Станьте, діти, всі рівненько.

Посміхніться всі гарненько.

Посміхніться ви до мене,

і до гостей, і до себе.

Дзвоник дав сигнал – пора.

Починаймо навчання.

-Чи ж підготувалися ви до уроку?

Діти (хором):

Голова - щоб думати.

Вуха - щоб слухати.

Очі - щоб бачити.

Руки - щоб їх піднімати.

II. Підготовчі артикуляційно-слухові вправи.

1. Подули на пір'їнку на долоньці.
2. Понюхали квіточку.
3. Як шумить вітер?
4. Як ричить тигр?
5. Читання складів за таблицею хором (голосно, пошепки, протяжно, запитуючи, швидко)

III. Мотивація навчальної діяльності.

1. Послухайте звуки природи.

<https://www.youtube.com/watch?v=VIGk9BIVMns>

-Що ви чули? (спів пташок)

-Чи можна зараз почути спів пташок? Чому?

- Чи всі птахи відлетіли у вирій?

-Як ми допомагаємо птахам пережити зиму?

-До нас на урок завітала сьогодні таємна гостя. А хто вона ви мені скажете пізніше, коли виконаєте ряд завдань.

2. Відеоурок. <https://www.youtube.com/watch?v=bddMlg7O1Co> – (під час перегляду робимо паузи).

1) Загадка.

- Який ви почули новий звук у слові-відгадці?(артикуляція нового звука, порівняння зі звуком [г].

- Що нового ви дізналися про агрус?

Гра «Утвори склад»(до названого складу додати новий звук).

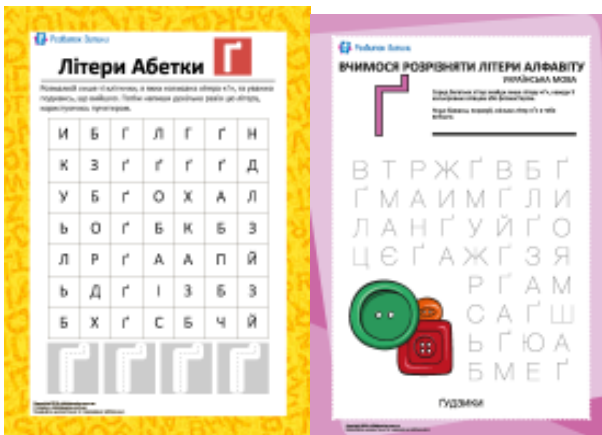
(У(гу), о(го), ру(гру), и(ги), рі(грі), ел(гел), ро(гро), от(гот), ав(гав)).

2) Гра « **Впіймай звук**», визначення місця знаходження звука у слові.

3) Знайомство з літерою.

- Знайдіть літеру «ге» в абетці.

Виконання завдання на картках. Викладання літери « ге» кубиками ЛЕГО.

Фізкультхвилинка.

4) Слова з літерою « ге». Допоможемо крокодилу Гені.

(гедзь, гудзик, гречний, ґрунт, гава, агрус, ганок).

5) Робота з Букварем ст.8.

(читання складів, пояснення значень нових слів)

(гвалт, гелгіт, газда, галаган, гердан, прогавити) .

6) Сприймання вірша на слух.

Кіт облизується ласо.
Гава в дзьобі держить м'ясо.
Ось поклала біля себе,
А коту того і треба.
Подивилась гава в бік –
Кіт за м'ясо та й утік.
А малятам смішно стало:
« Гава гаву упіймала».

Фізкультхвилинка.

7)Робота з ЛЕГО. (Показати відповідного кольору цеглинку. Зробити звуковий аналіз перших двох слів.)

	агрус		гвинт
	гвинт		агрус
	газда		газда
	гелгіт		гава
	гава		гелгіт
	гудзик		гудзик

8) Робота з Букварем с. 9 (Читання скоромовок та віршів.)

Вправа «Щоденні п'ять».

- Назви яких птахів згадувались у віршах?
- А чи не пора дізнатися про нашу таємну гостю. Розмалюйте всі фрагменти з літерою «ґ».

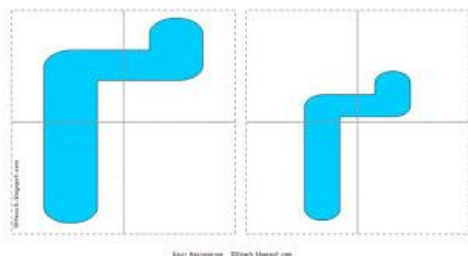

IV. Рефлексія.

- З яким звуком ми сьогодні ознайомились?
- Яка літера дає нам цей звук?
- Які нові слова запам'ятали?

А зараз у групах спробуйте скласти з пазлів літери г Г. Можете надрукувати та «оживити» вивчену літеру. На що вона схожа ?

*Роздрукуйте і заклеїтьте. Розрізте папір по лінії.
Можна давати дітям всі частини відрізки чи кожну букву окремо.*

- Оцініть свою роботу.

Використані джерела:

- <https://childdevelop.com.ua/worksheets/tag-li>
- <https://www.youtube.com/watch?v=VIGk9BIVMns> tera_2g/
- <https://www.youtube.com/watch?v=bddMlg7O1Co> –

Ministerstwo Edukacji i Nauki
00-529 Warszawa
Wspólna 1/3

DKOPP-WOKO.442.4.2023.MK

Warszawa, 2023-04-19

Fundacja PROSVITA

INFORMACJA

Wysłano z EZD PUW

Pan
Marek Syrnyk

Szanowny Panie!

Odpowiadając na pismo w sprawie organizacji zajęć w międzyszkolnych zespołach nauczania języka mniejszości narodowej uprzejmie wyjaśniam, że zgodnie z § 21 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (Dz.U. z 2019 r. poz. 502) zajęcia dydaktyczno-wychowawcze w szkołach, w których kształcenie odbywa się w formie dziennej, są realizowane przez 5 dni w tygodniu.

Z poważaniem

Dokument został podpisany, aby go zweryfikować należy użyć
oprogramowania do weryfikacji podpisu

Data złożenia podpisu: 2023-04-19T13:26:16.670Z

Podpis elektroniczny

Ministerstwo Edukacji i Nauki

Informacja Ministra Edukacji i Nauki

- 1) Na temat sytuacji i problemów oświaty mniejszości ukraińskiej i białoruskiej w Polsce.
- 2) Na temat możliwości wspólnego nauczania języków ukraińskiego i białoruskiego uczniów należących do mniejszości ukraińskiej i białoruskiej oraz obywateli Ukrainy i Białorusi w wieku szkolnym przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Ad 1.

Informacje ogólne:

Obywatele polscy pochodzenia białoruskiego i ukraińskiego mają status mniejszości narodowej, przyznany na podstawie przepisów ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym.

Przepisy art. 13 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty umożliwiają organizowanie w szkołach publicznych - na wniosek rodziców - zajęć służących podtrzymaniu tożsamości językowej i kulturowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym przez organizowanie nauki języka mniejszości, nauki własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa.

Nauka języka mniejszości narodowej może być prowadzona:

- 1) w osobnych grupach, oddziałach lub szkołach;
- 2) w grupach, oddziałach lub szkołach - z dodatkową nauką języka oraz własnej historii i kultury;
- 3) w międzyszkolnych zespołach nauczania.

Wniosek rodziców dotyczy całego okresu nauki w przedszkolu lub szkole, zatem nie musi być ponawiany w kolejnym roku szkolnym. Złożenie przez rodziców wniosku oznacza obowiązek uczestniczenia ucznia w zajęciach zarówno z języka mniejszości ukraińskiej, jak i własnej historii i kultury, przy czym:

- ocena z języka mniejszości jest wliczana do średniej ocen ucznia i ma wpływ na jego promocję,
- ocena z historii i kultury własnej mniejszości jest wliczana do średniej ocen ucznia, nie ma jednak wpływu na jego promocję.

Szkoła może również, za zgodą organu prowadzącego, zorganizować naukę geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa.

Nauczanie języka mniejszości narodowej może być prowadzone w szkołach w różny sposób:

- 1) język ten może być językiem nauczania szkolnego (wykładowym): wówczas zajęcia edukacyjne w klasie są prowadzone w tym języku z wyjątkiem zajęć obejmujących edukację polonistyczną na etapie edukacji wczesnoszkolnej, a na dalszych etapach edukacyjnych - z wyjątkiem języka polskiego oraz treści dotyczących Polski w nauczaniu historii i geografii,
- 2) język mniejszości może być drugim, obok polskiego, językiem nauczania: wówczas zajęcia w dwóch językach są prowadzone z co najmniej czterech obowiązkowych zajęć edukacyjnych, z wyjątkiem zajęć obejmujących język polski, część historii dotyczącą historii Polski i część geografii dotyczącą geografii Polski,
- 3) język mniejszości może być dodatkowym przedmiotem dla ucznia, który pobiera naukę w szkole w języku polskim.

Podobne zasady dotyczą przedszkoli. Wybór sposobu organizowania nauki języka mniejszości zależy zarówno od potrzeb zgłaszanych przez środowisko mniejszości wobec organów prowadzących, jak i od możliwości kadrowych, jakimi dysponuje przedszkole lub szkoła.

Wymiar godzin zajęć z języka mniejszości zależy od sposobu jego nauczania. W przypadku, gdy język ten jest dodatkowym przedmiotem, zajęcia są prowadzone w wymiarze 3 godzin tygodniowo. W pozostałych przypadkach wymiar godzin jest większy (4-5 godzin). W liceum i technikum nauka języka mniejszości może być prowadzona także w zakresie rozszerzonym. W zależności od liczby uczniów zgłoszonych na naukę języka mniejszości w danej szkole, zajęcia mogą być organizowane w grupach oddziałowych, międzyoddziałowych, międzyklasowych lub międzyszkolnych. Minimalna liczba uczniów, dla której organizuje się naukę języka mniejszości w przedszkolu (szkole) lub w międzyprzedszkolnym (międzyszkolnym) punkcie nauczania wynosi 3.

Nauczanie języka mniejszości, własnej historii i kultury oraz geografii odbywa się na podstawie programów nauczania dopuszczonych do użytku w szkole przez dyrektora szkoły. Warunkiem dopuszczenia jest zgodność programu z podstawą programową wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego.

Język mniejszości narodowej (białoruskie czy ukraińskiej) jest uwzględniony także w przepisach oświatowych, dotyczących przeprowadzania sprawdzianu ósmoklasisty i egzaminu maturalnego. Dla absolwentów, którzy uczestniczyli w zajęciach z języka mniejszości, język ten jest obowiązkowym przedmiotem maturalnym w części pisemnej (na poziomie podstawowym) i ustnej (bez określenia poziomu). Absolwenci szkół lub oddziałów, w których zajęcia edukacyjne były prowadzone w języku mniejszości narodowej mogą zdawać na egzaminie maturalnym przedmioty w języku polskim lub w języku danej mniejszości.

Opisane wyżej zasady dotyczą wyłącznie uczniów i rodziców - obywateli polskich. Nie mają zastosowania wobec uczniów - obywateli Ukrainy czy obywateli Białorusi.

Statystyka:

Dane o uczniach uczących się języka mniejszości białoruskiej lub ukraińskiej w dniu 10 stycznia 2023 r., w podziale na typy podmiotów oraz typy oddziałów. Dane według stanu bazy danych SIO na dzień 10 stycznia 2023 r.

Typy oddziałów	Język mniejszości	Typ podmiotu					Razem
		Przedszkole	Szkoła podstawowa	Liceum	Technikum	Branżowa szkoła I stopnia	
grupa nauczania języka mniejszości	białoruski	49	996	22			1 067
	ukraiński	183	1 331	70	3	5	1 592
oddział podstawowy dwujęzyczny dla mniejszości narodowej	białoruski			93			93
	ukraiński	155	122	21			298
oddział podstawowy z dodatkową nauką języka mniejszości narodowej lub etnicznej albo j. regionalnego	białoruski		595	400			995
	ukraiński	103	170				273
oddział podstawowy z językiem nauczania mniejszości narodowej lub etnicznej albo j. regionalnego	białoruski		3				3
	ukraiński		130	61			191
Razem		490	3 347	667	3	5	4 512

Finansowanie:

Zadania oświatowe związane z prowadzeniem przez jednostki samorządu terytorialnego szkół i placówek oświatowych finansowane są z dochodów jednostek samorządu terytorialnego. Jednym z dochodów samorządów terytorialnych jest część oświatowa subwencji ogólnej. Zgodnie z art. 27 ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, wysokość części oświatowej subwencji ogólnej dla wszystkich jednostek samorządu terytorialnego ustala corocznie ustawa budżetowa. Kwotę przeznaczoną na część oświatową subwencji ogólnej dla wszystkich gmin, powiatów i województw samorządowych ustala się w wysokości łącznej kwoty części oświatowej subwencji ogólnej, nie mniejszej niż przyjęta w ustawie budżetowej w roku bazowym, skorygowanej o kwotę innych wydatków z tytułu zmiany realizowanych zadań oświatowych.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 grudnia 2022 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2023 (Dz. U. z 2022 r., poz. 2820) w algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego na rok 2023 w odniesieniu do uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym uwzględniono następujące wagi dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej lub etnicznej oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, dla uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje dodatkowe zadania edukacyjne:

- **P₂₇ = 0,2** (dla uczniów lub słuchaczy należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów lub słuchaczy pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów lub słuchaczy, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów lub słuchaczy pochodzenia romskiego, jest wyższa niż: w szkole podstawowej – 112, a w szkole ponadpodstawowej i klasach szkoły ponadgimnazjalnej prowadzonych w szkole ponadpodstawowej – 42),
- **P₂₈ = 1,0** (dla uczniów lub słuchaczy należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów lub słuchaczy pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów lub słuchaczy, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów lub słuchaczy pochodzenia romskiego: w szkole podstawowej jest wyższa niż 80 i nie przekracza 112, a w szkole ponadpodstawowej i klasach szkoły ponadgimnazjalnej prowadzonych w szkole ponadpodstawowej jest wyższa niż 30 i nie przekracza 42),
- **P₂₉ = 1,3** (dla uczniów lub słuchaczy należących do danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów lub słuchaczy pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje zadania edukacyjne zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; waga obejmuje uczniów lub słuchaczy, których liczba, odrębnie ustalona dla każdej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz uczniów lub słuchaczy pochodzenia romskiego, nie przekracza: w szkole podstawowej – 80, a w szkole ponadpodstawowej i klasach szkoły ponadgimnazjalnej prowadzonych w szkole ponadpodstawowej – 30),
- **P₃₀ = 0,6** (dla uczniów lub słuchaczy oddziałów i szkół z nauczaniem w języku mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub w języku regionalnym oraz dla uczniów lub słuchaczy oddziałów i szkół, w których zajęcia edukacyjne są prowadzone w dwóch językach: polskim oraz języku mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub języku regionalnym, będącym drugim językiem nauczania).

Przyznanie pierwszych trzech wag zależy od liczby uczniów należących do danej mniejszości narodowej lub etnicznej oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, dla uczniów pochodzenia romskiego. Natomiast waga **P₃₀** jest naliczana dla uczniów oddziałów i szkół z nauczaniem w języku mniejszości narodowej lub mniejszości etnicznej bądź w języku regionalnym oraz dla uczniów oddziałów i szkół, w których zajęcia edukacyjne są prowadzone w dwóch językach: polskim oraz języku mniejszości lub języku regionalnym, będącym drugim językiem nauczania.

Kwota roczna części oświatowej subwencji ogólnej na uczniów poszczególnych mniejszości kształtuje się następująco:

Na rok 2022 naliczono następujące kwoty części oświatowej subwencji ogólnej na uczniów mniejszości:

- białoruskiej - 11 899 742 zł,

- ukraińskiej - 14 637 869 zł.

Wspomniane wyżej wagi to tylko dodatkowe środki na nauczanie języka mniejszości, natomiast każdy uczeń szkoły otrzymuje również tzw. standard finansowy A, oraz inne dodatkowe wagi, jeżeli się do nich kwalifikuje (np. dodatkowe środki finansowe z tytułu specjalnych potrzeb edukacyjnych, dodatkowe środki finansowe dla uczniów szkół zawodowych, dodatkowe środki dla uczniów w szkołach na wsi lub w mieście do 5 tys. mieszkańców).

Ad 2.

Obowiązujące w przepisach polskiego prawa oświatowego rozwiązania dotyczące nauki języka ukraińskiego i białoruskiego uwzględniają odrębny status prawny uczniów należących do mniejszości narodowych oraz uczniów niebędących obywatelami Rzeczypospolitej Polskiej przebywającymi na terytorium naszego kraju.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. 2017 r. poz. 823), mniejszość narodowa to grupa obywateli polskich, która spełnia łącznie następujące warunki:

- jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej,
- w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją,
- dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji,
- ma świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę,
- jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat,
- utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie.

Za mniejszości narodowe uznaje się m.in. mniejszość ukraińską i białoruską (art. 2 ust. 2 ww. ustawy). Prawa mniejszości narodowych znajdują swoje odzwierciedlenie w Konstytucji RP, Ustawie o Mniejszościach Narodowych i Etnicznych oraz o Języku Regionalnym, Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych, Europejskiej Karcie Języków Regionalnych i Mniejszościowych.

Stosownie do powyższego, w ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2022 r. poz. 2230) ustalono, że szkoły i placówka publiczna umożliwiają uczniom należącym do mniejszości narodowej podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1627), na wniosek rodziców, przedszkola, szkoły i placówki publiczne umożliwiają uczniom należącym do mniejszości narodowych, podtrzymywanie i rozwijanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej przez prowadzenie:

- 1) nauki języka mniejszości narodowej lub etnicznej,
- 2) nauki własnej historii i kultury.

Z powyższych rozwiązań korzystają zarówno uczniowie należący do ukraińskiej, jak i białoruskiej mniejszości narodowej.

Odrębną grupę uczniów, w stosunku do uczniów ukraińskiej i białoruskiej mniejszości narodowej, stanowią uczniowie przybyli z Ukrainy i Białorusi, niebędący obywatelami polskimi.

Dla tej grupy uczniów przewidziano inne rozwiązanie w zakresie nauki języka kraju pochodzenia. Stosownie do art. 165 ust. 15 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe (Dz. U. z 2021 r. poz. 1082 z późn. zm.), dla osób niebędących obywatelami polskimi, podlegających obowiązkowi szkolnemu, naukę języka i kultury kraju pochodzenia organizuje placówka dyplomatyczna lub konsularna kraju ich pochodzenia działająca w Polsce albo stowarzyszenie kulturalno-oświatowe danej narodowości.

Nauka języka kraju pochodzenia może być organizowana w szkole w porozumieniu z dyrektorem szkoły i za zgodą organu prowadzącego. Szkoła udostępnia nieodpłatnie pomieszczenia i pomoce dydaktyczne. Jednocześnie zapisy § 20 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw (Dz. U. z 2020 r. poz. 1283) precyzują, że:

- 1) dla uczniów niebędących obywatelami polskimi, podlegających obowiązkowi szkolnemu placówka dyplomatyczna lub konsularna kraju ich pochodzenia działająca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej albo stowarzyszenie kulturalno-oświatowe danej narodowości mogą organizować w szkole naukę języka i kultury kraju pochodzenia, jeżeli do udziału w tym kształceniu zostanie zgłoszonych co najmniej 7 uczniów,
- 2) łączny wymiar godzin nauki języka i kultury kraju pochodzenia nie może być wyższy niż 5 godzin lekcyjnych tygodniowo,
- 3) dyrektor szkoły ustala w porozumieniu z placówką dyplomatyczną lub konsularną lub stowarzyszeniem dni tygodnia i godziny, w których może odbywać się w szkole nauka języka i kultury kraju pochodzenia.

Z ww. rozwiązania mogą korzystać wszyscy uczniowie niebędący obywatelami polskimi przebywający w Polsce, w tym uczniowie z Białorusi i Ukrainy, niezależnie od tego, czy przybyli do Polski przed czy po 24 lutego 2022r. w związku z działaniami wojennymi prowadzonymi na terytorium tego państwa.

Biorąc pod uwagę powyższe należy stwierdzić, że rozwiązania w zakresie nauki języka ukraińskiego i białoruskiego wynikają z odrębnego statusu prawnego uczniów - obywateli RP, należących do mniejszości narodowej oraz uczniów - cudzoziemców.

Wspólne nauczanie języka ukraińskiego i białoruskiego uczniów należących do mniejszości i uczniów przybyłych z Ukrainy i Białorusi jest niemożliwe także z uwagi na istotne różnice w programach nauczania, a przede wszystkim celach prowadzonego kształcenia. Zobowiązania państwa polskiego wobec obywateli należących do mniejszości narodowych gwarantuje przede wszystkim Konstytucja RP, ustawy oraz szereg aktów prawa międzynarodowego. Natomiast rozwiązania dotyczące nauczania języka kraju pochodzenia uczniów - cudzoziemców wynikają wyłącznie z przywołanych wyżej przepisów ustawy - Prawo oświatowe.

Opracowano w DKOPP we współpracy z DWM i DWST.

Marek Syrnyk

Walczyk

Tworzenie grup międzyoddziałowych, międzyklasowych, międzyszkolnych w nauczaniu języka mniejszości – stan prawny: 2023r

Szczegółowe zasady tworzenia tych grup określone zostały w Rozporządzeniu MEN z dnia 18 sierpnia 2017r. w *sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz.U. 2017, poz. 1627)*

I tak:

Jeżeli liczba zgłoszonych uczniów w szkole jest mniejsza niż liczba określona w ust.1 pkt 2, naukę języka mniejszości lub języka regionalnego prowadzi się wyłącznie w formie, o której mowa w § 4 ust.1 pkt1, **w grupie międzyoddziałowej lub międzyklasowej liczącej od 3 do 16 uczniów** - § 7.3. – dotyczy przypadku, gdy liczba uczniów jest mniejsza aniżeli 7 osób i nie można utworzyć klasy (ust.1 pkt 2, § 7.1 rozporządzenia)

Jednocześnie: Tworzenie grup, o których mowa w ust.3, odbywa się w ramach danego etapu edukacyjnego!!! – czyli grup międzyoddziałowych lub międzyklasowych.

Oznacza to, że organ nie może w tym przypadku tworzyć np. jednej grupy złożonej np. z 9 czy 11 uczniów (nie przekraczającej wskazanych 16 uczniów), a jest zobowiązany do zorganizowania grup z uwzględnieniem podziału na etap edukacyjny. Np. uczniowie I etapu edukacyjnego jako jedna grupa i uczniowie II etapu edukacyjnego II grupa.

Nauka własnego języka organizowana w formie grupy międzyoddziałowej lub międzyklasowej jest rozumiana jako „*dodatkowa nauka języka mniejszości lub języka regionalnego*” (§4.1. ust. 1) co oznacza, że tygodniowy wymiar nauki wynosi 3 godziny (w szkole podstawowej) na każdą grupę. (Załącznik nr 3 do rozporządzenia).

UWAGA! Co prawda w Rozporządzeniu o którym mowa wskazano, że wnioski (deklaracje) na naukę języka mniejszości składa się w szkole do 20 września każdego roku (§ 2.2.) to pamiętajmy, że arkusze organizacyjne szkół tworzone są od kwietnia do maja, a więc w tym czasie szkoły i organy będą zapisywały w nich przewidywaną organizację nauki języka mniejszości (liczba grup, godzin, nauczyciel) w następnym roku szkolnym!

UWAGA! Złożony wniosek jest ważny na cały okres nauki ucznia w szkole (lub dziecka w przedszkolu) i nie trzeba go ponawiać co roku. (§ 2.4.)

UWAGA! Złożenie wniosku jest równoznaczne z zaliczeniem tych zajęć do obowiązkowych zajęć edukacyjnych ucznia. (§ 2. 5. ustęp 1).

DEKLARACJA

z dnia 24 października 2017 r.

w sprawie zapewnienia osobom należącym do mniejszości narodowych (polskiej mniejszości narodowej w Ukrainie oraz ukraińskiej mniejszości narodowej w Rzeczypospolitej Polskiej) prawa do nauki języka ojczystego oraz w języku ojczystym

obowiązuje od dnia 25 października 2017 r.

My, Ministrowie właściwi do spraw oświaty (zwani dalej Stronami),

w oparciu o postanowienia Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy, sporządzonego w Warszawie dnia 18 maja 1992 r.,

uwzględniając zapisy Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty, sporządzonej w Kijowie dnia 20 maja 1997 r. oraz Porozumienia między Ministrem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Oświaty i Nauki Ukrainy o współpracy w dziedzinie oświaty, podpisanego w Kijowie dnia 19 stycznia 2015 r.,

biorąc pod uwagę wejście w życie w Ukrainie 28 września 2017 r. nowej Ustawy Ukrainy „O edukacji”, a w szczególności jej artykułu dotyczącego języka nauczania,

deklarujemy, co następuje:

1. Strony potwierdzają gwarancje zapewniające osobom należącym do polskiej mniejszości narodowej zamieszkałym na terytorium Ukrainy, oraz osobom należącym do ukraińskiej mniejszości narodowej zamieszkałym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, warunki do nauki w języku ojczystym oraz nauki tego języka, zgodnie z zapisami przewidzianymi w wymienionych w preambule umowach dwustronnych. W szczególności Strony zapewniają tym osobom dostęp do nauki w języku ojczystym i nauki tego języka w przedszkolach, szkołach podstawowych i średnich w ramach państwowych systemów oświatowych Polski i Ukrainy.
2. Strona ukraińska potwierdza, że Ustawa Ukrainy „O edukacji” zapewnia mniejszości polskiej w Ukrainie warunki do nauki języka ojczystego oraz nauki

w języku ojczystym w systemie oświaty Ukrainy, równoległe z nauką w języku państwowym.

Strony potwierdzają konieczność nauczania języka państwowego w szkole.

3. Strona ukraińska przeprowadzi konsultacje z polską mniejszością narodową w Ukrainie, a także ze Stroną polską, w zakresie regulacji dotyczących nauczania języka ojczystego i w języku ojczystym polskiej mniejszości w Ukrainie.

4. Strona polska potwierdza gotowość do dzielenia się ze Stroną ukraińską doświadczeniami i przykładami dobrych praktyk w zakresie funkcjonowania oświaty mniejszości narodowych w Polsce na rzecz szczegółowego uregulowania w odpowiednich aktach nauczania języka ojczystego i w języku ojczystym polskiej mniejszości w Ukrainie.

Sporządzono w Warszawie i w Kijowie dnia 24 października 2017 roku w dwóch egzemplarzach, każdy w języku polskim i ukraińskim, przy czym obydwie teksty są autentyczne

MONITOR POLSKI

DZIENNIK URZĘDOWY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 10 kwietnia 2015 r.

Poz. 336

POROZUMIENIE

między Ministrem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Oświaty i Nauki Ukrainy
o współpracy w dziedzinie oświaty,

podpisane w Kijowie dnia 19 stycznia 2015 r.

Minister Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej i Ministerstwo Oświaty i Nauki
Ukrainy, zwani dalej „Stronami”,

popierając dalszy rozwój współpracy i wymiany doświadczeń w dziedzinie oświaty,

opierając się na postanowieniach Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą
o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy, sporządzonego w
Warszawie dnia 18 maja 1992 r.,

kierując się postanowieniami Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a
Rządem Ukrainy o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty, sporządzonej w
Kijowie dnia 20 maja 1997 r.,
uzgodnili, co następuje:

Artykuł 1

Strony będą współpracowały na zasadach wzajemności i równych praw, zwracając szczególną uwagę na następujące zagadnienia:

- 1) wymianę informacji o systemach oświaty, planach ich rozwoju i kierunkach reformowania,
- 2) doskonalenie zawodowe kadr przedszkoli, ogólnokształcących placówek oświatowych i placówek pozaszkolnych, w tym centrów kulturalno-oświatowych prowadzonych przez organizacje społeczne polskiej mniejszości narodowej, na Ukrainie oraz przedszkoli, szkół i placówek oświatowych w Rzeczypospolitej Polskiej, w specjalnościach będących przedmiotem obustronnego zainteresowania, w tym pracowników sfery zarządzania oświatą,
- 3) rozwój i podnoszenie poziomu nauczania języka ukraińskiego w Rzeczypospolitej Polskiej i języka polskiego na Ukrainie,
- 4) zapewnienie mniejszościom narodowym – polskiej na Ukrainie i ukraińskiej w Rzeczypospolitej Polskiej – warunków do nauki języka ojczystego i w języku ojczystym w przedszkolach, ogólnokształcących placówkach oświatowych i placówkach pozaszkolnych, w tym w centrach kulturalno-oświatowych prowadzonych przez organizacje społeczne polskiej mniejszości narodowej, na Ukrainie oraz przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowych w Rzeczypospolitej Polskiej,
- 5) popieranie przeprowadzania przez zainteresowane instytucje wspólnych przedsięwzięć, w szczególności konferencji, sympozjów, olimpiad i konkursów dla młodzieży,
- 6) rozwój bezpośrednich kontaktów i współpracy między przedszkolami, ogólnokształcącymi placówkami oświatowymi i placówkami pozaszkolnymi, w tym centrami kulturalno-oświatowymi prowadzonymi przez organizacje społeczne polskiej mniejszości narodowej, na Ukrainie oraz przedszkolami, szkołami i placówkami oświatowymi w Rzeczypospolitej Polskiej zgodnie z przepisami wewnętrznymi państw Stron.

Artykuł 2

Strony zapewnią osobom należącym do polskiej mniejszości narodowej zamieszkałej na terytorium Ukrainy i osobom należącym do ukraińskiej mniejszości narodowej zamieszkałej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej warunki do nauki języka ojczystego i w języku ojczystym oraz historii, geografii i kultury ojczystej w przedszkolach, ogólnokształcących placówkach oświatowych i placówkach pozaszkolnych, w tym centrach kulturalno-oświatowych prowadzonych przez organizacje społeczne polskiej mniejszości narodowej, na Ukrainie oraz przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowych w Rzeczypospolitej Polskiej oraz będą wspierać podnoszenie poziomu nauczania tych przedmiotów.

W tym celu:

1. Zostanie powołana wspólna Komisja konsultacyjna do spraw szkolnictwa dla polskiej mniejszości narodowej na Ukrainie i szkolnictwa dla ukraińskiej mniejszości narodowej w Rzeczypospolitej Polskiej, w skład której będą wchodziły po trzy osoby z każdej Strony oraz przedstawiciel mniejszości narodowej każdej Strony w charakterze obserwatora. Posiedzenia Komisji będą odbywały się raz w roku, na przemian w obu krajach. Terminy przeprowadzenia posiedzeń Strony będą uzgadniały w drodze dyplomatycznej. Strona wysyłająca pokrywa, zgodnie z przepisami wewnętrznymi, wszystkie koszty związane z oddelegowaniem członków delegacji, w tym koszty przejazdu do miejsca przeznaczenia i z powrotem, ubezpieczenia zdrowotnego oraz koszty utrzymania i zakwaterowania.
2. Strony będą współdziałały w zatrudnianiu, zgodnie z przepisami wewnętrznymi, nauczycieli (wychowawców) z Rzeczypospolitej Polskiej w przedszkolach i ogólnokształcących placówkach oświatowych na Ukrainie oraz będą wspierały osoby zaproszone z Rzeczypospolitej Polskiej do współpracy z placówkami pozaszkolnymi, w tym centrami kulturalno-oświatowymi prowadzonymi przez organizacje społeczne polskiej mniejszości narodowej, na Ukrainie oraz w zatrudnianiu nauczycieli (wychowawców) z Ukrainy w przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowych w Rzeczypospolitej Polskiej.
3. Organy samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz organy do spraw oświaty na Ukrainie w charakterze Strony przyjmującej zapewnią zaproszonym, w ramach niniejszego Porozumienia, nauczycielom (wychowawcom) przedszkoli, szkół i placówek oświatowych w Rzeczypospolitej Polskiej oraz nauczycielom (wychowawcom) przedszkoli i ogólnokształcących placówek oświatowych na Ukrainie:

- 1) wynagrodzenie za pracę oraz wynagrodzenie za okres urlopu, zgodnie z przepisami wewnętrznymi Strony przyjmującej,
 - 2) pomoc w załatwieniu niezbędnych formalności związanych z zatrudnieniem nauczyciela (wychowawcy), w tym dotyczących legalizacji pobytu oraz uzyskania pozwolenia na pracę, zgodnie z przepisami wewnętrznymi Strony przyjmującej,
 - 3) organy do spraw oświaty na Ukrainie - wsparcie osobom zapraszanym do współpracy z placówkami pozaszkolnymi, w tym centrami kulturalno-oświatowymi prowadzonymi przez organizacje społeczne polskiej mniejszości narodowej, na Ukrainie w załatwieniu niezbędnych formalności związanych z legalizacją pobytu, zgodnie z przepisami wewnętrznymi Ukrainy.
4. Nauczyciele (wychowawcy) skierowani przez Strony zgodnie z ust. 2, powinni posiadać ubezpieczenie zdrowotne, odpowiadające wymogom określonym w przepisach wewnętrznych Strony przyjmującej. Świadczenia opieki zdrowotnej są udzielane zgodnie z przepisami wewnętrznymi Strony przyjmującej. Strona polska zapewnia nauczycielom (wychowawcom) kierowanym na Ukrainę pokrycie kosztów zakupu ubezpieczenia zdrowotnego. Nauczyciele (wychowawcy) z Ukrainy kierowani do pracy w Rzeczypospolitej Polskiej kupują ubezpieczenie zdrowotne (polisę) we własnym zakresie.
5. Koszty podróży do miejsca zatrudnienia i z powrotem ponosi Strona wysyłająca nauczycieli albo nauczyciel pokrywa je we własnym zakresie.
6. Zgodnie z zapotrzebowaniem organów samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz organów do spraw oświaty na Ukrainie, Strony zobowiązują się do końca lutego każdego roku szkolnego przysyłać zaproszenia dla nauczycieli (wychowawców) z Rzeczypospolitej Polskiej i z Ukrainy na kolejny rok szkolny.
7. Strony będą prowadziły regularną wymianę informacji dotyczących stanu nauczania języka polskiego i w języku polskim na Ukrainie oraz języka ukraińskiego i w języku ukraińskim w Rzeczypospolitej Polskiej, prowadzonego zgodnie z przepisami wewnętrznymi państw Stron, oraz określać kierunki dwustronnej współpracy w tym obszarze.

Artykuł 3

Strony będą sprzyjały doskonaleniu zawodowemu nauczycieli (wychowawców) języka ojczystego, podnoszeniu ich kwalifikacji, jak również doskonaleniu znajomości języka przez nauczycieli (wychowawców) innych przedmiotów nauczanych w tym języku.

W tym celu:

1. Strony będą współpracowały w zakresie organizowania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej kursów doskonalenia zawodowego oraz kursów podnoszenia kwalifikacji dla nauczycieli języka ukraińskiego i innych przedmiotów nauczanych w tym języku w Rzeczypospolitej Polskiej, z udziałem wykładowców z Ukrainy, oraz na terytorium Ukrainy kursów doskonalenia

zawodowego oraz kursów podnoszenia kwalifikacji dla nauczycieli języka polskiego i innych przedmiotów nauczanych w tym języku na Ukrainie, z udziałem wykładowców z Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z zapotrzebowaniem organów samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz organów do spraw oświaty na Ukrainie.

2. Strona ukraińska skieruje, a Strona polska przyjmie, w miarę swoich możliwości, nauczycieli języka polskiego i innych przedmiotów nauczanych w tym języku na kursy doskonalenia zawodowego i kursy podnoszenia kwalifikacji.
3. Strona polska skieruje, a Strona ukraińska przyjmie, w miarę swoich możliwości, nauczycieli języka ukraińskiego i innych przedmiotów nauczanych w tym języku na kursy doskonalenia zawodowego i kursy podnoszenia kwalifikacji.
4. Wydane w Rzeczypospolitej Polskiej i na Ukrainie dokumenty ukończenia kursów, o których mowa w ust. 1-3, potwierdzają w każdej ze Stron spełnienie wymogów w zakresie doskonalenia zawodowego lub podnoszenia kwalifikacji.
5. Strony kierują nauczycieli na kursy doskonalenia zawodowego i kursy podnoszenia kwalifikacji zgodnie z przepisami wewnętrznymi Strony wysyłającej.

Artykuł 4

W celu zaspokojenia potrzeb oświatowych polskiej mniejszości narodowej na Ukrainie oraz ukraińskiej mniejszości narodowej w Rzeczypospolitej Polskiej, Strony będą sprzyjać zaopatrywaniu przedszkoli, ogólnokształcących placówek oświatowych i placówek pozaszkolnych, w tym centrów kulturalno-oświatowych prowadzonych przez organizacje społeczne polskiej mniejszości narodowej, na Ukrainie, a także przedszkoli, szkół i placówek oświatowych w Rzeczypospolitej Polskiej, w podręczniki szkolne i materiały dydaktyczne.

Artykuł 5

Strony będą popierały polsko-ukraińską współpracę przy przygotowaniu materiałów metodycznych niezbędnych do nauczania języka polskiego i języka ukraińskiego jako języków mniejszości narodowych, a także będą wspierały wymianę materiałów do nauczania w formie elektronicznej.

Artykuł 6

1. Strony będą kontynuowały współpracę w ramach Wspólnej Polsko-Ukraińskiej Komisji Ekspertów do spraw Doskonalenia Treści Podręczników Szkolnych z historii i geografii obu państw.
2. Posiedzenia Komisji będą odbywać się raz w roku, na przemian w Rzeczypospolitej Polskiej i na Ukrainie.

3. Strona wysyłająca pokrywa, zgodnie z przepisami wewnętrznymi, wszelkie koszty związane z delegowaniem ekspertów, w tym koszty podróży do miejsca przeznaczenia i z powrotem, zakupu ubezpieczenia zdrowotnego, koszty utrzymania i zakwaterowania.

Artykuł 7

1. Strony będą sprzyjały nawiązywaniu bezpośredniej współpracy między przedszkolami, szkołami, placówkami oświatowymi i stowarzyszeniami kulturalno-oświatowymi ukraińskiej mniejszości narodowej w Rzeczypospolitej Polskiej oraz przedszkolami, ogólnokształcącymi placówkami oświatowymi i placówkami pozaszkolnymi, w tym centrami kulturalno-oświatowymi prowadzonymi przez organizacje społeczne polskiej mniejszości narodowej, na Ukrainie, w tym w regionach przygranicznych, przeprowadzaniu wspólnych imprez kulturalnych i sportowych, wymianie grup uczniów i nauczycieli, a także będą stwarzały warunki do podejmowania wspólnych działań, które pozwolą na wzajemne zbliżenie się, niwelowanie stereotypów w postrzeganiu wspólnej historii i we współczesnych relacjach.
2. Warunki organizacyjne i finansowe będą uzgadniane bezpośrednio przez zainteresowane instytucje.

Artykuł 8

Strony będą rozwijać współpracę w dziedzinie oświaty w ramach projektów i programów edukacyjnych realizowanych przez organizacje regionalne i międzynarodowe, w tym w ramach współpracy z Radą Europy, OBWE i UNESCO.

Artykuł 9

Niniejsze Porozumienie nie wyklucza możliwości realizacji innych przedsięwzięć nieobjętych jego zakresem a uzgodnionych między Stronami.

Artykuł 10

Porozumienie zawarte jest na okres 5 lat i wejdzie w życie z dniem podpisania.

Ulega ono automatycznemu przedłużeniu na kolejne pięcioletnie okresy, o ile żadna ze Stron, na co najmniej 6 miesięcy przed upływem kolejnego 5-letniego okresu obowiązywania, pisemnie nie poinformuje drogą dyplomatyczną drugiej Strony o swoim zamiarze wypowiedzenia Porozumienia.

Przedsięwzięcia rozpoczęte na podstawie postanowień niniejszego Porozumienia w czasie jego obowiązywania trwają do ich zakończenia, niezależnie od terminu obowiązywania niniejszego Porozumienia.

Sporządzono w Kijowie dnia 19 stycznia 2015 roku w dwóch
jednobrzmiących egzemplarzach, każdy w językach polskim i ukraińskim, przy czym
obydwa teksty mają jednakową moc prawną.

**Minister Edukacji Narodowej
Rzeczypospolitej Polskiej**

**W imieniu Ministerstwa
Oświaty i Nauki Ukrainy**

У Г О Д А
між Міністром національної освіти Республіки Польща та
Міністерством освіти і науки України
про співробітництво в галузі освіти

Міністр національної освіти Республіки Польща і Міністерство освіти і науки України, (далі “Сторони”),

підтримуючи подальший розвиток співробітництва та обміну досвідом у галузі освіти;

спираючись на положення Договору між Республікою Польща і Україною про добросусідство, дружні відносини і співробітництво, вчиненого у м. Варшаві 18 травня 1992 року,

керуючись положеннями Угоди між Урядом Республіки Польща і Урядом України про співробітництво в галузі культури, науки і освіти, вчиненого у м. Києві 20 травня 1997 року,

домовились про таке:

СТАТТЯ 1

Сторони на основі взаємності та принципів рівності співпрацюватимуть, приділяючи особливу увагу таким питанням:

1. Обмін інформацією про системи освіти, плани їх розвитку та напрямки реформування.

2. Професійне удосконалення (підвищення кваліфікації) кадрів дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів, в тому числі культурно-освітніх центрів, які створені громадськими організаціями польської національної меншини в Україні та дошкільних закладах, школах та освітніх установ в Республіці Польща за спеціальностями, що є предметом обопільної зацікавленості, у тому числі, працівників у сфері управління освітою.

3. Розвиток і підвищення рівня викладання української мови Республіці Польща та польської мови в Україні .

4. Забезпечення представникам національних меншин - польської в Україні і української в Республіці Польща - умов для вивчення рідної мови та навчання рідною мовою в дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладах, в тому числі культурно-освітніх центрах, які створені громадськими організаціями польської національної меншини в Україні та дошкільних закладах, школах та освітніх установах в Республіці Польща.

5. Сприяння проведенню зацікавленими установами спільних заходів, зокрема, конференцій, симпозіумів, олімпіад і конкурсів для молоді тощо.

6. Розвиток безпосередніх зв'язків і співпраці між дошкільними, загальноосвітніми, позашкільними навчальними закладами, в тому числі культурно-освітніми центрами, які створені

громадськими організаціями польської національної меншини в Україні та дошкільними закладами, школами та освітніми установами в Республіці Польща, відповідно до законодавства держав Сторін.

СТАТТЯ 2

Сторони забезпечать представникам польської національної меншини, які проживають на території України, та української національної меншини, які проживають на території Республіки Польща, умови для навчання рідною мовою, вивчення цієї мови, а також національної історії, географії і культури в дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладах, у тому числі культурно-освітніх центрах, які створені громадськими організаціями польської національної меншини в Україні та дошкільних закладах, школах та освітніх установах в Республіці Польща, а також сприятимуть підвищенню рівня викладання цих предметів.

З цією метою:

1. Буде створена спільна Консультаційна Комісія з питань освіти представників польської національної меншини в Україні та української національної меншини в Республіці Польща, до складу якої входитимуть по 3 особи від кожної Сторони, а також представник національної меншини кожної із Сторін в якості спостерігача. Засідання Комісії відбуватимуться один раз на рік в державах Сторін по черзі. Терміни проведення засідань Сторони узгоджуватимуть дипломатичними каналами.

Сторона, що направляє, відповідно до свого законодавства сплачує всі витрати, пов'язані з відрядженням, включаючи дорожні витрати своїм фахівцям до місця призначення та у зворотному напрямку, придбання медичного страхового полісу, а також кошти на утримання та проживання.

2. Сторони відповідно до свого законодавства взаємодіятимуть у питанні працевлаштування вчителів (вихователів) з Республіки Польща у дошкільних, загальноосвітніх навчальних закладах та вчителів (вихователів) з України у дошкільних закладах, школах та освітніх установах Республіки Польща, а також сприятимуть запрошеним з Республіки Польща до співпраці в позашкільних навчальних закладах, в тому числі культурно-освітніх центрах, які створені громадськими організаціями польської національної меншини в Україні.

3. Органи місцевого самоврядування в Республіці Польща та органи управління освітою в Україні в якості Сторони, що приймає, забезпечать вчителям (вихователям) дошкільних закладів, шкіл та освітніх установ в Республіці Польща та вчителям (вихователям) дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів в Україні, які запрошені в рамках цієї Угоди:

1) заробітну плату та оплачувану відпустку відповідно до законодавства Сторони, що приймає;

2) надання допомоги в оформленні необхідних документів, пов'язаних із працевлаштуванням вчителів (вихователів), у тому числі легалізація перебування, отримання дозволу на роботу тощо відповідно до законодавства Сторони, що приймає;

3) органи управління освітою в Україні сприятимуть запрошеним до співпраці в позашкільних навчальних закладах, у тому числі культурно-освітніх центрах, які створені громадськими організаціями польської національної меншини в Україні, в оформленні необхідних документів, пов'язаних з легалізацією перебування відповідно до законодавства України.

4. Учителі (вихователі), які направляються Сторонами на роботу згідно з пунктом 2 цієї статті повинні мати медичний страховий поліс дійсний на території Сторони, що приймає. Медичне обслуговування здійснюється відповідно до законодавства Сторони, що приймає.

Польська Сторона забезпечує вчителям (вихователям), які направляються на роботу до України відшкодування витрат на придбання медичного страхового полісу. Учителі (вихователі) з України, які направляються на роботу до Республіки Польща, самостійно сплачують витрати на придбання медичного страхового полісу.

5. Дорожні витрати до місця роботи та у зворотному напрямку бере на себе Сторона, що направляє або вчителі сплачують самостійно.

6. Відповідно до замовлень органів місцевого самоврядування в Республіці Польща та органів управління освітою в Україні, Сторони зобов'язуються до кінця лютого кожного навчального року надсилати запрошення для вчителів (вихователів) із Республіки Польща та України на наступний навчальний рік.

7. Сторони здійснюватимуть обмін інформацією щодо стану вивчення польської мови та навчання польською мовою в Україні, а також вивчення української мови та навчання українською мовою в Республіці Польща, відповідно до законодавства держав-Сторін та визначатимуть напрямки двостороннього співробітництва.

СТАТТЯ 3

Сторони сприятимуть підготовці вчителів (вихователів) рідної мови, підвищенню їх кваліфікації, а також удосконаленню знання мови вчителями інших предметів, що вивчаються цією мовою.

З цією метою:

1. Сторони співпрацюватимуть з питань організації на території Республіки Польща курсів професійної підготовки і

підвищення кваліфікації для вчителів української мови та інших предметів, що вивчаються цією мовою в Республіці Польща, за участю викладачів з України і на території України курсів підвищення кваліфікації і професійної підготовки, для вчителів польської мови та інших предметів, що викладаються цією мовою в Україні, за участю викладачів з Республіки Польща на території, відповідно до замовлення органів місцевого самоврядування в Республіці Польща та органів управління освітою в Україні.

2. Українська Сторона направить, а Польська Сторона відповідно до своїх можливостей, прийме вчителів польської мови та інших предметів, що вивчаються цією мовою, на курси підвищення кваліфікації і професійної підготовки.

3. Польська Сторона направить, а Українська Сторона відповідно до своїх можливостей, прийме вчителів української мови та інших предметів, що вивчаються цією мовою, на курси підвищення кваліфікації і професійної підготовки.

4. Сторони визнаватимуть документи про закінчення курсів підвищення кваліфікації і професійної підготовки, виданих відповідно до пунктів 1-3 цієї статті, в Республіці Польща та Україні.

5. Сторони направляють вчителів на курси професійної підготовки і підвищення кваліфікації відповідно до законодавства держав Сторін.

СТАТТЯ 4

З метою задоволення освітніх потреб представників польської національної меншини в Україні та української національної меншини в Республіці Польща, Сторони сприятимуть забезпеченню дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів, в тому числі культурно-освітніх центрів, які створені громадськими організаціями польської національної меншини в Україні та дошкільних закладів, шкіл та освітніх установ в Республіці Польща, підручниками і дидактичними матеріалами.

СТАТТЯ 5

Сторони підтримуватимуть польсько-українське співробітництво з підготовки матеріалів, необхідних для вивчення польської та, відповідно, української мов, як мов національних меншин, а також сприятимуть обміну електронними навчальними контентами.

СТАТТЯ 6

1. Сторони продовжуватимуть співпрацю в рамках спільної Польсько-української комісії експертів з питань удосконалення змісту

шкільних підручників з історії та географії обох країн.

2. Засідання Комісії проводитимуться раз на рік, по чергово в Республіці Польща та Україні.

3. Сторона, що направляє, відповідно до свого законодавства сплачує всі витрати, пов'язані з відрядженням, включаючи дорожні витрати своїм фахівцям до місця призначення та у зворотному напрямку, придбання медичного страхового полісу, а також кошти на утримання та проживання.

СТАТТЯ 7

1. Сторони сприятимуть налагодженню безпосередньої співпраці між дошкільними закладами, школами, освітніми установами та культурно-освітніми товариствами української національної меншини в Республіці Польща та дошкільними, загальноосвітніми, позашкільними навчальними закладами, в тому числі культурно-освітніми центрами, які створені громадськими організаціями польської національної меншини в Україні, в тому числі в прикордонних регіонах, проведенню спільних культурних і спортивних заходів, обміну групами учнів та вчителів, а також створюватимуть умови для ініціювання спільних дій, направлених на взаємне зближення, подолання стереотипів у сприйнятті спільної історії та в сучасних стосунках.

2. Організаційні та фінансові питання узгоджуватимуться безпосередньо між зацікавленими установами.

СТАТТЯ 8

Сторони розвиватимуть співпрацю у галузі освіти в рамках проектів та освітніх програм, які реалізуються регіональними та міжнародними організаціями, зокрема, в рамках співпраці з Радою Європи, ОБСЄ та ЮНЕСКО.

СТАТТЯ 9

Ця Угода не виключає можливості реалізації інших заходів, попередньо узгоджених Сторонами, але не охоплених цією Угодою.

СТАТТЯ 10

Ця Угода набирає чинності з дати її підписання і діє протягом 5 років.

Строк дії цієї Угоди автоматично продовжується на наступні п'ятирічні періоди, якщо жодна із Сторін не менш, ніж за 6 місяців до закінчення чергового п'ятирічного періоду не повідомить у письмовій формі дипломатичними каналами іншу Сторону про своє бажання припинити дію цієї Угоди.

Заходи, які були розпочаті на підставі положень цієї Угоди протягом строку її дії, продовжуватимуться до їх завершення незалежно від закінчення дії цієї Угоди.

Учинено в м. Києві «19» січня 2015 року у двох однакових примірниках, кожний польською та українською мовами, при цьому всі тексти мають однакову юридичну силу.

Міністр національної освіти
Республіки Польща

Міністерство освіти і науки
України

о. д-р Андрій Конахович

*Комплекс сільськогосподарських шкіл у
Центрі практичного навчання у Пщелі Волі*

Учні Бджільницького технікуму знову у фіналі Православної олімпіади з релігійних знань

Продовжуючи досвід минулорічного успіху Миколи Масюка (які родом з України) з Бджільницького технікуму Комплексу сільськогосподарських шкіл – Центрі практичного навчання у Пщелі Волі що біля Люблина, який у 2022 році брав участь у центральних відбіркових змаганнях III ступеня олімпіади, отримавши звання фіналіста, також цього року два учні цього Технікуму приєдналися до окремих етапів XXIV Православної олімпіади з релігійних знань у 2022/2023 навчальному році. Питання цьогорічної олімпіади стосувалися питань сучасного православного чернецтва в Польщі.

Тематична олімпіада дає змогу учасникам розвивати релігійні зацікавлені, формує світогляд, допомагає у пошуку правди про життя та показує шлях до відкриття мудрості через знання та віру. Олімпіада акредитована Міністром освіти і науки (Розпорядження МОН від 29.01.2002 р. *Про організацію та порядок проведення змагань, турнірів та олімпіад* – Законодавчий вісник 2020, п. 1036). Її організовує Кафедра православної теології Білостоцького університету. Учасниками олімпіади можуть бути учні всіх типів загальноосвітніх навчальних закладів та професійно-технічних шкіл молоді, що дають можливість отримати атестат про середню освіту, та є учасниками православного Закону Божого - тб. уроків православної релігії. Переможці та фіналісти олімпіад центрального рівня зараховуються на перший курс окремих напрямів підготовки в обхід кваліфікаційної процедури.

Перший шкільний етап олімпіади відбувся 14 грудня 2022 року і проходив у Люблинському центрі професійної та безперервної

КОМПЛЕКС СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ШКІЛ – ЦЕНТР ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ У ПЩЕЛІ ВОЛІ

ПРАВОСЛАВНА ОЛІМПІАДА З РЕЛІГІЙНИХ ЗНАНЬ 2022/2023

Вітання!!

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ЕТАП

Katedra Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku

освіти ім. Кшиштофа Каміла Бачинського в Любліні. У змаганнях взяли участь учні, в тому числі з України, Білорусі та Казахстану, які навчаються у професійно-технічних школах Люблінського району. За належним перебігом конкурсного етапу спостерігала комісія, яка була сформована в приміщеннях бібліотечно-мультимедійного інформаційного центру. Учасники мали самостійно написати роботу на одну із трьох запропонованих тем.

Двоє учнів із Комплексу сільськогосподарських шкіл – Центрі практичного навчання в Пщелій Волі були номіновані на ці вибування. Обидва гравці вийшли на II обласний етап олімпіади.

Наступний 2 етап який охоплював район обласно-єпархіальний відбувся 8 лютого 2023 року і мав дещо змінену формулу в нашому районі.

Через зимові канікули у Свентокшиському воєводстві його організували в Люблінському інституті православної культури в Любліні. На конкурсі приїхали кваліфіковані учні з Пщелій Волі та Опатова - воев. Свентокшиське. Відбірки урочисто відкрив о. мітрат прот. Андрій Лось – декан Люблінського благочиння Люблінсько-Холмської православної єпархії, який нагадав учасникам про важливість збереження своєї релігійної ідентичності крізь призму монашества, про що йдеться цьогорічної Олімпіади. Комісія в особах декана, о. лейтенанта Мартина Хила - настоятель парафії в Сандомирі та капелан ВТО і о. прот. д-р Андрій Конахович - Методист викладання православного Закону Божого Люблінського центру підготовки вчителів самоврядування в Любліні - голова комісії, стежили за правильним протоколом відбіркового процесу.

Після виконання роботи учні отримали відповідні дипломи про участь в обласних відбірках та матеріальні призи за кошти організаторів обласних відбірок. На завершення їх оглянули 400-літній православний кафедральний собор Преображення Господнього та ознайомили з історією маршруту культури та спадщини східнослов'янського міста Люблін.

12 лютого ц.р від імені організатора Православної релігійної олімпіади 2022/2023 – Кафедри православного богослов'я Білостоцького університету Головний комітет олімпіади повідомив, що учениця другого класу Бджільницького технікуму Комплексу сільськогосподарських шкіл – Центрі практичного навчання у Пщелі Волі - Ірина Камінська пройшла відбір до третього центрального етапу Олімпіади.

9-10 березня 2023 року в Центрі православної культури в Білостоці відбулися **центральні відбіркові змагання XXIV Православної олімпіади з релігійних знань**. У цьогорічному виданні взяли участь майже 100 учнів із таких воєводств: Нижньосілезького, Люблінського, Мазовецького, Підляського, Підкарпатського та Свентокшиського воєводств. 34 учні, які представляли середні школи з Білостока, Більська на Підляшші, Гайнівки, Любіна, Пщели Волі, Рашева та Варшави, потрапили до відбору 3-го ступеня. Олімпіада проходила під почесним патронатом президента міста Білосток.

Відбіркові тури розпочалися молебним богослужінням перед мошами св. мученика Гавриїла в православному соборі св. Миколи Чудотворця. Далі всіх учасників Олімпіади у конференц-залі Центру православної культури привітав Преосвященніший Єпископ Супраський д-р хаб. Андрій (Борковський). Архієрей звернувся з коротким словом настанови щодо сутності православного чернецтва. Крім того, учасники та опікуни в рамках освітньої програми відвідали Жіночий монастир Різдва Пресвятої Богородиці в Зверках, де ближче познайомилися з чернечим життям. Знайшовся час і для спільної екскурсії містом – столиці Підляшшя.

Третій центральний етап олімпіади складався з письмового тестування та усного виступу. Членами комісії під головуванням Його Високопреосвященного Архієпископа Бельського Григорія (Харкевича)

були: о. доктор хаб. Марк Лаврешук, проф. Білостоцького університету, о. д-р Андрій Кузьма, ігумен д-р Пантелеймон (Карчевський), о. магістр наук Петро Макаль, монахиня Дарія (Матвісюк). За належним ходом олімпіади стежили: о. прот. Мирослав Філімонюк, єпархіальний візитатор православного Закону Божого і секретар олімпіади, та мр. Мирослава Петкевич, методичний вчитель Міського методичного дорадчого центру в Білостоку та уповноважена олімпіади.

Після оголошення остаточних результатів Головний комітет Олімпіади повідомив, що Ірина Камінська отримала звання учасника третього центрального етапу олімпіади, підтвержене відповідним сертифікатом та матеріально-заохочувальними призами міста Білосток. Подяку із символічним подарунком отримав і вчитель, який готував учня.

Варто наголосити, що учениця, яка вчиться за фахом технік-пасічник, брала участь в олімпіаді, представляючи не лише Комплекс сільськогосподарських шкіл – Центрі практичного навчання у Пщелі Волі, а й увесь регіон як єдиний кваліфікований представник від Люблінського воєводства на вищезазначених змаганнях.

фото. А. Конахович

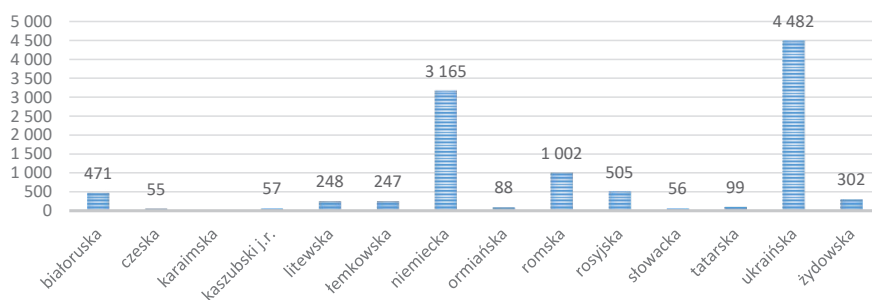
Informacja Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji na temat sytuacji i problemów mniejszości narodowych i etnicznych z terenu województwa zachodniopomorskiego

Województwo zachodniopomorskie, którego powierzchnia wynosi 22 892,48 km², zostało podzielone na 18 powiatów i 3 miasta na prawach powiatu: Koszalin, Szczecin, Świnoujście, z czego największym jest powiat gryfiński, a najmniejszym powiat policki. Według danych z 30 marca 2022 r. województwo zamieszkiwało 1 mln 645 tys. mieszkańców¹.

Dzisiejsza struktura etniczna województwa zachodniopomorskiego ma charakter w znacznym stopniu jednorodny. Tym, co charakteryzuje region historycznego Pomorza Zachodniego pod względem składu etnicznego ludności, jest postmigracyjny charakter osadnictwa oraz brak zwartych skupisk mniejszości narodowych i etnicznych.

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r.² wskazują, że w województwie zachodniopomorskim liczba osób deklarujących przynależność do mniejszości wymienionych w ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. o *mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*³ oraz społeczności postępującej się językiem regionalnym wyniosła 10 777. W województwie zachodniopomorskim nie zamieszkuje obywatele polscy deklarujący przynależność do karaimejskiej mniejszości etnicznej.

Najliczniejsza była mniejszość ukraińska – 4482 osoby, której udział w stosunku do liczby mieszkańców województwa wyniósł 0,26%, co stanowiło około 41% liczby wszystkich osób deklarujących przynależność do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności postępującej się językiem regionalnym. W ogólnej liczbie, przedstawicieli tej mniejszości w Polsce, mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego stanowili 11,55%. Drugą pod względem liczebności w województwie była mniejszość niemiecka – 3165 osób, której odsetek w ogólnej liczbie mieszkańców województwa zachodniopomorskiego wyniósł 0,18%. Zaledwie 2,19% wśród osób deklarujących przynależność do mniejszości niemieckiej w Polsce zamieszkiwało województwo zachodniopomorskie. Trzecią, najliczniejszą grupą byli Romowie – 1002 osoby, stanowili, bowiem 0,06% ogólnej liczby mieszkańców województwa. Kolejne według liczebności były mniejszości: rosyjska – 505 osób, białoruska – 471, żydowska – 302, litewska – 248, łemkowska – 247, ormiańska – 88, słowacka – 56 oraz czeska – 55. Przynależność do społeczności postępującej się językiem kaszubskim w województwie zachodniopomorskim deklarowało 57 osób. Podobnie jak podczas Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 r.⁴, nie odnotowano żadnej deklaracji przynależności do mniejszości karaimejskiej.

Wykres 1. Liczba obywateli polskich deklarujących przynależność do mniejszości w województwie zachodniopomorskim, źródło: NSP 2011.

¹ Dane Urzędu Statystycznego w Szczecinie, [Urząd Statystyczny w Szczecinie / Województwo](#), [dostęp: 1 kwietnia 2023 r.].

² Zwany dalej: „NSP 2011” – na 6 kwietnia 2023 r. nie są jeszcze znane wyniki dotyczące struktury narodowo-etnicznej ludności: przynależności narodowo-etnicznej oraz języka używanego w domu.

³ Zwana dalej: „Ustawą o mniejszościach”, Dz.U. z 2017 r. poz. 823.

⁴ Zwany dalej: „NSP 2002”.

Jak wynika z danych NSP 2011, w przypadku jedynie sześciu mniejszości: ukraińskiej, niemieckiej, romskiej, białoruskiej, rosyjskiej i żydowskiej, odnotowano ich liczebność w powiatach większą niż 100 osób. Największa liczba osób deklarująca przynależność do mniejszości ukraińskiej zamieszkiwała w powiatach: szczecineckim, kołobrzeskim, gryfickim, koszalińskim, wałeckim, miasto Koszalin, miasto Szczecin. Z kolei największe skupiska ludności deklarującej niemiecką tożsamość narodową odnotowano w powiatach: miasto Szczecin oraz miasto Koszalin.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego potwierdzają fakt rozproszenia mniejszości oraz ich niewielki udział w strukturze populacji mieszkańców całego województwa zachodniopomorskiego. W żadnej z gmin scharakteryzowanego obszaru, liczba osób deklarujących przynależność do mniejszości nie przekraczała 20% ogólnej liczby mieszkańców. Efektem tego jest brak możliwości wpisu do Urzędowego Rejestru Gmin, a co za tym idzie, posługiwanie się językiem mniejszości jako pomocniczym.

Porównanie wyników NSP 2002 oraz NSP 2011 r. (choć utrudnione ze względu na różnice metodologiczne i przede wszystkim możliwość samospisu), wskazuje na dwie istotne tendencje. Po pierwsze, w stosunku do NSP 2002 r., ponad dwukrotnie więcej osób zostało zaliczonych w NSP 2011 do mniejszości (zgodnie z ustawą o mniejszościach)⁵. Wśród wszystkich mniejszości, stosunkowo najmniejszy przyrost odnotowała mniejszość ukraińska – 4482 w NSP 2011, wobec 3703 w NSP 2002. Na największy odsetek wzrostu liczebności wskazują grupy mniejszości najmniej licznych, jednak biorąc pod uwagę wartość bezwzględną to okazuje się, że wzrost osób deklarujących przynależność do danej mniejszości nie był w istocie znaczący (np. 56 deklaracji przynależności do mniejszości słowackiej w NSP 2011, wobec 2 osób w NSP 2002, co oznacza zwiększenie o 2700%. Największy przyrost – w liczbach bezwzględnych – odnotowała mniejszość niemiecka: 3165 w NSP 2011, wobec 1014 osób w NSP 2002. Po drugie, wyniki spisu utrwalają istniejący obraz struktury największych mniejszości w województwie zachodniopomorskim. Mimo blisko dwukrotnego wzrostu, mniejszości stanowią niewielki odsetek w stosunku do ogółu mieszkańców województwa – 0,62%.

W świetle ustawy o mniejszościach, województwa otrzymały możliwości prawne wspierania inicjatyw służących zachowaniu tożsamości narodowej, kulturowej i językowej przez mniejszości narodowe i etniczne oraz społeczność posługującą się językiem regionalnym. W art. 22 ust. 3 ustawy o mniejszościach wskazano na możliwość powoływania pełnomocników wojewody ds. mniejszości narodowych i etnicznych⁶. W województwie zachodniopomorskim powołanie pełnomocnika nastąpiło dwa lata po wprowadzeniu ustawy o mniejszościach. Na mocy zarządzenia nr 133/2007 z dnia 3 kwietnia 2007 r.⁷, stanowisko zostało powierzone pracownikowi Wydziału Spraw Obywatelskich i Cudzoziemców Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie – Pani Nelly Kopańskiej, która sprawuje swą funkcję do chwili obecnej. Zgodnie z treścią zarządzenia, pełnomocnik przedkłada Wojewodzie Zachodniopomorskiemu coroczne sprawozdanie z działalności. Analogicznie, pełnomocnik przekazuje sprawozdanie także ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych. Treść ostatniego – jak i poprzednich sprawozdań, obejmujących charakterystykę działań podejmowanych w ubiegłym roku – jest zamieszczana na stronie poświęconej mniejszościom narodowym i etnicznym w zakładce: Sprawozdania pełnomocników⁸. Ze sprawozdania za 2022 r. wynika, że pełnomocnik skupiła swoją aktywność przede wszystkim na mniejszości romskiej, w tym na opiniowaniu wniosków w ramach „Programu na rzecz integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021-2030”⁹, koordynacji zadań finansowanych z części 83. budżetu państwa (rezerwy celowe), spotkaniach z liderami romskimi oraz pracownikami i przedstawicielami samorządów (3 spotkania). Pełnomocnik uczestniczyła także w spotkaniach z przedstawicielami mniejszości, których celem było m.in. udzielenie informacji na temat możliwości pozyskiwania przez organizacje mniejszości narodowych i etnicznych, społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz podmioty działające na ich rzecz środków finansowych na działalność statutową z innych źródeł niż z części 43 budżetu państwa. Brała również udział w wydarzeniach kulturalnych organizowanych przez społeczności mniejszości ukraińskiej, niemieckiej, żydowskiej i romskiej zamieszkujących region Pomorza Zachodniego.

⁵ Mniejszości (10 777 – w 2011 r., 5967 – w 2002 r.)

⁶ Zwany dalej: „Pełnomocnikiem”.

⁷ Zwane dalej: „Zarządzeniem” - [BiurowoPrasoweWojewody\(szczecin.uw.gov.pl\)](http://BiurowoPrasoweWojewody(szczecin.uw.gov.pl))

[www.szczecin.uw.gov.pl/systemfiles/articlefiles/105/\(20110928.133040\).zarzadzenia_wojeody_2007.pdf](http://www.szczecin.uw.gov.pl/systemfiles/articlefiles/105/(20110928.133040).zarzadzenia_wojeody_2007.pdf)

⁸ [SprawozdaniaPełnomocnikówWojewodówDs.MniejszościNarodowychiEtnicznych-MniejszościNarodoweIEtniczne-PortalGov.pl\(www.gov.pl\)](http://SprawozdaniaPełnomocnikówWojewodówDs.MniejszościNarodowychiEtnicznych-MniejszościNarodoweIEtniczne-PortalGov.pl(www.gov.pl))

⁹ Zwany dalej: „Programem integracji na lata 2021-2030”.

Jak wynika z aktualnie otrzymanych od pełnomocnika informacji, mniejszości: ukraińska, romska, niemiecka, litewska, ormiańska, żydowska oraz społeczność użytkowników języka kaszubskiego, są aktywnie reprezentowane przez:

- Związek Ukraińców w Polsce – Oddziały w Szczecinie i Koszalinie;
- Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej w Polsce – Oddział w Szczecinie;
- Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej „Pomerania” z siedzibą w Koszalinie;
- Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej w Świdwinie;
- Związek Romów Polskich w Szczecinku (Polska Roma);
- Towarzystwo Przyjaźni Cygańsko-Słowiańskiej Romów (Polska Roma);
- Stowarzyszenie Romów Zachodniopomorskich „TERNE CIERCHENIA” (Polska Roma);
- Stowarzyszenie Mniejszości Narodowej Roma w Polsce „Jankesci” (Lowarzy);
- Stowarzyszenie Romów „Romano Kher” (Polska Roma);
- Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów w Polsce – Oddział w Szczecinie;
- Towarzystwo Litwinów w Polsce – Oddział w Szczecinie;
- Stowarzyszenie Ormiańskie „Mer Hajrenik” im. Abp. Józefa Teofila Teodorowicza;
- Zrzeszenie Kaszubsko Pomorskie – Oddział w Szczecinie.

Mniejszość ukraińska w województwie zachodniopomorskim.

Ukraińcy to mniejszość narodowa, do której przynależność podczas NSP 2011 zadeklarowało 38 795 obywateli Rzeczypospolitej Polskiej¹⁰, z czego w województwie zachodniopomorskim – 4 482 osoby. Mniejszość ukraińska jest najliczniejsza spośród wszystkich mniejszości narodowych i etnicznych w województwie zachodniopomorskim. Największą organizacją mniejszości w województwie jest Związek Ukraińców w Polsce¹¹ Oddziały w Szczecinie (Przewodniczący Oddziału - Jan Syrnyk) i Koszalinie (Przewodniczący Oddziału – Roman Biłas). Oddział szczeciński¹² liczy 395 członków, natomiast jednostka organizacyjna w Koszalinie¹³ zrzesza 430 osób.

Minister właściwy ds. wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych przyznając dotacje na 2023 r. dla zadań realizowanych przez ZUwP, udzielił wsparcia cyklicznym projektom organizacji, w ramach których są organizowane m.in. przedsięwzięcia na terenie województwa zachodniopomorskiego. Pierwszym jest zadanie pn. „Dziecięce Festiwale i Konkursy” z dotacją w wysokości 50 500 zł, w ramach, którego odbywa się m.in. „Festiwal Ukraińskich Zespołów Dziecięcych”. Wydarzenie to, pozwalające na prezentację dziecięcych zespołów artystycznych oraz na integrację dzieci i młodzieży z mniejszości ukraińskiej, jest organizowane na deskach Bałtyckiego Teatru Dramatycznego im. Juliusza Słowackiego w Koszalinie. Drugim zadaniem jest „Działalność Ośrodków Kultury Ukraińskiej” z dotacją w wysokości 245 000 zł., w ramach którego jest prowadzona m.in.: działalność warsztatowa (Koszalin), ważne dla społeczności regionalnej i lokalnej przedsięwzięcia kulturalno-oświatowe (Spotkania Kultur w Koszalinie, Dni Kultury Ukraińskiej w Szczecinie, Ukraińska Kultura w Stargardzie), a także istotne dla przedstawicieli mniejszości ukraińskiej w Polsce spotkania rocznicowe i okolicznościowe (np. rocznica odzyskania niepodległości przez Ukrainę).

ZUwP otrzymuje także dotację podmiotową. Środki budżetowe – dotacja w wysokości 350 000 zł, mają zostać przeznaczone m.in. na pokrycie najmu oraz kosztów eksploatacyjnych budynków i lokali niezbędnych do realizacji celów statutowych ZUwP zlokalizowanych m.in. w Szczecinie, Trzebiatowie i Koszalinie. Część działań ZUwP jest realizowanych we współpracy z Parafią Greckokatolicką w Szczecinie oraz Caritas Eparchii Wrocławsko-Koszalińskiej Kościoła Greckokatolickiego.

¹⁰ Zwana dalej: „RP”.

¹¹ Zwany dalej: „ZUwP”.

¹² Podstawowymi jednostkami organizacyjnymi związku są koła terenowe. Do szczecińskiego oddziału przynależą koła w Szczecinie, Trzebiatowie, Stargardzie, Ińsku oraz Goleniowie.

¹³ Do koszalińskiego oddziału ZUwP przynależą dziewięć kół: w Białym Borze, Bielicy, Charzynie, Kołobrzegu, Koszalinie, Przećminie, Szczecinku, Świdwinie, Wątczu.

Na terenie województwa zachodniopomorskiego działa także Fundacja *Prosvita* z siedzibą w Wałczu¹⁴. Jest ona najmłodszą organizacją mniejszości ukraińskiej w województwie zachodniopomorskim¹⁵. Założycielem i przewodniczącym Rady Fundacji jest Marek Syrynk. Nazwa organizacji stanowi nawiązanie do *Prosvity* – działającej od 1868 r. we Lwowie ukraińskiej organizacji społeczno-osiwiatowej¹⁶. Zgodnie ze statutem fundacji, cele działania zostały ukierunkowane na „inicjowanie, wspieranie i prowadzenie działalności edukacyjnej i kulturalnej ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce”¹⁷. Na wykonywanie swoich zadań otrzymuje różne dotacje:

- działalność bieżąca – podmiotowa – 28 100,00;
 - wędrowny Festiwal Kultury Ukraińskiej – celowa – 56 500,00;
 - na pomoc nauczycielowi i szkole – Ukraiński Portal Oświatowy w Polsce – celowa – 30 500,00;
 - na pomoc nauczycielowi i szkole – spotkanie grupy autorsko-eksperckiej Fundacji.
- Efektom długofalowym zadania ma być podręcznik wraz z zeszytem ćwiczeń (materiał dydaktyczny przeznaczony do kształcenia uczniów klas I szkoły podstawowej deklarujących przynależność do mniejszości ukraińskiej). W założeniu oferta wydawnicza Fundacja ma zostać złożona do MEiN do końca czerwca 2023 r. – celowa – 19 960,00.

Fundacja jest wydawcą podręczników i książek pomocniczych przeznaczonych dla ukraińskiej mniejszości narodowej dla szkół podstawowych. Dotychczas, dla ukraińskiej mniejszości narodowej, zostały wydane i dofinansowane w 100% przez Ministerstwo Edukacji i Nauki¹⁸ następujące publikacje:

1. *Подорож Україною. Робочий зошит з українознавства, ч.1 (Podróż po Ukrainie. Zeszyt ćwiczeń z ukrainoznawstwa, 2020 r.)* tytuł przeznaczony dla uczniów klas I-III szkoły podstawowej;
2. *Подорож Україною (Podróż po Ukrainie). Zeszyt ćwiczeń z ukrainoznawstwa cz. 2, do nauki języka ukraińskiego, historii, kultury i geografii dla uczniów z klas IV szkoły podstawowej (2021 r.);*
3. *Подорож Україною (Podróż po Ukrainie). Zeszyt ćwiczeń z ukrainoznawstwa cz. 3, autorstwa Marka Syrynka, Natalii Bogdanets'-Biloskalenko, Yulii Shumeyko do nauki języka ukraińskiego, historii, kultury i geografii dla uczniów klas V szkoły podstawowej (2022 r. – w trakcie rozliczenia końcowego).*

Fundacja jest obecnie w trakcie realizacji kolejnej umowy na opracowanie i wydanie książki pomocniczej – zawartej z MEiN. Prowadząc działalność na rzecz rozwoju edukacji mniejszości ukraińskiej, pozyskuje także środki publiczne z innych źródeł. Ze środków Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji w 2022 r. realizowała merytoryczną część międzynarodowej wymiany młodzieży, w ramach Polsko-Ukraińskiej Rady Wymiany Młodzieży. Do Wałcza przyjechała 22 osobowa grupa młodzieży z Ukrainy, z miasta Fastiv. Zaplanowane działania to, m.in.: zajęcia z pierwszej pomocy przedmedycznej, językowe, artystyczne, historyczne oraz fotograficzne¹⁹.

Ważnym działaniem realizowanym na rzecz mniejszości ukraińskiej od 26 czerwca 2010 r. jest emisja audycji radiowej *Posydenki* na antenie Polskiego Radia Szczecin²⁰. Zgodnie z informacją zawartą w V raporcie dla Sekretarza Generalnego Rady Europy z realizacji przez RP postanowień Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych „(...) w Radiu Szczecin była nadawana raz w tygodniu przez cały rok audycja publicystyczna, ukazująca życie, poglądy i kulturę mniejszości ukraińskiej zamieszkującej region. Część audycji wypełnia 7 minutowy serwis informacyjny, nadawany codziennie przez cały rok w języku ukraińskim”²¹.

¹⁴ Zwana dalej: „Fundacją”.

¹⁵ Fundacja została wpisana do Krajowego Rejestru Sądowego w dniu 30 czerwca 2015 r., Centralna Informacja KRS, <https://ems.ms.gov.pl/krs/danepodmiotu> [dostęp: 1 kwietnia 2023].

¹⁶ Dorota Kowalewska, Organizacje mniejszości narodowych i etnicznych w województwie zachodniopomorskim, Szczecin 2020, s.240

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Zwane dalej: „MEiN”.

¹⁹ Projekt: Patrząc w Przyszłość. Nr projektu: UKR/2022/W/0015, *Prosvita - Aktualności*

²⁰ Audycja jest emitowana w każdą niedzielę po godz. 22.05 na antenie Polskiego Radia Szczecin. W pierwszym składzie zespołu prowadzącego byli: Jan Syrynk (ZUwP Oddział Szczecin), Małgorzata Frymus oraz Małgorzata Moraczewska (Polskie Radio Szczecin). Audycja jest nadawana w języku polskim i ukraińskim. Na stronie radia: <http://radioszczecin.pl/249,0,posydenki>, zostały zamieszczone wszystkie audycje prowadzone w ramach programu „Posydenki”.

²¹ V raport dla Sekretarza Generalnego Rady Europy z realizacji przez RP postanowień Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych, s. 36.

Jak wynika z informacji przekazanych przez przedstawicieli organizacji mniejszości ukraińskiej, najważniejszymi kwestiami pozostającymi do rozwiązania jest niezmiennie problem braku podręczników dla szkół i punktów nauczania języka ukraińskiej mniejszości narodowej.

W listopadzie 2022 r. prezes Fundacji, jako organizator Ukraińskiego Kongresu Oświatowego, przestał do wiadomości Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji²² oraz sekretariatu Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych²³ apel uczestników powyższego Kongresu, w którym zwrócono się m.in. o „[...] podjęcie przez MEiN systemowych działań prowadzących do zapewnienia podręczników do nauczania języka ukraińskiego, jako języka mniejszości narodowej oraz historii i kultury Ukrainy”. W ocenie uczestników ww. Kongresu „Ważnym elementem rozwiązania problemu powinno być przejęcie przez MEiN zarówno praw autorskich, jak i praw własności do wydanych w latach 1990-2011 przez Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne podręczników i materiałów pomocniczych do nauki języka ukraińskiego w Polsce”. W odpowiedzi MEiN wskazało, że zgodnie z art. 68 ustawy z dnia 27 października 2017 r. o finansowaniu zadań oświatowych²⁴, podręczniki szkolne i książki pomocnicze do kształcenia uczniów w zakresie niezbędnym do podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej, mogą być dofinansowywane z budżetu państwa, z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania. Jak podkreślono „MEiN nie jest wydawcą podręczników, a tego typu działalność nie mieści się w zadaniach statutowych urzędu. Wydawaniem podręczników zajmują się wydawcy edukacyjni lub inne zainteresowane podmioty”. Ponadto MEiN wskazało, że wykaz podręczników i książek pomocniczych objętych dofinansowaniem jest ustalany corocznie, po przedstawieniu propozycji wydawniczych przez podmioty posiadające wyłączne autorskie prawa majątkowe do przygotowywanych podręczników i książek pomocniczych, biorąc pod uwagę zapotrzebowanie szkół na poszczególne tytuły oraz możliwości finansowe ministerstwa.

Poza ofertą wydawniczą Fundacji, zostały wydane i w 100% dofinansowane przez MEiN podręczniki do języka nauki ukraińskiego dla liceum i technikum²⁵:

- *Od słowa do wiedzy. Podręcznik historii literatury ukraińskiej dla klasy I liceum i technikum, część 1. Podręcznik gramatyki języka ukraińskiego dla klasy I liceum i technikum, część 2*, autorzy: Marta Kaczmarczyk, Albert Nowacki, Dagmara Nowacka, Tetyana Ouerghi (2022 r.);
- *Od słowa do wiedzy. Podręcznik historii literatury ukraińskiej dla II klasy liceum ogólnokształcącego i technikum, część 1. Gramatyka języka ukraińskiego dla II klasy liceum ogólnokształcącego i technikum, część 2*, autorzy: Marta Kaczmarczyk, Albert Nowacki, Dagmara Nowacka, Tetyana Ouerghi (2022 r.).

Wszystkie podręczniki i książki pomocnicze przeznaczone dla uczniów ukraińskiej mniejszości narodowej, sfinansowane przez MEiN, są również publikowane w wersji elektronicznej na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej www.zpe.gov.pl do bezpłatnego korzystania przez uczniów i nauczycieli oraz wszystkie zainteresowane tymi publikacjami osoby.

Mniejszość niemiecka w województwie zachodniopomorskim.

Drugą najlicniejszą mniejszością narodową na terenie województwa zachodniopomorskiego jest mniejszość niemiecka, do której przynależność podczas NSP 2011 zadeklarowało 144 236 obywateli RP, w tym w województwie zachodniopomorskim – 3 165 osób.

Organizacjami mniejszości niemieckiej są:

- Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej w Polsce Oddział w Szczecinie;
- Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej „Pomerania” z siedzibą w Koszalinie;
- Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej w Świdwinie.

Powyższe organizacje nie wnoszą do MSWiA o wspieranie swojej działalności.

²² Zwane dalej: „MSWiA”.

²³ Zwana dalej: „KWRMniE”.

²⁴ Dz. U. z 2022 r. poz. 2082, z późn. zm.

²⁵ Przygotowane przez Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, w ramach umowy zawartej z MEiN.

Mniejszość romska.

Romowie są trzecią, co do liczebności mniejszością w województwie, do której przynależność podczas NSP 2011 zadeklarowało 16 726 obywateli RP, w tym w województwie zachodniopomorskim – 1 002 osoby. Region Pomorza Zachodniego reprezentują Romowie głównie z grupy Polska Roma oraz niewielkie skupisko Romów z grupy Bergitka Roma i z grupy Lowarów. Obecnie główne problemy Romów występują głównie w obszarach edukacji, bezrobocia i warunków mieszkaniowych. Zachodniopomorscy Romowie są zrzeszeni w kilku organizacjach: Związek Romów Polskich w Szczecinku, Towarzystwo Przyjaźni Cygańsko-Słowiańskiej Romów (Polska Roma), Stowarzyszenie Integracji i Rozwoju Mniejszości Narodowych w Białogardzie, Stowarzyszenie Romów Zachodniopomorskich „TERNE CIERCHENIA” w Świnoujściu, Stowarzyszenie Romów „PATRA” w Pyrzycach, Stowarzyszenie Mniejszości Narodowej Roma w Polsce „Jankeści”, Stowarzyszenie Związek Romów Polskich, Stowarzyszenie Romów „Romano Kher” w Białogardzie. Trzeba zaznaczyć, że nie wszystkie organizacje prowadzą wzmożoną działalność. Najaktywniejszą i najdłużej działającą organizacją romską na terenie województwa zachodniopomorskiego jest Związek Romów Polskich w Szczecinku²⁶. Funkcję przewodniczącego zarządu do października 2022 r. pełnił Pan Roman Chojnacki, który od 2005 r. jest jednocześnie jednym z dwóch członków KWRMNIE reprezentujących romską mniejszość etniczną. ZRP w Szczecinku, dzięki dotacjom Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji²⁷, realizuje następujące zadania publiczne: wydawanie gazety romskiej "Romano Atmo-Cygańska Dusza" w 2023 r. oraz kompleksowe utrzymanie biura romskiego stowarzyszenia w 2023 r. Łączna kwota dofinansowania wynosi 180 000 zł. Warto zauważyć, że dwumiesięcznik „Romano Atmo” jest adresowany nie tylko do romskich czytelników, ale także do społeczeństwa większościowego. Jako cele redakcja stawia sobie kultywowanie tradycji romskich, propagowanie etnolektu romskiego oraz integrowanie romskiej społeczności z Polakami. Pismo współtworzą romscy studenci, romolodzy, a także miłośnicy romskiej kultury. „Romano Atmo” trafia do największych bibliotek w Polsce oraz wydziałów etnologii i etnografii najważniejszych uczelni w kraju²⁸.

W ramach Programu integracji na lata 2021-2030 ZRP otrzymał w 2023 r. dofinansowanie na następujące zadania:

- Utrzymanie integracyjnej świetlicy romskiej w 2023 r. – dotacja w wysokości 120 000 zł;
- Edukacja przedszkolna dzieci romskich w 2023 r. – 39 600 zł;
- Rozwijanie zainteresowań i umiejętności dzieci i młodzieży romskiej – 5 720 zł.

Ważnym zadaniem publicznym o charakterze ogólnopolskim, powierzonym do realizacji ZRP w Szczecinku, jest obsługa systemu stypendialnego dla uczniów romskich ze szkół ponadpodstawowych oraz stypendium dla studentów romskich w ramach Programu integracji na lata 2021-2030. Na realizację tych zadań w 2022 r. przekazano dotację w wysokości odpowiednio 120 000 zł oraz 222 010 zł.

Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji 14 kwietnia 2023 r. zatwierdził wykaz dotacji celowych ze środków Programu integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021-2030 w 2023 roku na zadania systemowe MSWiA. Decyzją Ministra SWiA:

- Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce otrzymało kwotę 149 300 zł na realizację zadania „Ogólnopolski konkurs stypendialny dla uzdolnionych uczniów romskich w 2023 r.”;
- Związek Romów Polskich otrzymał kwotę 128 400 zł na realizację zadania „Stypendia dla uczniów romskich szkół ponadpodstawowych w 2023 roku” oraz kwotę 198 100 zł na zadanie „Stypendia dla studentów romskich w 2023 roku”.

Istotne znaczenie dla promocji kultury Romów w Polsce ma Towarzystwo Przyjaźni Cygańsko-Słowiańskiej Romów (Polska Roma), które w 2022 r. realizowało, dzięki środkom Ministra SWiA, zadanie pn. „CYGAŃSKIE ŻYCIE TO RAJ”, polegające na zorganizowaniu w Koszalinie i Trzncanie spotkań, w trakcie których była prezentowana kultura, muzyka, tradycje oraz obyczaje romskie. Spotkania miały także na celu przełamanie stereotypów oraz zaprezentowanie otwartości i przyjaznego nastawienia

²⁶ Zwany dalej: „ZRP w Szczecinku”, Dorota Kowalewska, „Organizacje mniejszości narodowych i etnicznych w województwie zachodniopomorskim”, Szczecin 2020, s. 259.

²⁷ Zwany dalej: „Ministrem SWiA”.

²⁸ [Związek Romów Polskich - Content \(archive.org\)](https://www.archive.org)

Romów w stosunku do innych kultur. Odbiorcami zadania było szerokie grono, w tym młodzież oraz seniorzy. W 2023 r. podmiot ten nie realizuje zadań publicznych ze środków Ministra SWiA.

W ramach Programu integracji na lata 2021-2030 dofinansowanie na realizację w 2023 r. zadań otrzymały:

- Towarzystwo Przyjaźni Cygańsko-Słowiańskiej Romów na funkcjonowanie romskiej świetlicy integracyjnej w Szczecinku – 36 000 zł oraz na kursy zawodowe dla społeczności romskiej zwiększające szanse na zatrudnienie – 15 000 zł;
- Stowarzyszenie Mniejszości Narodowej Roma w Polsce „Jankeści” na zadanie pn. „Działania wielopłaszczyznowe na rzecz społeczności romskiej w Szczecinie” – 100 000 zł. Organizacja aktywnie współpracuje z samorządem terytorialnym, pełnomocnikiem, instytucjami kultury oraz organizacjami pozarządowymi;

Działania zorientowane na edukację dzieci i młodzieży romskiej, w tym prowadzenie świetlicy środowiskowej oraz włączenie na rynek pracy osób bezrobotnych podejmuje także Stowarzyszenie Romów „Romano Kher” w Białogardzie²⁹. Stowarzyszenie, w ramach Programu integracji na lata 2021-2030, otrzymało na 2023 r. wsparcie finansowe na realizację zadania „Świetlica integracyjna – kontynuacja” na kwotę 101 536 zł. Działalność świetlicową prowadzi także Stowarzyszenie Romów Zachodniopomorskich „Terne Cierchenia” w Świnoujściu – na realizację zadania uzyskało dotację w wysokości 70 000 zł.

Dokonując analizy sytuacji mniejszości romskiej i reprezentujących mniejszość organizacji, należy także zwrócić uwagę na Oddział Terenowy Królewskiej Fundacji Romów w Szczecinku³⁰, której prezesem od 2006 r. jest Pan Bogdan Trojanek³¹, drugi z członków KWRMNIe reprezentujących romską mniejszość etniczną. Na realizację zadań w 2023 r., mających na celu ochronę, zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego, fundacja otrzymała dotację w łącznej wysokości 273 960 zł. Na realizację zadań w 2023 r. złożyła dwa wnioski, tj. dofinansowanie kosztów obsługi biura fundacji, prowadzącej działalność na rzecz ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej Romów oraz VII Ogólnopolska Biesiada Cygańsko-Słowiańska i konkurs piosenki w językach mniejszości narodowych i etnicznych „Cygańskie czary-mary”.

Podsumowując aktywność podmiotów z województwa zachodniopomorskiego w Programie integracji na lata 2021-2030 należy wskazać, że w 2023 r. udzielono również dotacji następującym podmiotom na zadania na rzecz społeczności romskiej:

- Miasto Sławno: Poprawa warunków mieszkaniowych rodzin romskich w szczególnie trudnej sytuacji – 16 504,00 zł;
- Gmina Miejska Świdwin: Wykonanie niezbędnych remontów w lokalach zamieszkałych przez społeczność romską – 60 000,00 zł oraz Zakup aparatu słuchowego, dotacja – 8 000,00 zł;
- Towarzystwo Budownictwa Społecznego Świnoujście: Poprawa warunków mieszkaniowych rodzin romskich poprzez zmianę sposobu ogrzewania i wentylacji mieszkania – 65 320,00 zł;
- Fundacja „Możesz”: ABC profesjonalnego wizażu – 20 000,00 zł.
Trzymiesięczny kurs wizażu dla 4-6 kobiet pochodzenia romskiego przeprowadzony przez szczecińską Fundację „Możesz”. Po jego ukończeniu Fundacja zapewni staż zawodowy i zaangażuje się w znalezienie pracy dla przeszkolonych kobiet.

Mniejszość rosyjska w województwie zachodniopomorskim.

Zgodnie z wynikami NSP 2011, kolejną, ze względu na liczbę obywateli polskich deklarujących przynależność do mniejszości w województwie zachodniopomorskim, jest mniejszość rosyjska.

²⁹ Dorota Kowalewska, „Organizacje mniejszości narodowych i etnicznych w województwie zachodniopomorskim, Szczecin 2020”, s. 287.

³⁰ Zwana dalej: „Fundacją”.

³¹ Bogdan Trojanek jest także liderem jedenastoosobowego zespołu Terne Roma. W 2002 r. otrzymał Order Uśmiechu. W 2004 r. został wyróżniony Srebrnym Krzyżem Zasługi za działalność charytatywną na rzecz dzieci i osób niepełnosprawnych, <http://isap.sejm.gov.pl/Download>;

Na terenie województwa swoją siedzibę ma Zachodniopomorskie Stowarzyszenie Rosjan. Jak wynika z informacji przekazanych przez pełnomocnika, organizacja nie prowadzi aktywnej działalności. Podmiot nie ubiegał się także o środki MSWiA na realizację zadań publicznych mających na celu ochronę, zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej rosyjskiej mniejszości narodowej.

Mniejszość żydowska w województwie zachodniopomorskim.

Przynależność do żydowskiej mniejszości narodowej zadeklarowało w województwie zachodniopomorskim, podczas przeprowadzonego NSP w 2011–302 obywateli polskich. Na terenie województwa funkcjonuje oddział Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Żydów w Szczecinie³². Istnieje też Gmina Wyznaniowa Żydowska działająca na podstawie ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej³³. Przewodniczącym TSKŻ w Szczecinie jest Pani Róża Król³⁴. Szczeciński oddział realizuje cele statutowe TSKŻ, które na działalność podmiotową na 2023 r. z dotacji Ministra SWiA otrzymało 169 400 zł (w tym funkcjonowanie oddziałów terenowych – 13 776,84 zł). Zarówno Oddział TSKŻ, jak i Gmina Wyznaniowa współpracują ze sobą i prowadzą bardzo aktywną działalność społeczną, kulturalną i edukacyjną. Oddziały TSKŻ organizują uroczystości z okazji żydowskich świąt religijnych oraz ważnych dla narodu żydowskiego rocznic. Stale pielęgnują pamięć o ofiarach zagłady Żydów w czasie II wojny światowej, m.in. poprzez organizację uroczystości i opiekę nad miejscami pamięci. W siedzibie stowarzyszenia odbywają się wykłady z historii oraz kultury żydowskiej, są organizowane spotkania świąteczne i występy artystyczne. Oddział rokrocznie organizuje święta żydowskie: Purim, Pesach, Slimchat Tora i Chanukę, a także imprezy o charakterze towarzyskim, m.in. Dzień Babci, Dzień Kobiet, Dzień Matki. Członkowie organizacji upamiętniają ważne rocznice dla społeczności żydowskiej: powstania w getcie warszawskim, Nocy Krysztalowej, powstania państwa Izrael, powstania Instytutu Yad Vashem, wyzwolenia obozu w Oświęcimiu, powstania w obozie w Sobiborze i getcie w Białymstoku, zakończenia II wojny światowej oraz wydarzeń marca 1968 r. W swojej działalności współpracuje też z placówkami oświatowymi w Szczecinie.

Mniejszość litewska w województwie zachodniopomorskim.

Główną organizacją skupiającą Litwinów w województwie zachodniopomorskim jest Stowarzyszenie Litwinów w Polsce Oddział w Szczecinie³⁵. Przewodniczącym Oddziału Stowarzyszenia jest Pan Wiktor Buwelski. Organizacja skupia się m.in. na krzewieniu kultury litewskiej wśród 248 obywateli polskich, (którzy w trakcie NSP 2011 zadeklarowali przynależność do litewskiej mniejszości narodowej) oraz na inicjowaniu i popieraniu litewskiej działalności kulturalno-oświatowej, w tym sprawowaniu opieki nad zabytkami kultury litewskiej w Polsce.

Oddział SLWP w Szczecinie zajmuje się głównie sprawami organizacyjnymi związanymi z obchodami rocznic lotu nad Atlantykiem i tragicznej śmierci litewskich lotników Steponasa Dariusza i Stasysa Girensa w Pszczelniku³⁶, całorocznym utrzymaniem porządku przy pomniku w Pszczelniku oraz dozorem tam znajdującego się muzeum. Członkowie Oddziału w Szczecinie to osoby w podeszłym wieku i z roku na rok ich zaangażowanie w te prace maleje. Zarząd główny SLWP w Sejnach nie jest w stanie sprawować bezpośredniej kontroli nad tym obiektem. Obecnie opiekę nad Pszczelnikiem sprawuje jeden z członków mniejszości mieszkający w Myśliborzu. Z powyższego wynika podstawowy problem, a mianowicie znalezienie osoby lub osób, które zajęłyby się wszystkimi sprawami związanymi z utrzymaniem i promowaniem tak ważnego dla mniejszości litewskiej miejsca. Ze względu na brak własnej siedziby, spotkania członków litewskiej organizacji odbywały się w szczecińskim oddziale Związku Ukraińców w Polsce. Problemem organizacji są także procesy demograficzne oraz lokalowe. Należy podkreślić, że dla społeczności litewskiej obchody powyższej rocznicy są rzadką okazją do spotkań Litwinów z Sejneńszczyzny z nielicznym środowiskiem Litwinów szczecińskich. W ramach obchodów w 2023 r. przewidziano: Mszę Świętą, składanie wieńców i kwiatów, zapalenie zniczy przy pomniku poległych lotników, koncert przybyłych na uroczystość zespołów, zwiedzanie muzeum, spotkania integracyjne. Pomimo małej skali przedsięwzięcia – w odniesieniu do liczby uczestników – jest ono niezwykle ważne dla przedstawicieli mniejszości litewskiej.

³² Zwany dalej: „TSKŻ”. Siedziba oddziału mieści się przy ul. Niemcewicza 1/1135 w Szczecinie.

Dz. U. 2014, poz. 1798.

³⁴ [Władze - TSKŻ \(tskz.pl\)](http://Wladze-TSKZ.tskz.pl)

³⁵ Zwane dalej: „SLWP”.

³⁶ Pierwszych litewskich lotników, którzy podjęli próbę przelotu bez lądowania z Nowego Jorku do Kowna na Litwie, zakupionym w tym celu samolotem przystosowanym do dalekich przelotów i zginęli w Pszczelniku.

Minister właściwy ds. wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych przyznając dotacje na 2023 r. dla zadań realizowanych przez Stowarzyszenie Litwinów w Polsce, udzielił wsparcia ww. inicjatywie w kwocie 12 400 zł.

Mniejszość ormiańska w województwie zachodniopomorskim.

Ormianie to mniejszość narodowa, do której przynależność podczas NSP w 2011 zadeklarowało 1 683 obywateli RP, w tym województwie zachodniopomorskim – 88. Na terenie województwa działa Stowarzyszenie Ormiańskie „Mer Hajrenik” im. Abp. Józefa Teofila Teodorowicza z siedzibą w Koszalinie. Prezesem zarządu stowarzyszenia jest Vahan Hakobyan. Podmiot znany jest z wielu cennych inicjatyw. Zorganizowano m.in. wystawę „Wielki zapomniany. Arcybiskup ormiański Józef Teodorowicz (1864–1938) – wybitny polski kapłan i mąż stanu” oraz „Dzień Upamiętnienia Ludobójstwa Ormian” na terenie sanktuarium na Świętej Górze w Gminie Polanów. Organizacja nie ubiegła się w 2022 r. o środki z części 43 budżetu państwa.

Społeczność posługująca się językiem regionalnym w województwie zachodniopomorskim.

Przynależność do społeczności posługującej się językiem regionalnym w województwie zachodniopomorskim podczas NSP w 2011 zadeklarowało 57 obywateli RP. Główną organizacją kaszubską w Szczecinie jest Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Oddział w Szczecinie³⁷. Przewodniczącym Oddziału jest Ryszard Stoltmann. Członkostwo w ZK-P proponowano nie tylko osobom związanym z Kaszubszczyzną, lecz tym wszystkim, którzy identyfikują się z regionem, chcą lepiej poznać jego przeszłość, umacniać tożsamość regionu i upowszechniać jego przeszłość³⁸. Szczeciński Oddział ZK-P skupia się na kultywowaniu i rozwijaniu specyfiki kulturowej całego Pomorza organizując wykłady, dni kaszubskie w Szczecinie i Koszalinie oraz renowacji pomników.

Społeczności pozostałych mniejszości narodowych i etnicznych nie wykazują zauważalnej aktywności społeczno-kulturalnej.

Oświata mniejszości narodowych i etnicznych społeczności posługującej się językiem regionalnym w województwie zachodniopomorskim.

W zakresie oświaty mniejszości narodowych i etnicznych w województwie zachodniopomorskim, w 17 szkołach (w tym w 15 szkołach podstawowych i 2 liceach ogólnokształcących) zorganizowano zajęcia umożliwiające uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, poprzez naukę języka oraz własnej historii i kultury. Obecnie uczęszcza na nie 382 uczniów. W 11 szkołach powstały międzyszkolne zespoły nauczania, w których uczestniczy 133 uczniów spoza szkół.

W zajęciach uczestniczą uczniowie – obywatele polscy: pochodzenia: białoruskiego – 3 osoby, niemieckiego – 216 osób, ukraińskiego – 163 osoby, mający status mniejszości narodowej przyznany na podstawie przepisów ustawy o mniejszościach. Organizacja zajęć w poszczególnych szkołach odbywa się na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty³⁹ i wydanych na jej podstawie rozporządzeń, m.in. rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym⁴⁰. Na podstawie ww. przepisów w województwie zachodniopomorskim jest zorganizowana nauka języka oraz własnej historii i kultury dla uczniów trzech ww. mniejszości narodowych. Nie są prowadzone zajęcia służące podtrzymaniu poczucia tożsamości etnicznej.

Z informacji pozyskanych od dyrektorów szkół wynika, że na terenie województwa zachodniopomorskiego nie jest prowadzone w szkołach nauczanie języka ukraińskiego czy języka białoruskiego wspólnie dla uczniów należących do mniejszości i uczniów przybyłych z Ukrainy i Białorusi, czyli z punktu widzenia prawa polskiego będących cudzoziemcami.

³⁷ Zwane dalej: „ZK-P”.

³⁸ Kaszubi.pl

³⁹ Dz. U. z 2020 r. poz. 1327, z późn. zm.

⁴⁰ Dz.U. poz. 1627.

Wybrana działalność kulturalna Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego⁴¹ adresowana do społeczności mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących teren województwa zachodniopomorskiego⁴².

W ramach programu „Kultura ludowa i tradycyjna w 2022 r.” Pyrzycki Dom Kultury otrzymał dotację w wysokości 20 000 zł na zadanie: „41. Pyrzyckie Spotkania z Folklorem – w ramach festiwalu wydarzenie: „Którędy Droga? Cygański Tabor w Pyrzycach”.

Działania kulturalne adresowane do społeczności mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących teren województwa zachodniopomorskiego podejmują także instytucje podległe MKiDN. Muzeum Narodowe w Szczecinie – Centrum Dialogu Przełomy⁴³ od lat współpracuje z mniejszościami narodowymi na terenie województwa zachodniopomorskiego. Temat mniejszości jest jednym z głównych wątków narracji wystawy stałej MNS-CDP. Kwestie mniejszości narodowych były przyczynkiem do organizacji debat, np. o akcji „Wisła”. Kwestia mniejszości była także obecna w organizowanych wystawach czasowych, autorskich albo sprowadzanych z zewnątrz, których MNS-CDP było współorganizatorem. Odbyła się również debata nt. Marca '68 – zarówno w formie debaty oksfordzkiej dla młodzieży licealnej oraz otwartej debaty dla wszystkich zainteresowanych, w której licznie wzięło udział środowisko mniejszości żydowskiej.

W związku z agresją Rosji na Ukrainę w lutym 2022 r., we współpracy ze Związkiem Ukraińców w Polsce, zorganizowano wystawę plenerową na placu Solidarności – dach MNS-CDP. Wystawa pozostanie do końca wojny. W 2022 r. zorganizowano siedem debat nt. stosunków polsko-ukraińskich. Obecnie MNS-CDP przygotowuje wystawę pn. „Wieża Babel”, na której zostaną zaprezentowane losy różnych środowisk, które pojawiły się na Pomorzu Zachodnim po 1945 r. Wystawie będzie towarzyszyć publikacja oraz działania edukacyjne i projekty obywatelskie.

Reasumując należy wskazać, że województwo zachodniopomorskie w świetle aktualnych badań nie może być ujmowane w kategorii regionu wieloetnicznego. Zaprezentowane dane wskazują na odmienność sytuacji poszczególnych mniejszości, warunkowanych zarówno czynnikami wewnętrznymi, czyli zależnymi od samej organizacji i jej zasobów, jak i zewnętrznymi, wynikającymi ze specyfiki sytuacji społeczno-demograficznej mniejszości, charakteru lokalnych stosunków społecznych oraz sytuacji międzynarodowej (zrozumiałe aktualne, czasowe przechodzenie organizacji mniejszości ukraińskiej od funkcji zachowywania tożsamości w stronę pomocy obywatelom Ukrainy). Widoczne są także trudności w dostosowywaniu aktywności organizacji do zachodzących zmian demograficznych. Pojawiają się problemy ze skutecznym zachęcaniem do włączania się w działania podejmowane przez organizacje nowych, młodych członków oraz ograniczony zasób aktywnych liderów.

Podstawowym źródłem finansowania działalności dla większości organizacji mniejszości narodowych i etnicznych są środki pochodzące z MSWiA. W przypadku organizacji mniejszości romskiej, podstawowym źródłem finansowania zadań były wieloletnie programy rządowe, zrealizowane i aktualny Program integracji na lata 2021-2030.

⁴¹ Zwane dalej: „MKiDN”.

⁴² Opracowano na podstawie pisma DDZ-WMPN.0332.1.2023.KS otrzymanego 7 kwietnia 2023 r. z Departamentu Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Miejsc Pamięci Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dotyczącego informacji nt. działalności kulturalnej MKiDN adresowanej do społeczności mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących teren województwa zachodniopomorskiego.

⁴³ Zwane dalej: „MNS-CDP”.

NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH W UKRAINIE. PODRĘCZNIKI

Marek Syrnyk
Natalia Bogdanet's-
Biloskalenko

Walcz/Kijów, kwiecień 2023

ZASADY I ZADANIA POLITYKI JĘZYKOWEJ W UKRAINIE

- ✓ Wzmocnienie języka państwowego +
- ✓ Sprzyjanie rozwojowi języka ojczystego, jako elementu zachowania etnicznej, narodowej i kulturowej tożsamości uczniów
- ✓ Podtrzymywanie różnorodności kulturowej, która jest niezwykle ważnym zasobem państwa
- ✓ Rozwój postaw tolerancji i wzajemnego szacunku w dialogu międzykulturowym
- ✓ Zabezpieczenie kulturalnych i edukacyjnych potrzeb wspólnot narodowych do których należą uczniowie – z zachowaniem priorytetów socjalno-politycznego rozwoju państwa ukraińskiego

LICZBA SZKÓŁ:

NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIEJSZOŚCI W UKRAINIE - KLASY Z NAUCZANIEM W KILKU JĘZYKACH

Łącznie w 2020/2021 roku: 622 (+204)

W tym:

- 16 szkół z klasami prowadzącymi nauczanie w języku ukraińskim i mołdawskim (obwód odeski)
- 4 szkoły z klasami prowadzącymi nauczanie w języku ukraińskim i polskim (chmielnicki i żytomierski obwód)
- 603 szkoły z klasami prowadzącymi nauczanie w języku ukraińskim i rosyjskim (19 obwodów)
- 19 szkół z klasami prowadzącymi nauczanie w języku ukraińskim i rumuńskim (obwód czerniowiecki i zakarpcki)
- 27 szkół z klasami prowadzącymi nauczanie w języku ukraińskim i węgierskim (zakarpcki obwód)
- 1 szkoła z klasami prowadzącymi nauczanie w języku ukraińskim i bułgarskim (obwód odeski)

LICZBA SZKÓŁ:

NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIEJSZOŚCI W UKRAINIE - KLASY Z NAUCZANIEM W KILKU JĘZYKACH CD

Łącznie w 2020/2021 roku: 622 (+204)

W tym:

- 1 szkoła z klasami prowadzącymi nauczanie w języku ukraińskim i krymskotatarskim (obwód chersoński)
- 1 szkoła z klasami prowadzącymi nauczanie w języku ukraińskim, krymskotatarskim rosyjskim (obwód chersoński)
- 1 szkoła z klasami prowadzącymi nauczanie w języku ukraińskim i słowackim (obwód zakarpcki)

LICZBA SZKÓŁ:

NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIJSZOŚCI W UKRAINIE - SZKOŁY Z JĘZYKIEM NAUCZANIA MNIJSZOŚCI

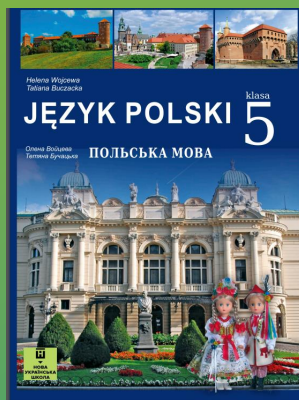
Łącznie w 2020/2021 roku: 204 (+622)

W tym:

- 1 szkoła z **mołdawskim** językiem nauczania (obwód odeski)
- 5 szkół z **polskim** językiem nauczania (obwód lwowski i chmielnicki)
- 55 szkół z **rosyjskim** językiem nauczania
- 69 szkół z **rumuńskim** językiem nauczania (obwód zakarpacki i czerniowiecki)
- 73 szkoły z **węgierskim** językiem nauczania (obwód zakarpacki)
- 1 szkoła z **niemieckim** językiem nauczania (Kijów)

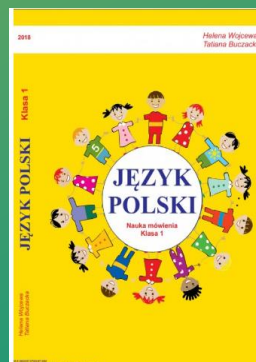
PODRĘCZNIKI

NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIJSZOŚCI W UKRAINIE

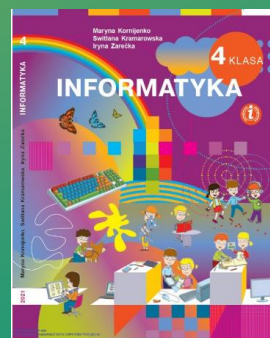
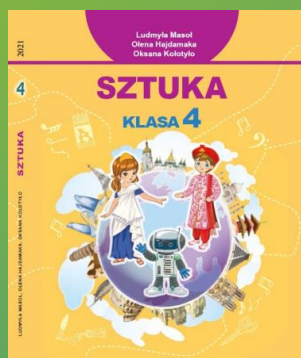
PODRĘCZNIKI

NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIejszości W UKRAINIE

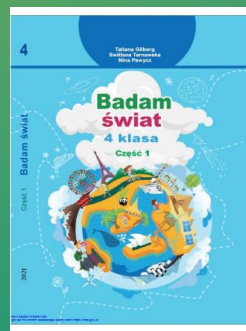
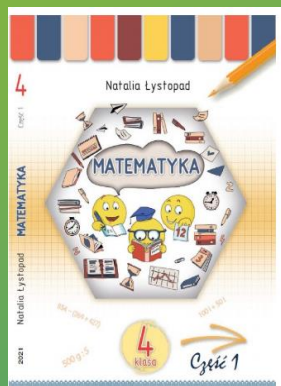
PODRĘCZNIKI

NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIejszości W UKRAINIE

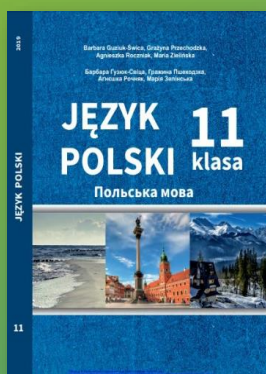
PODRĘCZNIKI

NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIJSZOŚCI W UKRAINIE

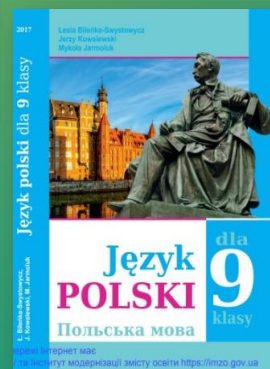

PODRĘCZNIKI

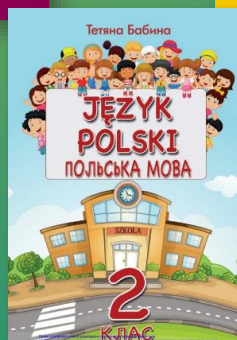
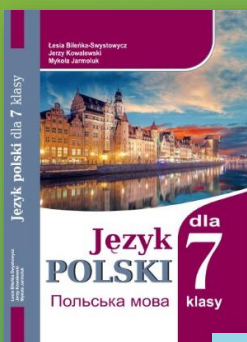
NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIJSZOŚCI W UKRAINIE

PODRĘCZNIKI NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIejszości W UKRAINIE

PODRĘCZNIKI NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIejszości W UKRAINIE

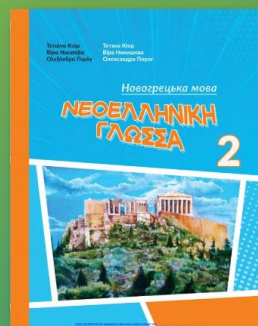
PODRĘCZNIKI

NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIJSZOŚCI W UKRAINIE

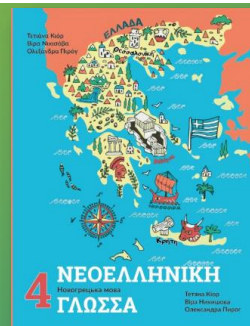
PODRĘCZNIKI

NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIJSZOŚCI W UKRAINIE

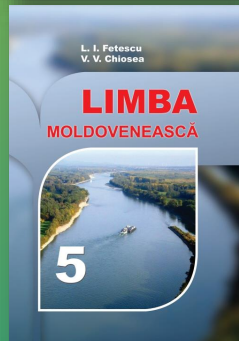
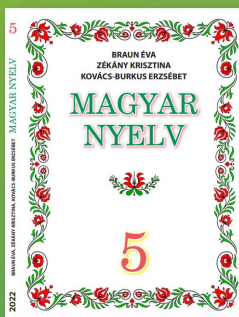
PODRĘCZNIKI

NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIJSZOŚCI W UKRAINIE

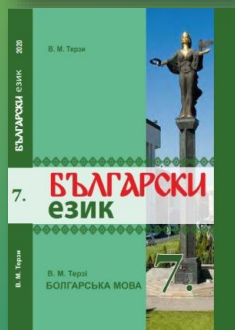
PODRĘCZNIKI

NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIJSZOŚCI W UKRAINIE

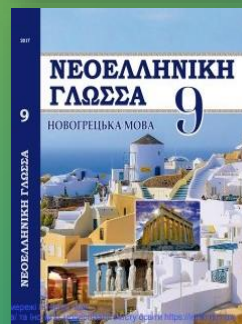
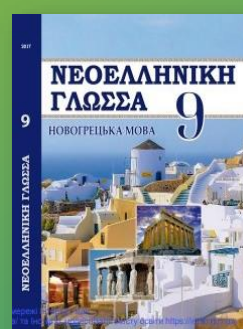
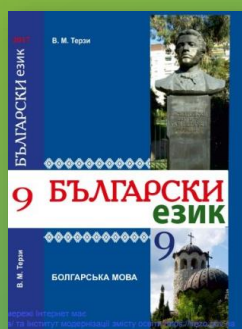
PODRĘCZNIKI

NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIJSZOŚCI W UKRAINIE

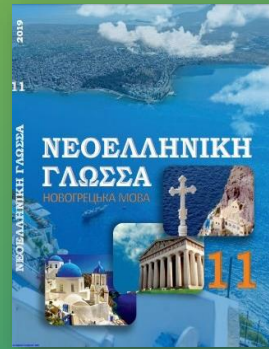
PODRĘCZNIKI

NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIJSZOŚCI W UKRAINIE

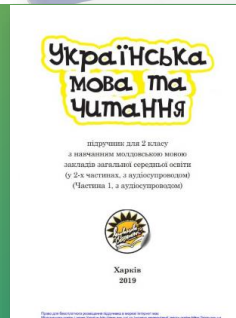

PODRĘCZNIKI

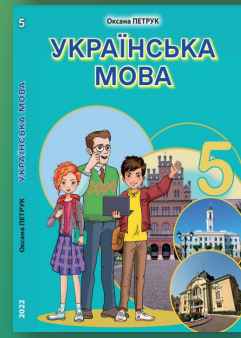
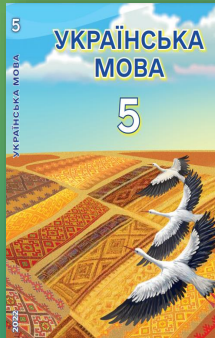
NAUCZANIE JĘZYKÓW MNIEJSZOŚCI W UKRAINIE

PODRĘCZNIKI DO NAUKI JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO W SZKOŁACH Z JĘZYKIEM MNIEJSZOŚCI W UKRAINIE

PODRECZNIKI DO NAUKI JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO W SZKOŁACH Z JĘZYKIEM MNIJSZOŚCI W UKRAINIE

PODRECZNIKI DO NAUKI JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO W SZKOŁACH Z JĘZYKIEM MNIJSZOŚCI W UKRAINIE

УКРАЇНСЬКА МОВА

Підручник для 5 класу з навчанням утвореною мовою
завданням загальної середньої освіти
(з аудіоуправлінням)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Львів
Видавництво «Світ»
2022

Dokument elektroniczny

Miejsce i data sporządzenia dokumentu

Biały Bór 2023-10-13

Dane nadawcy

I LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE IM. TARASA
SZEWCZENKI W BIAŁYM BORZE (78-425 BIAŁY BÓR,
WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE)
78-425 Biały Bór
Biały Bór
ul. Dworcowa 25
Gmina: Biały Bór (miasto w gminie miejsko-wiejskiej)

Dane adresata

MAREK SYRNYK

INFORMACJA

INFORMACJA

Dzień dobry

W roku szkolnym 2023/2024 do I Liceum Ogólnokształcącego im. Tarasa Szevczenki uczęszcza 78 uczniów (stan na 13.10.2023), z czego tylko 4 uczniów ma obywatelstwo polskie.

Uczniowie z ukraińskiej mniejszości narodowej (dwóch uczniów z II klasy i dwóch z IV) tworzą grupę międzyklasową i uczą się języka ukraińskiego 3 godz. w tygodniu.

Zajęcia z historii i kultury Ukrainy prowadzone są w naszej szkole co drugi rok w wymiarze 20 godzin rocznie. Były prowadzone w ubiegłym roku szkolnym i zaplanowane są w przyszłym roku. W ten sposób każdy z uczniów realizuje naukę 40 godzin historii i kultury Ukrainy w czteroletnim cyklu kształcenia zgodnie z ramowym planem nauczania.

Geografii Ukrainy nie prowadzimy dla grupy międzyklasowej. Wszyscy uczniowie objęci są nauką geografii na poziomie rozszerzonym i podczas tych zajęć poznają zagadnienia dotyczące geografii Ukrainy.

W naszej szkole prowadzimy również obowiązkowe zajęcia dodatkowe z literatury ukraińskiej na podstawie autorskiego programu nauczania stworzonego przez naszą nauczycielkę Annę Mazur w wymiarze 2 godzin tygodniowo w każdej klasie. Ani stowarzyszenia, ani placówki dyplomatyczne Ukrainy nie zwracały się do nas w jakakolwiek ofertą wsparcia.

Naukę języka ukraińskiego, historii i kultury Ukrainy, literatury ukraińskiej, zajęć podtrzymujących tożsamość narodową (6 godzin tygodniowo) pokrywamy ze środków Urzędu Marszałkowskiego w Szczecinie.

Z poważaniem,
Dorota Drzewiecka

Dokument został podpisany, aby go zweryfikować należy użyć oprogramowania do weryfikacji podpisu. Data złożenia podpisu:

2023-10-13T10:45:44.976+02:00

Podpis elektroniczny

Ministerstwo Edukacji i Nauki

Sekretarz Stanu
Dariusz Piontkowski

DKOPP-WOKO.440.16.2022
2023 r.

Warszawa, 07 marca

**Pani
Krystyna Syrnyk
Prezes Zarządu
Fundacja Prosvita**

Szanowna Pani Prezes!

Uprzejmie dziękuję za przesłane Ministrowi Edukacji i Nauki postulaty Ukraińskiego Kongresu Oświatowego.

Odnosząc się do poszczególnych kwestii, proszę o przyjęcie następujących wyjaśnień:

Ad 1. Zapewnienie podręczników do nauczania języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej oraz historii i kultury Ukrainy, w tym przejęcie przez MEiN praw autorskich i praw własności do wydanych w latach 1990-2011 przez WSP podręczników i materiałów pomocniczych do nauki języka ukraińskiego w Polsce.

Ministerstwo Edukacji i Nauki nie jest wydawcą podręczników, a tego typu działalność nie mieści się w zadaniach statutowych urzędu. Wydawaniem podręczników zajmują się wydawcy edukacyjni lub inne zainteresowane podmioty. Nauczanie języka mniejszości, języka regionalnego, własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa odbywa się na podstawie programów nauczania dopuszczonych do użytku w szkole przez dyrektora szkoły. Nauczyciel - zgodnie z art. 22aa ust. 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty - może zdecydować o realizacji programu nauczania z zastosowaniem podręcznika, materiału edukacyjnego lub materiału ćwiczeniowego albo bez zastosowania tychże pomocy dydaktycznych.

Zgodnie z art. 68 ustawy z dnia 27 października 2017 r. o finansowaniu zadań oświatowych podręczniki szkolne i książki pomocnicze do kształcenia uczniów w zakresie niezbędnym do podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej mogą być dofinansowywane z budżetu państwa, z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania.

Dofinansowaniem objęte są te podręczniki, które uzyskały dopuszczenie do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i zostały wpisane do wykazu podręczników przeznaczonych do kształcenia ogólnego dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, jak również tzw. książki pomocnicze (np. zeszyty ćwiczeń, słowniki przedmiotowe, poradniki metodyczne), które nie podlegają procedurze dopuszczania do użytku szkolnego.

Ministerstwo Edukacji i Nauki

Wykaz podręczników i książek pomocniczych objętych dofinansowaniem jest ustalany corocznie, po przedstawieniu propozycji wydawniczych przez podmioty posiadające wyłączne autorskie prawa majątkowe do przygotowywanych podręczników i książek pomocniczych, biorąc pod uwagę zapotrzebowanie szkół na poszczególne tytuły oraz możliwości finansowe ministerstwa.

Zakupione przez MEiN podręczniki i książki pomocnicze są przekazywane nieodpłatnie do właściwych kuratoriów oświaty, które następnie przekazują je do bibliotek szkolnych lub międzyszkolnych zespołów nauczania, na podstawie zamówień dyrektorów szkół.

Taki system gwarantuje odpowiednią dystrybucję podręczników i dostęp do bezpłatnych podręczników dla kolejnych roczników uczniów, należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz posługujących się językiem regionalnym - kaszubskim.

W przypadku podręczników i książek pomocniczych przeznaczonych dla ukraińskiej mniejszości narodowej dla szkół podstawowych - ich wydawcą jest Fundacja PROSVITA, która obecnie jest w trakcie realizacji kolejnej umowy zawartej z Ministerstwem Edukacji i Nauki na opracowanie i wydanie książki pomocniczej. Fundacja od 2020 roku występuje do MEiN z wnioskiem wydawniczym na dofinansowanie opracowanych zeszytów ćwiczeń.

Natomiast podręcznik do nauki języka ukraińskiego dla uczniów szkół ponadpodstawowych należących do mniejszości ukraińskiej przygotowuje Katolicki Uniwersytet Lubelski, w ramach umowy zawartej z Ministerstwem Edukacji i Nauki na wydanie w latach 2020-2022 podręcznika do języka ukraińskiego dla liceum i technikum.

Dotychczas zostały wydane i dofinansowane w 100% przez Ministerstwo Edukacji i Nauki następujące publikacje przeznaczone dla ukraińskiej mniejszości narodowej:

Fundacja PROSVITA otrzymała środki finansowe na opracowanie, wydanie i dostarczenie do kuratoriów oświaty następujących książek pomocniczych:

1. Подорож Україною. Робочий зошит з українознавства, ч.1 (Podróż po Ukrainie. Zeszyt ćwiczeń z ukraińsznawstwa, 2020 rok) tytuł przeznaczony dla uczniów klas I-III szkoły podstawowej;
2. Подорож Україною (Podróż po Ukrainie). Zeszyt ćwiczeń z ukraińsznawstwa cz. 2, do nauki języka ukraińskiego, historii, kultury i geografii dla uczniów z klas IV szkoły podstawowej (2021 rok);
3. Подорож Україною (Podróż po Ukrainie). Zeszyt ćwiczeń z ukraińsznawstwa cz. 3, autorstwa Marka Syrnyka, Natalii Bogdanets'-Biloskalenko, Yulii Shumeyko do nauki języka ukraińskiego, historii, kultury i geografii dla uczniów klas V szkoły podstawowej (2022 rok - w trakcie rozliczenia końcowego).

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II:

1. Od słowa do wiedzy. Podręcznik historii literatury ukraińskiej dla klasy I liceum i technikum, część 1. Podręcznik gramatyki języka ukraińskiego dla klasy I

Ministerstwo Edukacji i Nauki

liceum i technikum, część 2, autorzy: Marta Kaczmarczyk, Albert Nowacki, Dagmara Nowacka, Tetyana Ouerghi (2022 rok);

2. Od słowa do wiedzy. Podręcznik historii literatury ukraińskiej dla II klasy liceum ogólnokształcącego i technikum, część 1. Gramatyka języka ukraińskiego dla II klasy liceum ogólnokształcącego i technikum, część 2, autorzy: Marta Kaczmarczyk, Albert Nowacki, Dagmara Nowacka, Tetyana Ouerghi (2022 rok).

Wszystkie podręczniki i książki pomocnicze przeznaczone dla uczniów ukraińskiej mniejszości narodowej, sfinansowane przez Ministerstwo Edukacji i Nauki, są również publikowane w wersji elektronicznej na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej www.zpe.gov.pl do bezpłatnego korzystania przez uczniów i nauczycieli, oraz wszystkie zainteresowane tymi publikacjami osoby.

Ad 2. Powołanie nowej instytucji, tj. Centrum Rozwoju Edukacji Mniejszości Narodowych i Etnicznych.

Ministerstwo Edukacji i Nauki nie widzi potrzeby powoływania nowej instytucji realizującej zadania na rzecz edukacji w zakresie języków mniejszości narodowych, etnicznych i języka regionalnego, z uwagi na pełne systemowe włączenie tego nauczania, realizowanego przez publiczne przedszkola i szkoły dla dzieci i młodzieży wszystkich typów. W zał. apelu nie wskazano konkretnie, które niezbędne działania w obszarze oświaty mniejszości narodowych i etnicznych nie są podejmowane ze względu na brak odpowiedniej instytucji.

Ad 3 i 4. Dokonania zmian legislacyjnych, dotyczących:

- a) funkcjonowania międzyszkolnych zespołów nauczania języka mniejszości,
 - b) wypracowania w wyniku współpracy między stroną rządową a przedstawicielami mniejszości, nowych strategii rozwoju oświaty poszczególnych mniejszości, w tym mniejszości ukraińskiej.
4. Powrotu do rozmów pomiędzy przedstawicielami mniejszości a przedstawicielami strony rządowej, w tym Ministerstwa Edukacji i Nauki, na temat wypracowania optymalnego modelu funkcjonowania systemu oświaty w zakresie zadań umożliwiających podtrzymanie poczucia tożsamości uczniów należących do mniejszości.

Postulowane obszary interwencji legislacyjnej, a zwłaszcza zasadność tworzenia nowych strategii, mogą być przedmiotem poszerzonej debaty na forum Komisji Wspólnej Rządu oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Ministerstwo Edukacji i Nauki nie planuje w najbliższym czasie tworzenia nowych strategii edukacyjnych.

Ad 5. Zapewnienia w ramach polskiego systemu oświaty nauczania języka ukraińskiego jako języka ojczystego dla uczniów z Ukrainy, którzy znaleźli się na terytorium Polski jako uchodźcy po rozpoczęciu przez Federację Rosyjską

Ministerstwo Edukacji i Nauki

pełnowymiarowych działań zbrojnych przeciwko Ukrainie od dnia 24 lutego 2022 r.

Obowiązujące w przepisach polskiego prawa oświatowego rozwiązania dotyczące nauki języka ukraińskiego uwzględniają odrębny status prawny obu grup uczniów.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. 2017 r. poz. 823), mniejszość narodowa to grupa obywateli polskich, która spełnia łącznie następujące warunki:

- jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej,
- w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją,
- dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji,
- ma świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę,
- jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat,
- utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie.

Za mniejszość narodową uznaje się m.in. mniejszość ukraińską (art. 2 ust. 2 ww. ustawy).

Prawa mniejszości narodowych znajdują swoje odzwierciedlenie w Konstytucji RP, Ustawie o Mniejszościach Narodowych i Etnicznych oraz o Języku Regionalnym, Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych, Europejskiej Karcie Języków Regionalnych i Mniejszościowych.

Stosownie do powyższego, w ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2022 r. poz. 2230) zapisano, że szkoła i placówka publiczna umożliwiają uczniom należącym do mniejszości narodowej podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1627), na wniosek rodziców, przedszkola, szkoły i placówki publiczne umożliwiają uczniom należącym do mniejszości narodowych podtrzymywanie i rozwijanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej przez prowadzenie:

- 1) nauki języka mniejszości narodowej lub etnicznej,
- 2) nauki własnej historii i kultury.

Nauka języka mniejszości w szkołach może być organizowana:

Ministerstwo Edukacji i Nauki

- 1) w formie dodatkowej nauki języka mniejszości,
- 2) przez prowadzenie zajęć edukacyjnych w dwóch językach: języku polskim i języku mniejszości,
- 3) przez prowadzenie zajęć edukacyjnych w języku mniejszości.

Z powyższych rozwiązań korzystają uczniowie należący do ukraińskiej mniejszości narodowej.

Odrębną grupę uczniów, w stosunku do uczniów ukraińskiej mniejszości narodowej, stanowią uczniowie przybyli z Ukrainy, niebędący obywatelami polskimi. Dla tej grupy uczniów przewidziano inne rozwiązanie w zakresie nauki języka ukraińskiego. Stosownie do art. 165 ust. 15 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2021 r. poz. 1082 z późn. zm.), dla osób niebędących obywatelami polskimi, podlegających obowiązkowi szkolnemu, naukę języka i kultury kraju pochodzenia organizuje placówka dyplomatyczna lub konsularna kraju ich pochodzenia działająca w Polsce albo stowarzyszenie kulturalno-oświatowe danej narodowości. Nauka może być organizowana w szkole w porozumieniu z dyrektorem szkoły i za zgodą organu prowadzącego. Szkoła udostępni nieodpłatnie pomieszczenia i pomoce dydaktyczne.

Jednocześnie zapisy § 20 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw (Dz. U. z 2020 r. poz. 1283) precyzują, że:

- 1) dla uczniów niebędących obywatelami polskimi, podlegających obowiązkowi szkolnemu placówka dyplomatyczna lub konsularna kraju ich pochodzenia działająca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej albo stowarzyszenie kulturalno-oświatowe danej narodowości mogą organizować w szkole naukę języka i kultury kraju pochodzenia, jeżeli do udziału w tym kształceniu zostanie zgłoszonych co najmniej 7 uczniów,
- 2) łączny wymiar godzin nauki języka i kultury kraju pochodzenia nie może być wyższy niż 5 godzin lekcyjnych tygodniowo,
- 3) dyrektor szkoły ustala w porozumieniu z placówką dyplomatyczną lub konsularną lub stowarzyszeniem dni tygodnia i godziny, w których może odbywać się w szkole nauka języka i kultury kraju pochodzenia.

Powyższe rozwiązanie dotyczy wszystkich uczniów z Ukrainy, niezależnie od tego, czy przybyli do Polski przed czy od 24 lutego br. w związku z działaniami wojennymi prowadzonymi na terytorium tego państwa. Z ww. rozwiązania korzystają także inne osoby niebędące obywatelami polskimi przebywające w Polsce.

Biorąc pod uwagę powyższe należy stwierdzić, że rozwiązania w zakresie nauki języka ukraińskiego wynikają z odrębnego statusu prawnego uczniów należących do mniejszości narodowej oraz uczniów przybyłych do Polski. Postulowane przez Ukraiński Kongres Oświatowy wspólne nauczanie języka ukraińskiego dla uczniów należących do mniejszości i uczniów przybyłych z Ukrainy stanowiłoby nieuzasadnione odstępstwo od przedstawionych powyżej odrębnych zasad

Ministerstwo Edukacji i Nauki

nauczania języka ukraińskiego. Realizacja postulatu Kongresu skutkowałaby również zróżnicowaniem praw edukacyjnych uczniów niebędących obywatelami polskimi w zależności od faktu czy ich język jest językiem ojczystym mniejszości narodowej w Polsce.

Podkreślić należy w tym kontekście, że system oświaty w Polsce jest systemem opartym na zasadach demokratycznego państwa prawa, a proponowane rozwiązanie de facto stanowiłoby pogwałcenie praw innych cudzoziemców uczących się w szkołach polskiego systemu oświaty, w którym językiem wykładowym jest wyłącznie (poza przypadkami wskazanymi wyżej) język polski. Polski system oświaty obejmuje (jest gotów objąć) wszystkich uczniów z Ukrainy, którzy przebywają obecnie na terytorium RP, co związane jest z ogromnym wzrostem zadań i kosztów ponoszonych przez władze publiczne (samorządy i rząd). Poszerzenie katalogu tych zadań o postulowane rozwiązanie, a co za tym idzie zwiększenie kosztów, nie jest brane pod uwagę.

Z poważaniem

Dariusz Piontkowski
Sekretarz Stanu

/ – podpisano cyfrowo/

Zespół Szkół Ogólnokształcących Nr 4
im. *Bohdana Ihora Antonycza*
59-220 Legnica ul. Tarasa Szewczenki 10
tel./fax (76) 72-33-106
NIP 691-20-73-173

Legnica, dnia 27.10.2023r.

ZSO4.1.011.2023r.

Szanowny Pan

Marek Syrnyk

Przedstawiam odpowiedzi na Pańskie pytania zawarte w wiadomości mailowej z adresu prosvita@o2.pl z dnia 27.10.2023r.:

1. Czy w Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 4 w Legnicy w roku szkolnym 2023/2024 prowadzone jest nauczanie języka ukraińskiego (jako języka mniejszości narodowej w Polsce).

W bieżącym roku szkolnym jest prowadzona nauka j. ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej w formie zajęć dodatkowych organizowanych na podstawie złożonych deklaracji uczestnictwa. Deklaracje składają pełnoletni uczniowie lub rodzice uczniów pochodzących z mniejszości narodowej i mających obywatelstwo polskie).

2. Jeżeli tak: - jaka jest liczba uczniów korzystających z tego nauczania w szkole podstawowej wchodzącej w skład Zespołu? - **9 uczniów korzysta z dodatkowych zajęć j. ukraińskiego jako języka mniejszości.**

- jak jest liczba uczniów korzystających z tego nauczania na poziomie liceum ogólnokształcącego? - **nikt nie uczęszcza na w/w zajęcia**

3. Jeżeli tak - w jakiej formie zorganizowano zajęcia (nauczanie w oddziałach, międzyklasowy zespół nauczania)? - **w szkole podstawowej zajęcia j. ukraińskiego jako języka mniejszości są organizowane w formie grup międzyoddziałowych na poziomie klas I-III i IV-VIII.**

4. Jaka jest łączna liczba uczniów: - w szkole podstawowej - 152

- w liceum ogólnokształcącym – 90 uczniów

5. Czy stowarzyszenia lub placówki dyplomatyczne Ukrainy występowały o nauczanie w Państwa szkole języka ukraińskiego dla uczniów obywateli Ukrainy? – **nie, nikt nie kontaktował się z nami.**

6. Czy takie nauczanie (pkt. 5) jest w Zespole prowadzone? – **nie.**

DYREKTOR
Zespołu Szkół Ogólnokształcących Nr 4
Legnica

mgr Ewa Bońdos

Marek Syrnyk

Wałcz

Wałcz – warto wracać / Валч - варто повернутися

Wałcz jest stolicą Pojezierza Wałeckiego, które słynie z pięknych krajobrazów. Dominują tu liczne jeziora, lasy i rezerваты przyrody. Natura jest na wyciągnięcie ręki i, aby z nią obcować, nie trzeba pokonywać kilometrów jakimkolwiek pojazdem. Wystarczy miły spacer. Niewiele jest miast, które okalane są z dwoma jeziorami, z których korzystają mieszkańcy, realizując swoje pasje. Wędkarze polują na duże okazy szczupaka lub sandacza. Miłośnicy biegania lub roweru mają do dyspozycji przygotowane malownicze ścieżki wokół jeziora Raduń. Pasjonaci sportów wodnych i tras kajakowych również będą mile zaskoczeni możliwościami, jakie czekają na nich w mieście i najbliższej okolicy. Piękne lasy obfitują w bogactwo gatunków roślin i zwierząt, a grzybiarze mają tu prawdziwy raj i biją rekordy w zawodach na największego prawdziwka. Będąc w okolicy, warto odwiedzić Ośrodek Edukacji Ekologicznej „Morzycówka”, który jest idealnym miejscem do zajęć z botaniki. Nieopodal znajduje się również jeden z najstarszych mostów wiszących nad jeziorem, który łączy dwa brzegi, ułatwiając przemieszczanie się ścieżkami pieszo-rowerowymi, tzw. Most Kłosowski.

Walcz to sport, sport to Walcz. Prawdziwa kuźnia talentów. Na 23 tys. mieszkańców przypada aż 36 olimpijczyków, którzy albo pochodzą z Wałcza albo to właśnie u nas budowali swoją formę sportową i zdobywali wiedzę w Szkole Mistrzostwa Sportowego. Takie nazwiska jak Krzysztof Głowacki - mistrz świata w boksie, Michał Kubiak - reprezentant Polski w siatkówce i złoty medalista czy też Karolina Naja - kajakarka, dwukrotna medalistka igrzysk olimpijskich, to już ikony wałeckiego sportu. A wszystko to dzięki doskonałym trenerom i świetnej infrastrukturze sportowej. To w Wałczu znajduje się siedziba Centralnego Ośrodka Sportu, znana wielu osobom jako „Bukowina”. Jeszcze przed wojną tętniła życiem dzięki sportowcom niemieckim, którzy doceniali panujący tu zbawienny dla organizmu człowieka mikroklimat. Pod

koniec lat 50-tych, pod czujnym okiem trenera Jana Mulaka, w COS-ie swoją formę szlifowali biegacze. Na Bukowinie powstawał słynny lekkoatletyczny „Wunderteam”, który oceniany był jako jedna z najmocniejszych w świecie ekip lekkoatletycznych na przełomie lat 50. i 60. Spośród sław można wymienić na przykład: Zdzisława Krzyszkowiaka (tu pobił rekord świata w biegu na 3 km), Kazimierza Zimnego, Jerzego Chromika, Stanisława Makomaskiego, Witolda Barana. Ośrodek Przygotowań Olimpijskich dziś stwarza doskonałe możliwości do uprawiania różnych dyscyplin sportowych. Tutaj trenują największe światowe sławy wioślarstwa i kajakarstwa. Tutaj znajduje się również jedno z najlepszych boisk do hokeja na trawie.

Tajemnica Wałcza polega na tym, że każdy odnajdzie tu coś dla siebie. Bo Wałcz to nie tylko sport i rekreacja, to także kulturalna stolica powiatu wałeckiego. Wałeckie Centrum Kultury, znajdujące się w centrum miasta, tętni życiem i kreatywnością. W weekendy odbywają się ciekawe spektakle teatralne, stand upy, kabarety, koncerty czy spotkania z najlepszą kinematografią w ramach Dyskusyjnego Klubu Filmowego. W tygodniu WCK oferuje zajęcia z tańca, fotografii, śpiewu i wiele innych. Tutaj znajduje się także Centrum Informacji Turystycznej, służące pomocą osobom odwiedzającym miasto i stanowiące od niedawna galerię sztuki lokalnych artystów „Wszystko co kocham”.

Wałcz jest największym ośrodkiem przemysłu metalowego w południowej części województwa zachodniopomorskiego. Powodem tego jest dobry klimat w relacjach pomiędzy inwestorami, samorządem i społecznością lokalną. Inwestorzy w Wałczu mogą liczyć na kompleksową pomoc w procesie inwestycyjnym, zwolnienia z podatku od nieruchomości w ramach pomocy de minimis, wsparcie licznych instytucji okołobiznesowych oraz wysoką jakość lokalnego rynku pracy. Ważnym

walorem jest aktywne środowisko akademickie i naukowe, dzięki któremu możliwy jest transfer wiedzy do biznesu i znakomicie wykształcone kadry dla pracodawców. Działa tu prężnie blisko 2 500 podmiotów gospodarczych. Należą do nich firmy polskie oraz te z udziałem kapitału zagranicznego, część z nich ma swoją siedzibę w „Podstrefie Wałcz” Słupskiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej. Wszystko to było powodem utworzenia w 2011 r. Klastra Metalowego „Metalika”, który podejmuje działania na rzecz stwarzania dogodnych warunków do rozwoju przedsiębiorstw o profilu przemysłowym i technologicznym. Współpraca Klastra i zrzeszonych w nim przedsiębiorców z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową zaowocowała utworzeniem w Wałczu Regionalnego Centrum Badawczo-Rozwojowego. To istne laboratorium, dające możliwości wprowadzania nowych innowacyjnych produktów. Rozpoczęte w 2014 r. prace nad uzbrojeniem terenów inwestycyjnych w mieście dziś dają efekt w pełni przygotowanych lokalizacji dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Jesteśmy przygotowani do nowych inwestycji.

Zdjęcia: Grzegorz Paluch – Firma FingAir

Фонд ПРОСВІТА – Валч
Fundacja PROSVITA – Walcz

#osvita.pl 4/2023

ОСВІТНІЙ ЖУРНАЛ

ФОНДУ ПРОСВІТА

Фахове періодичне видання Фонду ПРОСВІТА

Редакція може не поділяти
думку авторів.

За достовірність фактів,
цитат, посилань на
використані джерела та
вживання назв документів,
власних імен тощо
відповідають автори
статей.

Редакційна колегія:

Головний редактор – *Марко Сирник (Польща)*
Відповідальна за підготовку видання –
Христина Сирник (Польща)

Дизайн обкладинки, художнє редагування –
Сергій Лук'яненко (Україна)
Комп'ютерна верстка – *Олена Сапура (Україна)*

Макет, друк:

Видавництво: Педагогічна думка (Київ – Україна)
для: Фонду Просвіта (Валч – Польща)
Валч–Київ 2023
E-mail: prosvita@o2.pl
www.prosvita.org.pl

Підписано до друку 23.11.2023 р.
Формат 70×100/16. Гарнітура Times
Папір офс. 80 г/м². Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 15.6.
Наклад 550 прим.

Видавництво «Педагогічна думка»
04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-а, корп.2;
тел./факс: (044) 481-38-82, 4813885@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовників
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 3563 від 28.08.2009

ISBN 978-966-644-748-0

© Фонд Просвіта, 2023
© Педагогічна думка, 2023

Фонд ПРОСВИТА - Валч
Fundacja PROSVITA - Wałcz

